

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

projekt przeznaczony do konsultacji społecznych

Opole, 2012 r.

Projekt dokumentu opracował zespół redakcyjny w składzie:

Karina Bedrunka
Andrzej Brzezina
Maja Byrdak
Renata Cygan
Piotr Dancewicz
Anna Dudek
Jolanta Fila
Bartłomiej Horaczuk
Małgorzata Kotowska
Katarzyna Lotko-Czech
Adam Maciąg
Iwona Mąkolska-Frankowska
Michał Mehlich
Maja Michniewicz
Aneta Miskurek
Łukasz Ostrowski
Milena Piechnik
Karina Piziak
Danuta Rospond-Bednarska
Jagoda Sokołowska
Zdzisław Stefaniak
Małgorzata Stelnicka
Jacek Suski
Iwona Święch-Olender
Jacek Tabor
Aleksandra Waleska
Waldemar Zadka

Opieka naukowa:

Prof. dr hab. Krystian Heffner

Pod kierunkiem:

Zarządu Województwa Opolskiego

Spis treści

1. Podstawowe założenia opracowania Strategii	7
1.1. Wymiar unijny	9
1.2. Wymiar krajowy	11
1.3. Wymiar ponadregionalny	15
2. Uwarunkowania społeczne, gospodarcze i przestrzenne rozwoju województwa	17
2.1. Synteza diagnozy społeczno-gospodarczej	19
2.2. Wymiar terytorialny	48
2.3. Specjalizacje regionalne	60
3. Analiza SWOT	65
4. Poziomy planowania rozwoju województwa	71
4.1. Wizja	74
4.2. Wyzwania rozwojowe	74
HORYZONTALNE WYZWANIE ROZWOJOWE – Zapobieganie i przeciwdziałanie procesom depopulacji	75
TEMATYCZNE WYZWANIE ROZWOJOWE – Przygotowane do rynku pracy aktywne społeczeństwo	76
TEMATYCZNE WYZWANIE ROZWOJOWE – Konkurencyjna gospodarka oparta na innowacyjności i współpracy z nauką	76
TEMATYCZNE WYZWANIE ROZWOJOWE – Atrakcyjne obszary do zamieszkania, inwestowania i wypoczynku	77
TEMATYCZNE WYZWANIE ROZWOJOWE – Zrównoważony rozwój aglomeracji opolskiej, miast i obszarów wiejskich regionu	78
4.3. Cele strategiczne	79
CEL STRATEGICZNY 1. Konkurencyjny i stabilny rynek pracy	81
CEL STRATEGICZNY 2. Aktywna społeczność regionalna	85
CEL STRATEGICZNY 3. Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka	88
CEL STRATEGICZNY 4. Dynamiczne przedsiębiorstwa	91
CEL STRATEGICZNY 5. Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno-kulturalna	94
CEL STRATEGICZNY 6. Dobra dostępność rynków pracy, dóbr i usług	98
CEL STRATEGICZNY 7. Wysoka jakość środowiska	102
CEL STRATEGICZNY 8. Konkurencyjna aglomeracja opolska	107
CEL STRATEGICZNY 9. Ośrodki miejskie biegunami wzrostu	110
CEL STRATEGICZNY 10. Wielofunkcyjne obszary wiejskie	113
4.4. Spójność Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego z innymi dokumentami strategicznymi	116

5. System realizacji Strategii	119
5.1. Zasady realizacji Strategii	121
5.2. Model realizacji Strategii	122
5.3. Podmioty zaangażowane w realizację Strategii	123
5.4. Instrumenty realizacji Strategii	124
5.5. Finansowanie realizacji Strategii	126
5.6. Monitoring i ewaluacja Strategii	129
Załączniki	133
Załącznik nr 1	
Przebieg prac nad Strategią Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.	135
Załącznik nr 2	
Informacja o ocenie oddziaływania na środowisko	143
Załącznik nr 3	
Informacja o konsultacjach społecznych	145
Załącznik nr 4	
Lista osób zaangażowanych w przygotowanie Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.	147

Szanowni Państwo,

Projekt Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku, który przedkładamy do powszechnych konsultacji społecznych jest efektem wielomiesięcznych prac prowadzonych od 2011 r.

Dynamicznie zmieniające się warunki społeczno-gospodarcze, strategiczne i programowe sprawiły, że pierwotny zamiar aktualizacji dotychczas obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego z 2005 r. przekształcił się w opracowanie nowego dokumentu, który ma być kierunkowym wsparciem dla władz regionu w realizacji nowych wyzwań, jakie czekają nasze województwo w nadchodzących latach.

Mamy nadzieję, że proces konsultacji dokumentu, tak ważny dla zagwarantowania społeczeństwu województwa opolskiego możliwości wypowiedzenia się w sprawach kluczowych dla dalszego rozwoju regionu, będzie czasem konstruktywnej dyskusji, być może nie zawsze łatwej, lecz prowadzącej do społecznego konsensusu.

Przyjęliśmy otwarte podejście do opracowania Strategii. Pozwoliło to na zintegrowanie wokół prac diagnostyczno-analitycznych i postulatywnych przedstawicieli różnych środowisk regionalnych. Zaangażowanie wielu osób, dla których ważne są dobro i przyszłość regionu, nadało projektowi Strategii obecny kształt.

Dziękując za wsparcie w całym procesie przygotowania projektu Strategii, zapraszamy wszystkich zainteresowanych do składania uwag i opinii, które będą służyć zapewnieniu jej jak najwyższej jakości i użyteczności dla społeczeństwa województwa opolskiego.

Konsultacje będą przebiegać zgodnie z Regulaminem konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r., dostępnym wraz z projektem dokumentu na stronie internetowej województwa opolskiego www.opolskie.pl. Prosimy o zgłaszanie uwag do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego w terminie do 12 listopada 2012 r.

Z wyrazami szacunku

Zarząd Województwa Opolskiego

Józef Sebesta – Marszałek Województwa Opolskiego

Tomasz Kostuś – Wicemarszałek Województwa Opolskiego

Roman Kolek – Wicemarszałek Województwa Opolskiego

Barbara Kamińska – Członek Zarządu Województwa Opolskiego

Antoni Konopka – Członek Zarządu Województwa Opolskiego

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Podstawowe założenia opracowania Strategii

Strategia rozwoju województwa jest najważniejszym regionalnym dokumentem strategicznym. Do 2012 r. dokumentem wyznaczającym główne kierunki rozwoju regionu była Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego z 2005 r.¹ Efekty jej realizacji były na bieżąco analizowane, a wyniki tych procesów wykorzystywane są dla potrzeb planowania strategicznego w regionie.

Decyzja o przygotowaniu nowego dokumentu strategicznego dla województwa opolskiego została podjęta w oparciu o analizę sytuacji społeczno-gospodarczej regionu ze szczególnym uwzględnieniem perspektyw i wyzwań rozwojowych określonych na poziomie krajowym i unijnym do 2020 r.

Zmiany, jakie zachodzą w województwie opolskim, Polsce i Unii Europejskiej sprawiają, że zapisy strategii rozwoju województwa powinny w zdecydowanie większym stopniu odpowiadać problemom i wyzwaniom, jakie stwarzają zjawiska demograficzne w ich wszystkich aspektach. Przygotowanie nowego dokumentu strategicznego dla województwa opolskiego stało się priorytetem dla władz regionalnych.

Nowy system programowania strategicznego rozpatrywany w ujęciu ponadregionalnym, krajowym i unijnym, dał podstawę dla przygotowania Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

1.1. Wymiar unijny

Kryzys gospodarczy i finansowy w Europie w latach 2008-2010 przyniósł szereg negatywnych zjawisk. Silnie spadło tempo wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. W konsekwencji w 2009 r. obniżył się poziom PKB, wzrosła liczba osób bez pracy, a produkcja przemysłowa spadła do poziomu z lat 90-tych. Sytuacja ta pogłębiła także kryzys zadłużenia publicznego i zachwiała wiarygodnością wspólnej waluty. Rok 2011 to okres, w którym unijna determinacja w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych została ponownie wystawiona na próbę. Unia Europejska stanęła przed całą serią wyzwań, które wymagały natychmiastowej reakcji i długotrwałych działań w związku z trwającym kryzysem gospodarczym i finansowym². Najistotniejszą kwestią w obliczu zaistniałej sytuacji stało się dla Wspólnoty określenie najlepszego sposobu sprostania wyzwaniom dotyczącym pobudzania wzrostu, przywracania stabilności finansowej i rozwiązania problemu kryzysu zadłużeniowego.

Strategią wyjścia Unii Europejskiej z kryzysu i przygotowania europejskiej gospodarki na wyzwania następnego dziesięciolecia, jakimi są wzrost zatrudnienia oraz zwiększenie produktywności i spójności społecznej jest dokument *Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*³. Fundusze polityk unijnych: polityki spójności, wspólnej polityki rolnej oraz wspólnej polityki rybołówstwa mają wspierać priorytety określone w Strategii Europa 2020 (schemat 1).

¹ Przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Opolskiego nr XXXIX/350/2005 z 11.10.2005 r. w sprawie uchwalenia zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego.

² *Sprawozdanie ogólne z działalności Unii Europejskiej – 2011*, Komisja Europejska, Bruksela 2012, s. 4.

³ *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu*, Komisja Europejska, Bruksela, marzec 2010.

Schemat 1. Priorytety Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu

ROZWÓJ INTELIGENTNY	➡ rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji
ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY	➡ wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej
ROZWÓJ SPRZYJAJĄCY WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU	➡ wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu*, Komisja Europejska, Bruksela, marzec 2010, s. 5.

W powyższe cele wpisuje się siedem inicjatyw flagowych⁴ oraz 10 Zintegrowanych Wytycznych dla polityki gospodarczej i zatrudnienia⁵, wyznaczających kierunki polityki w perspektywie średniookresowej, realizowane zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym.

Polityka spójności do roku 2020, jako cele stawia sobie inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia oraz europejskiej współpracy terytorialnej. Priorytetowy dla wspólnej polityki rolnej jest zrównoważony, inteligentny oraz sprzyjający włączeniu społecznemu rozwój europejskich obszarów wiejskich. Wśród strategicznych działań tej polityki wymienia się zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego poprzez wzmocnienie zdolności produkcyjnej rolnictwa, ochronę środowiska naturalnego poprzez zmniejszenie negatywnego oddziaływania na środowisko, efektywne zarządzanie zasobami naturalnymi oraz dostosowanie do zmian klimatu. Ponadto także zrównoważony rozwój terytorialny mający na celu wspieranie zatrudnienia, poprawę gospodarki wiejskiej oraz uwzględnienie różnorodności strukturalnej systemów rolniczych⁶. Celem wspólnej polityki rybołówstwa jest przede wszystkim zapewnienie zrównoważonych warunków środowiskowych oraz społeczno-gospodarczych w sektorze rybołówstwa i akwakultury. Wsparcie skoncentrowane będzie na poprawie rentowności, konkurencyjności i wydajności sektorów, tworzeniu stabilnych rynków oraz nowych miejsc pracy, a także ochronie środowiska morskiego⁷.

Określone w Strategii Europa 2020 priorytety korespondują z celami, jakie Unia Europejska powinna osiągnąć do 2020 r.⁸, tj.:

- 75% wskaźnik zatrudnienia dla grupy wiekowej 20-64,
- 3% produktu krajowego brutto przeznaczanego na badania i rozwój,
- w zakresie klimatu i energetyki zmniejszenie emisji CO² o 20%, zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii do 20% oraz poprawa efektywności energetycznej o 20%,
- obniżenie udziału młodzieży kończącej wcześniej edukację poniżej 10% oraz minimum 40% udział młodzieży w odpowiednich rocznikach grupy wiekowej 30-34, kończącej edukację na poziomie wyższym,
- zmniejszenie liczby osób pozostających w strefie ubóstwa, ze 120 do 100 milionów.

⁴ Dotyczy następujących inicjatyw flagowych: Unia innowacji; Mobilna młodzież; Europejska agenda cyfrowa; Europa efektywnie korzystająca z zasobów; Polityka przemysłowa w erze globalizacji; Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia; Europejski program walki z ubóstwem.

⁵ Komisja Europejska opracowała Zintegrowane Wytyczne będące zestawem ogólnych zaleceń dla krajów członkowskich w różnych obszarach polityk gospodarczych, tak aby ich realizacja doprowadziła do szybkiego osiągnięcia głównych celów *Strategii Europa 2020*. Oznacza to, że Wytyczne te stanowią podstawę do opracowania przez rządy państw członkowskich Krajowych Programów Reform.

⁶ *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej*, KOM(2011) 628 wersja ostateczna z dnia 12.10.2011.

⁷ *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wspólnej polityki rybołówstwa*, KOM(2011) 425 wersja ostateczna z dnia 13.07.2011.

⁸ *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju...*, dz.cyt., s. 5.

Stojące przed Unią Europejską wyzwania horyzontalne, takie jak zmiany demograficzne, zmiany klimatu, czy zrównoważony rozwój miejski wymuszają wzmocnienie programowania strategicznego.

W ramach reformy polityk współfinansowanych z budżetu UE do 2020 r. proponowana jest ściślejsza koordynacja działań programowanych na poziomie Unii i krajów członkowskich oraz wzmocnianie współzależności wybranych dziedzin wspieranych środkami publicznymi. Bezpośrednie powiązanie funduszy⁹ Wspólnych Ram Strategicznych¹⁰ z celami Strategii Europa 2020 wzmacnia koncentrację tematyczną oraz koordynację z innymi politykami unijnymi. Ta zależność obejmuje wszystkie poziomy zarządzania rozwojem, co oznacza że zasady te muszą znaleźć zastosowanie, również w przypadku wsparcia kierowanego na poziom regionalny w ramach funduszy polityki spójności, wspólnej polityki rolnej oraz wspólnej polityki rybołówstwa.

Nowe podejście do polityki regionalnej oznacza, że działania realizowane w jej ramach powinny opierać się na:

- ukierunkowaniu interwencji publicznej na wzmocnianie konkurencyjności regionów,
- większym wykorzystaniu przewag konkurencyjnych i potencjałów rozwojowych regionów,
- wspieraniu tworzenia wieloletnich, zdecentralizowanych polityk rozwojowych odnoszących się do wszystkich regionów,
- odejściu od rozproszonej interwencji na rzecz skoncentrowanych inwestycji.

Koordynacja polityk publicznych wpływających na rozwój oraz stała ocena efektów ich oddziaływania zapewni lepsze wykorzystanie zasobów i specjalizacji regionalnych. Wzmocnienie tzw. podejścia terytorialnego wymaga m.in. większego zaangażowania w ten proces wszystkich poziomów zarządzania rozwojem, czyli silnego włączania władz regionalnych i lokalnych. Kształtowana w ten sposób polityka regionalna powinna opierać się na wewnętrznym potencjale rozwojowym i wyrażać specyficzne potrzeby danego terytorium¹¹. Wsparcie polityki regionalnej zatem ma mieć na celu rozwijanie wewnętrznych czynników wzrostu, przy jednoczesnym wsparciu słabiej rozwijających się obszarów w kraju¹².

1.2. Wymiar krajowy

W okresie 2007-2010 Polska dokonała znaczącego postępu w rozwoju ekonomicznym i poprawie poziomu życia społeczeństwa, pomimo globalnego kryzysu finansowego i spowolnienia gospodarczego w tym czasie. Spadek tempa wzrostu gospodarczego w latach 2009 i 2010 w stosunku do poprzednich lat spowodował stagnację lub pogorszenie wielu wskaźników makroekonomicznych odnoszących się do gospodarki, zwłaszcza finansów publicznych¹³. Jednocześnie nastąpił wzrost inwestycji rozwojowych, co jest mocno związane z faktem, że w latach 2007-2010 wpływ środków unijnych na rozwój gospodarczy Polski był znaczący. Charakterystyczne dla sytuacji społeczno-gospodarczej kraju są niskie wartości wskaźników dotyczących konkurencyjności tj. poziomu

⁹ Dotyczy: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego.

¹⁰ Dokument roboczy Służb Komisji. Elementy wspólnych ram strategicznych na lata 2014-2020 dla Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego. Dokument określa kierunek strategiczny dla państw członkowskich i ich regionów w perspektywie finansowej na lata 2014–2020. Pozwala także na skuteczniejsze łączenie funduszy, co w konsekwencji pozwoli na zmaksymalizowanie oddziaływania inwestycji UE.

¹¹ F. Barca, *Program dla zreformowanej polityki spójności. Podejście ukierunkowane terytorialnie w osiągnięciu celów i oczekiwani Unii Europejskiej*, niezależny raport, kwiecień 2009, s. 30.

¹² Tamże, s. 62.

¹³ *Raport Polska 2011. Gospodarka - Społeczeństwo - Regiony*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011, s. 4-5.

zatrudnienia, innowacyjności, jakości kapitału społecznego oraz m.in. wyposażenia w infrastrukturę. Pomimo rosnącego poziomu zatrudnienia w gospodarce powiększyło się bezrobocie, szczególnie wśród ludzi młodych. Widoczne jest także spowolnienie dynamiki rozwoju demograficznego Polski, wyrażające się niskim poziomem dzietności, zmianami w strukturze wieku ludności oraz znacznym poziomem emigracji, szczególnie młodych ludzi¹⁴.

Wyzwania, jakie stoją przed Polską wymusiły zmianę podejścia do polityki rozwoju, której najważniejszym elementem staje się polityka regionalna opierająca się głównie na potencjałach regionów. Wspólną podstawę diagnostyczną dla krajowych dokumentów strategicznych stanowi Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe¹⁵, w którym wskazane zostały kierunki rozwojowe w perspektywie do 2030 roku. Strategiczne wyzwania polityki regionalnej Polski koncentrują się na¹⁶:

- lepszym wykorzystaniu obszarów miejskich do tworzenia warunków sprzyjających wzrostowi gospodarczemu i zatrudnienia oraz pobudzania rozwoju pozostałych obszarów,
- zapewnieniu spójności wewnętrznej kraju,
- rozwoju innowacyjności,
- przeciwdziałaniu negatywnym trendom demograficznym,
- wspieraniu rozwoju kapitału społecznego,
- większym wykorzystaniu i poprawie jakości zasobów pracy,
- bezpieczeństwie energetycznym i zagadnieniach związanych ze zmianą klimatu,
- ochronie i racjonalnemu wykorzystaniu zasobów przyrodniczych,
- wykorzystaniu potencjału turystycznego, kulturowego,
- wspieraniu rozwoju infrastruktury teleinformatycznej, transportowej na rzecz wzmacniania konkurencyjności i spójności terytorialnej,
- podniesieniu jakości usług i zdolności instytucjonalnej w obszarze zarządzania rozwojem na poziomie krajowym i regionalnym.

Zwiększenie skuteczności programowania i wdrażania polityk, a tym samym sprostanie wyzwaniom wymagało wprowadzenia zmian do systemu zarządzania¹⁷, począwszy od uporządkowania dokumentów, które w długim lub średnim horyzoncie czasowym określają cele rozwojowe, kończąc na zmianach formalno-prawnych.

Krajowe dokumenty strategiczne powstawały w okresie finalizacji prac nad Strategią Europa 2020. Pozwoliło to na zachowanie wielu zależności między dokumentami krajowymi i unijnymi w zakresie wyznaczanych celów rozwojowych oraz niezbędnych do podjęcia reform, warunkujących ich realizację (schemat 2).

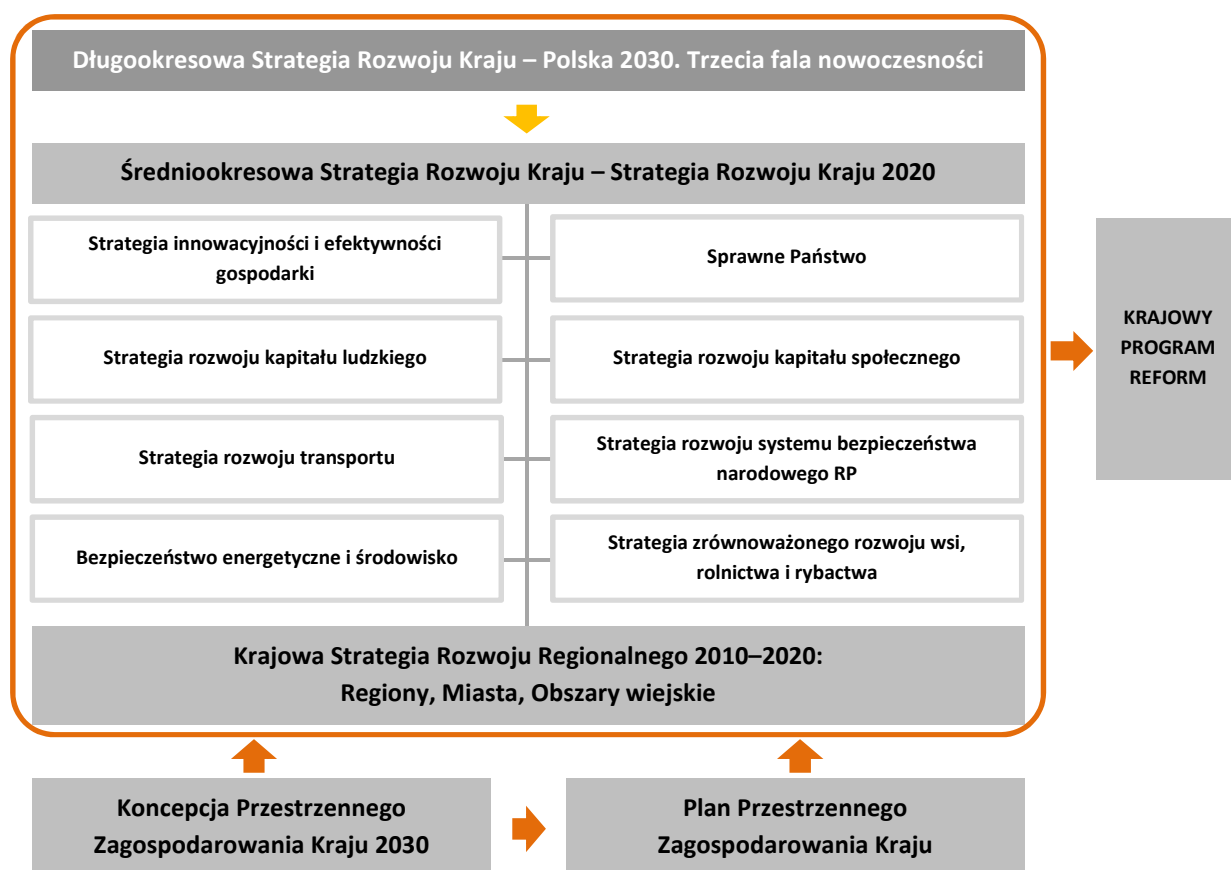
¹⁴ Sytuacja społeczno-gospodarcza Polski w 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, marzec 2012, s. 14.

¹⁵ M. Boni (red.), Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa, lipiec 2009, s. 7.

¹⁶ Polityka regionalna w Polsce, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011, s. 10.

¹⁷ Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski, Rada Ministrów, Warszawa 2009, s. 3.

Schemat 2. Docelowy układ głównych krajowych dokumentów strategicznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie krajowych dokumentów strategicznych.

Wprowadzono spójny system rozwoju i współzależności pomiędzy polityką regionalną i przestrzenną, która określa ramy dla realizacji wszystkich działań rozwojowych.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju pn. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności¹⁸ (DSRK) stanowi jednocześnie kontynuację i rozwinięcie Raportu Polska 2030. Wyzwania rozwojowe. Strategia zakłada, że poprawa jakości życia Polaków i skok cywilizacyjny w perspektywie 2030 r. uzależnione są od podjęcia w możliwie najkrótszym czasie 25 kluczowych decyzji w sferze społeczno-gospodarczej. Założenia realizacji Strategii oparte są na trzech filarach: innowacyjności (modernizacji), terytorialnie zrównoważonym rozwoju (dyfuzji) oraz efektywności.

W nowym systemie zarządzania rozwojem kraju, obok DSRK, podstawowym dokumentem strategicznym, w oparciu o który Rząd prowadzi politykę rozwoju, jest średniookresowa strategia rozwoju kraju pn. Strategia Rozwoju Kraju 2020¹⁹ (SRK). Jest to najważniejszy dokument w perspektywie średniookresowej odnoszący się do kluczowych decyzji zawartych w DSRK i wskazujący strategiczne zadania państwa w trzech obszarach tj.: konkurencyjna gospodarka, spójność społeczna i terytorialna oraz sprawne i efektywne państwo.

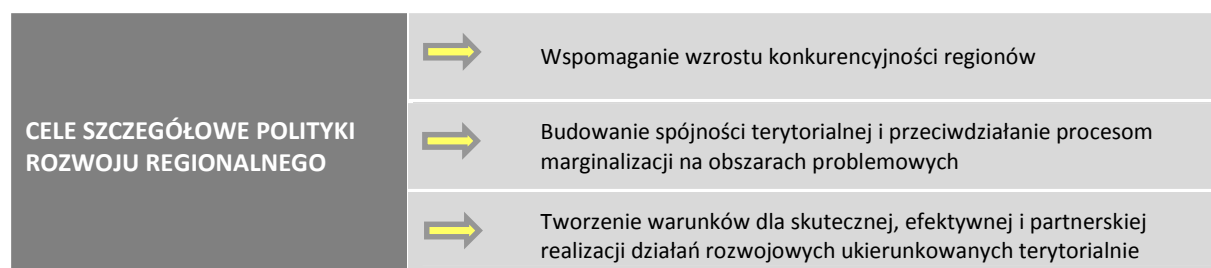
Średniookresowa strategia rozwoju kraju określa, jakie interwencje są niezbędne dla przyspieszenia procesów rozwojowych, a także stanowi bazę dla 9 strategii zintegrowanych, które powinny przyczyniać się do realizacji jej celów. Zadaniem zintegrowanych strategii jest sprecyzowanie kierunków działania i przedstawienie instrumentów realizujących ww. strategiczne zadania państwa.

¹⁸ W grudniu 2011 r. zostały zakończone konsultacje społeczne Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju – *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*.

¹⁹ *Strategia Rozwoju Kraju 2020* przyjęta 25 września 2012 r. przez Radę Ministrów, s. 18.

Jedną z dziewięciu strategii zintegrowanych jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, która określa kierunki polityki regionalnej wraz ze sposobem realizacji zakładanych celów. Celem strategicznym polityki regionalnej jest efektywne wykorzystanie specyficznych regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju, jakimi są wzrost, zatrudnienie i spójność w horyzoncie długookresowym. KSRR określa do 2020 r. trzy cele szczegółowe dla polityki rozwoju regionalnego²⁰ (schemat 3).

Schemat 3. Cele szczegółowe polityki rozwoju regionalnego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*, s. 89.

Jednocześnie Polska, jako kraj członkowski Unii Europejskiej, przyjęła zobowiązania odnośnie do realizowania priorytetów wynikających ze Strategii Europa 2020, tym samym osiągnięcia wyznaczonych dla naszego kraju wskaźników dotyczących obszaru innowacyjności, zatrudnienia, poziomu ubóstwa, wykształcenia oraz celów klimatycznych²¹.

Założenia Strategii Europa 2020 będą realizowane w Polsce za pomocą Krajowego Programu Reform, który zakłada korelację krajowych celów rozwojowych z priorytetami wyznaczonymi w tej Strategii. Nowa polityka regionalna w Polsce wpisuje się w zmienione podejście do tych zagadnień we Wspólnocie i zakłada, że w wyniku jej prowadzenia nastąpią m.in.²²:

- większe wykorzystanie wewnętrznych potencjałów wszystkich regionów,
- w skali krajowej i regionalnej zwiększy się spójność terytorialna dzięki budowaniu i zwiększaniu powiązań funkcjonalnych pomiędzy miastami wojewódzkimi a otoczeniem oraz miastami i obszarami wiejskimi, przeciwdziałaniu marginalizacji najsłabiej rozwijających się obszarów oraz ograniczaniu dysproporcji pomiędzy województwami,
- skoncentrowanie interwencji polityki regionalnej w wybranych obszarach tematycznych i przestrzennych,
- wzmocnienie wieloszczeblowego systemu zarządzania, w tym zwiększenie poziomu partnerstwa i koordynacji,
- podniesienie efektywności i jakości dostarczanych usług publicznych, poprzez racjonalizację systemu zarządzania i finansowania polityk publicznych,
- zwiększenie efektywności samej polityki regionalnej dzięki wprowadzeniu zasad warunkowości i konkurencyjności w dostępie do środków publicznych w oparciu o osiąganie założonych wskaźników rzeczowych – czyli koncentracji na osiąganiu rezultatów w ramach realizacji działań o charakterze prorozwojowym.

Oznacza to, że zwiększona zostanie rola poziomu regionalnego w pobudzaniu procesów rozwojowych, zmianom będą podlegać również warunki wydatkowania środków unijnych. Dlatego zastosowanie nowego podejścia w prowadzeniu polityki regionalnej na poziomie województwa w najbliższych latach stało się koniecznością.

²⁰ *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010, s. 89.

²¹ *Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – uwarunkowania strategiczne*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, s. 8.

²² *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020...*, dz.cyt., s. 7-8.

1.3. Wymiar ponadregionalny

W myśl zapisów ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z wdrażaniem funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności²³, jednym z instrumentów realizacji KSRR są strategie ponadregionalne. Dokumenty te z racji swojego charakteru i oddziaływania adresowane są do określonych obszarów wykraczających poza teren jednego województwa, jak również mogą odnosić się do obszarów problemowych wskazanych w SRK.

Strategie ponadregionalne, poprzez zwiększony zakres oddziaływania, mogą stać się istotnym instrumentem dynamizującym procesy rozwojowe, dlatego też osiągnięcie celów zidentyfikowanych dla województwa opolskiego wspierane będzie działaniami realizowanymi w ramach Założeń Strategii Rozwoju Polski Zachodniej oraz Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TRITIA.

Założenia Strategii Rozwoju Polski Zachodniej²⁴ odnoszą się do województw: opolskiego, dolnośląskiego, lubuskiego, wielkopolskiego oraz zachodniopomorskiego. Koncentrują się na problemach międzywojewódzkich oraz ponadregionalnych, w tym także dotyczących relacji z Republiką Federalną Niemiec i Republiką Czeską tj. krajami, których regiony stanowią bezpośrednie otoczenie terytorialne. Założenia Strategii Rozwoju Polski Zachodniej wskazują listę najważniejszych projektów o charakterze międzywojewódzkim i ponadregionalnym adresowanych do programów dostępnych w Polsce w latach 2014-2020. Współpraca przy realizacji projektów odbywać się będzie m.in. w obszarach: transportu drogowego, kolejowego, wodnego i lotniczego, bezpieczeństwa energetycznego, bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, turystyki i kultury, rynku pracy, współpracy miast i rozwoju funkcji metropolitalnych, sieciowania współpracy ośrodków naukowych, gospodarki odpadami, inicjatyw klastrowych. Zaproponowane obszary współpracy ponadregionalnej mogą ulec pewnym zmianom wynikającym z uzgodnień pomiędzy województwami i stroną rządową. Zakłada się, że propozycje projektów mogą zostać wykorzystane w programie operacyjnym podejmującym zagadnienia międzywojewódzkie i ponadregionalne oraz w innych instrumentach polityki regionalnej.

Ugrupowanie TRITIA zostało powołane dla ułatwienia i wspierania współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej między Krajem Morawsko-Śląskim, Samorządowym Krajem Żylińskim, Województwem Opolskim i Województwem Śląskim. Strategia Systemowej Współpracy Ugrupowania TRITIA ma na celu wzmocnienie spójności ekonomicznej i społecznej partnerów, w szczególności poprzez realizację projektów i programów współpracy terytorialnej. Do kluczowych obszarów współdziałania zaliczono: transport, infrastrukturę, współpracę gospodarczą, ruch turystyczny, energetykę i środowisko. Realizacja Strategii sprzyjać będzie ułatwianiu codziennego życia obywateli polsko-czesko-słowackiego terytorium, zapewnieniu transgranicznej spójności całego obszaru oraz podejmowaniu wspólnych inicjatyw na rzecz rozwoju tego obszaru.

Uwarunkowania makroekonomiczne, sytuacja społeczno-gospodarcza regionu, a także priorytety rozwojowe Unii Europejskiej i Polski stanowią podstawę dla kreowania regionalnej polityki rozwoju województwa. Wyzwania rozwojowe, jakie stoją przed województwem opolskim wymagają podjęcia komplementarnych względem siebie działań w obszarach generujących problemy rozwojowe przy jednoczesnym wzmacnianiu wewnętrznych potencjałów terytoriów. Konieczne będzie jednocześnie zwiększenie skuteczności prowadzonej polityki i skoncentrowanie jej interwencji na wybranych obszarach tematycznych i geograficznych.

²³ Ustawa z dnia 7 listopada 2008 roku, Dz. U. z 2008 r. Nr 216, poz. 1370.

²⁴ Dokument przygotowany w ramach inicjatywy *Polska Zachodnia 2020*, której podstawą stało się porozumienie zawarte w dniu 26 sierpnia 2010 roku w Szczecinie pomiędzy pięcioma województwami Polski Zachodniej, reprezentowanymi przez marszałków województw: dolnośląskiego, lubuskiego, opolskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego. Założenia zostały 2 kwietnia 2012 r. w Szczecinie przekazane Pani Elżbiecie Bieńkowskiej, Minister Rozwoju Regionalnego do wykorzystania w dalszych pracach związanych z przygotowaniem przez stronę rządową ponadregionalnej strategii dla Polski Zachodniej.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Uwarunkowania społeczne, gospodarcze i przestrzenne rozwoju województwa

Diagnoza stanu województwa opolskiego, przygotowana w ujęciu strategicznym, jest aktualną charakterystyką regionu, wskazującą jego podstawowe uwarunkowania społeczne, gospodarcze, a także przestrzenne. Jej głównym założeniem była pomoc we wskazaniu merytorycznie uzasadnionych obszarów, w obrębie których formułowane były cele i kierunki dalszego rozwoju województwa. Diagnoza określa zarówno czynniki warunkujące sformułowanie celów rozwojowych jak i wyzwania które z ich osiągnięciem się wiążą. W efekcie diagnoza, będąca wynikiem nowoczesnego podejścia do programowania strategicznego, nie obejmuje wszystkich dziedzin związanych z rozwojem regionu, a koncentruje się na świadomie wyselekcjonowanych zagadnieniach.

2.1. Synteza diagnozy społeczno-gospodarczej

Województwo opolskie to mały region europejski, który zamieszkuje 1 milion mieszkańców

Województwo opolskie położone jest w południowo-zachodniej części kraju. Od wschodu sąsiaduje z województwem śląskim (Katowice), a od zachodu – z województwem dolnośląskim (Wrocław). Oba regiony należą do grupy dużych europejskich struktur regionalnych, opierających swój rozwój na układach typu węzłowego z kształtującymi się metropoliami – górnośląską i wrocławską. Od południa region opolski sąsiaduje z krajem morawsko-śląskim i ołomunieckim w Republice Czeskiej. Pierwszy ma charakter metropolitalny (Ostrawa), natomiast drugi charakteryzuje się podobnym do województwa opolskiego potencjałem rozwojowym. Od północy województwo opolskie graniczy z województwem wielkopolskim i łódzkim, regionami znacznie większymi, ale z centrami (Poznań, Łódź) oddalonymi od układu regionalnego Polski południowej. Opolskie jest jednym z pięciu województw (dolnośląskie, lubuskie, wielkopolskie, zachodniopomorskie) tworzących makroregion Polski Zachodniej, cechujący się wysokim stopniem konkurencyjności.

Województwo opolskie należy do grupy małych regionów europejskich, z populacją oscylującą wokół 1 mln mieszkańców. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w 2011 roku wskazują, iż w regionie zamieszkuje 1 016,2 tys. osób, z czego 17% jest w wieku przedprodukcyjnym, 65,6% w wieku produkcyjnym oraz 17,4% w wieku poprodukcyjnym (tabela 1). Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym jest w Opolskiem najniższy spośród wszystkich województw.

Tabela 1. Ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie opolskim oraz w Polsce w 2011 roku (w %, dane NSP)

Wyszczególnienie	Wiek				
	przedprodukcyjny	produkcyjny			poprodukcyjny
		razem	mobilny	niemobilny	
Polska	18,7	64,4	40,0	24,4	16,9
Opolskie	17,0	65,6	40,3	25,3	17,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Administracyjnie województwo opolskie dzieli się na 12 powiatów, w tym 1 powiat grodzki (Opole) oraz 71 gmin (w tym 3 miejskie, 32 miejsko-wiejskie i 36 wiejskich). Układ osadniczy regionu jest równomiernie rozwinięty, a do największych miast należą: Opole (122,6 tys. mieszkańców), Kędzierzyn-Koźle (64,2 tys.), Nysa (45,7 tys.), Brzeg (37,4 tys.) i Kluczbork (25,0 tys.)²⁵.

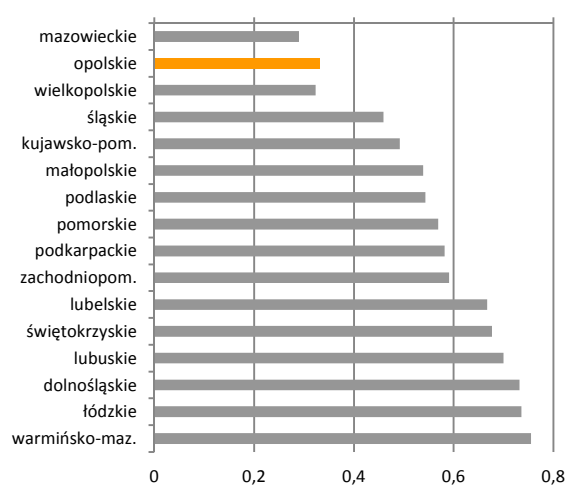
²⁵ Dane dotyczące liczby mieszkańców podano wg stanu w dniu 31 marca 2011 roku.

Województwo opolskie jest regionem o korzystnych warunkach do zamieszkania i wysokiej jakości życia

Wysoki poziom życia gospodarstw domowych, wysoki poziom dochodów rozporządzalnych i konsumpcji oraz wysoki poziom zaspokojenia potrzeb, zwłaszcza w sferze infrastruktury społecznej to wyróżniki województwa opolskiego. Do głównych jego atutów należą ponadto dogodne położenie, relatywnie dobra dostępność komunikacyjna, korzystne warunki klimatyczne oraz wysoki poziom życia i bezpieczeństwa jego mieszkańców.

Wyniki Diagnozy społecznej wskazują, iż warunki życia gospodarstw domowych w Opolskiem należą do jednych z najwyższych w kraju (wykres 1). Region, na tle pozostałych województw, charakteryzuje się wyjątkowo korzystną sytuacją w obszarze kształcenia dzieci (1 miejsce), uczestnictwa w kulturze (1 miejsce), wyżywienia (4 miejsce), wypoczynku (4 miejsce), zasobności materialnej (6 miejsce) oraz ochrony zdrowia (6 miejsce). Natomiast w obszarze dochodów województwo opolskie uplasowało się na 12 miejscu w rankingu województw²⁶. Indywidualna jakość życia w województwie opolskim oceniona została również korzystnie – region zajął szóstą pozycję w rankingu (wykres 2). Wysoka pozycja wskazuje na przewagę pozytywnych opinii, wyrażonych przez mieszkańców regionu, w zakresie ich indywidualnej oceny jakości i stylu życia. Ocena jakości życia w rankingu Diagnozy społecznej obejmowała m.in. następujące elementy: ogólny dobrostan psychiczny, zadowolenie z poszczególnych dziedzin i aspektów życia, subiektywną ocenę materialnego poziomu życia, stres, postawy i zachowania społeczne, korzystanie z nowoczesnych technologii, sytuację na rynku pracy oraz karierę zawodową.

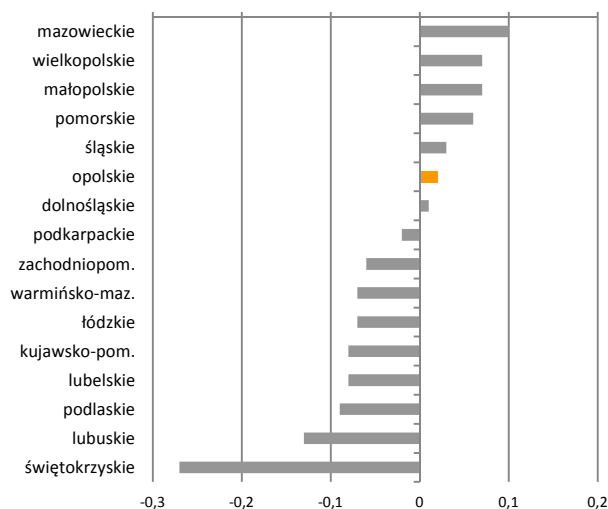
Wykres 1. Warunki życia gospodarstw domowych w Polsce wg województw w 2011 roku

Uwaga: Im mniejsza wartość tym bardziej korzystne warunki życia.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Czapiński, T. Panek (red.), *Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Polskie Towarzystwo Statystyczne, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2012, s. 133.

Wykres 2. Ogólny wskaźnik jakości życia w Polsce wg województw w 2011 roku

Uwaga: Im wyższa wartość wskaźnika tym jakość życia wyższa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Czapiński, T. Panek (red.), *Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Polskie Towarzystwo Statystyczne, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2012, s. 377.

²⁶ Autorzy Diagnozy, do porównania warunków życia gospodarstw domowych w układzie wojewódzkim, wykorzystali taksonomiczną miarę warunków życia. Wskazana miara jest wielkością syntetyczną, uwzględniającą zmienne charakteryzujące określone obszary życia, do których należą: dochody, wyżywienie, zasobność materialna, warunki mieszkaniowe, kształcenie dzieci, ochrona zdrowia, uczestnictwo w kulturze oraz wypoczynek. Analiza porównawcza w układzie wojewódzkim została przeprowadzona pod kątem finansowych możliwości gospodarstw domowych zaspokojenia potrzeb w wybranych obszarach. J. Czapiński, T. Panek (red.), *Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Polskie Towarzystwo Statystyczne, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2012, s. 133.

Ukształtowana historycznie wielonarodowość i wielokulturowość regionu stanowią wyrazistą część obecnego wizerunku województwa opolskiego

Wielokulturowość i wielonarodowość, nawiązywanie do różnorodnych tradycji, zwyczajów i języków wpłynęły na powstanie cennego dziedzictwa kulturowego, cechującego się wzajemnym przenikaniem się kultur oraz otwartością na nowe wartości i kierunki rozwoju. Województwo opolskie to ziemia pogranicza o burzliwych, ale i bogatych dziejach. W przeszłości znajdowała się w granicach państw: Polski Piastów, Czech, Austrii, Prus i Niemiec, co znalazło odzwierciedlenie w bogatym dziedzictwie historycznym i w silnym wpływie kultur polskiej, niemieckiej oraz czeskiej. Po II wojnie światowej do pozostałych w województwie śląskich autochtonów dołączyli przesiedleńcy z Polski centralnej oraz ze wschodnich kresów Polski zajętych przez Związek Radziecki²⁷. Śląscy autochtoni, ale i przesiedleńcy z kresów wykazują silne więzi kulturowe.

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w 2002 roku, wskazały, że spośród ponad miliona mieszkańców województwa opolskiego: 869,3 tys. deklaroowało narodowość polską, 106,9 tys. narodowość niemiecką, a 24,2 tys. określało się jako Ślązacy. W województwie opolskim dodatkowo: 861 osób deklaroowało narodowość romską, 275 ukraińską, a 128 rosyjską. Liczebność pozostałych, ustalonych deklaracji nie przekraczała 100 osób. Udział ludności niepolskiej w ogólnej liczbie ludności regionu wynosił 12,5%.

Ukształtowana historycznie wielonarodowość i wielokulturowość regionu, zwłaszcza zaś obecność i aktywność największego w Polsce skupiska mniejszości niemieckiej, stanowią wyrazistą część obecnego wizerunku regionu i bardzo ważny jego wyróżnik w skali kraju. Wyjątkowa w porównaniu do pozostałych regionów różnorodność narodowościowo-kulturowa wyrażająca się wyjątkowym bogactwem dziedzictwa kulturowego i przejawów kultury wpływają na atrakcyjność regionu i decydują o silnej regionalnej tożsamości jego mieszkańców. Mogą też stanowić istotną podstawę i sferę społeczno-ekonomicznego rozwoju regionu. Wielokulturowość, rozpatrywana w aspekcie różnorodności narodowościowej stanowi niewątpliwie atut województwa opolskiego. Na terenie województwa zgodnie zamieszkują Ślązacy i ludność napływowa o zróżnicowanym rodowodzie regionalnym, w tym przesiedleńcy z kresów wschodnich II RP (Kresowiaczy).

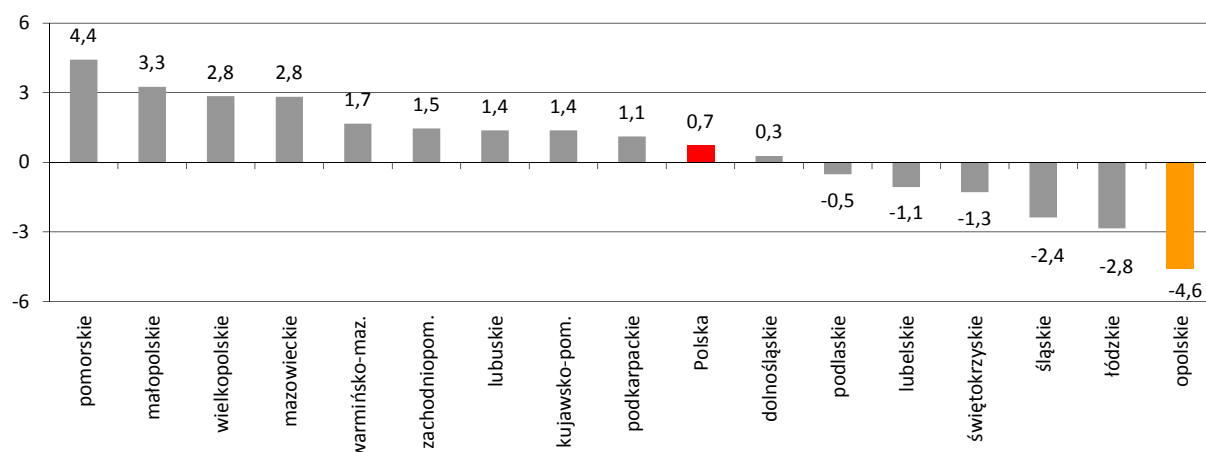
Województwo opolskie jest regionem, w którym liczba mieszkańców zmniejsza się

Zmiany demograficzne stanowią i w najbliższych latach stanowią będą istotne wyzwanie dla Unii Europejskiej oraz Polski. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań wskazują, iż spośród wszystkich województw, to właśnie w Opolskiem sytuacja w tym zakresie jest najtrudniejsza. Depopulacja – wyludnianie się regionu oraz starzenie się mieszkańców stają się głównymi wyzwaniami rozwojowymi, rzutującymi na obecny i przyszły rozwój województwa opolskiego.

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań wskazał, iż zmiany demograficzne były zróżnicowane przestrzennie - spadek liczby ludności wystąpił w sześciu województwach, w dziesięciu odnotowano wzrost. Zjawisko depopulacji miało różne natężenie w poszczególnych regionach, ale najbardziej niekorzystne było w województwie opolskim. W latach 2002-2011 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 4,6% względem wzrostu o 0,7% przeciętnie w kraju (wykres 3, mapa 1 i 2).

²⁷ Struktura ludności napływowej wskazywała, iż największą grupę stanowiły osoby z Polski centralnej i pozostałych ziem Polski, kolejno Kresowiaczy (22,3%) oraz reemigranci z Francji, Belgii, Niemiec i Rumunii.

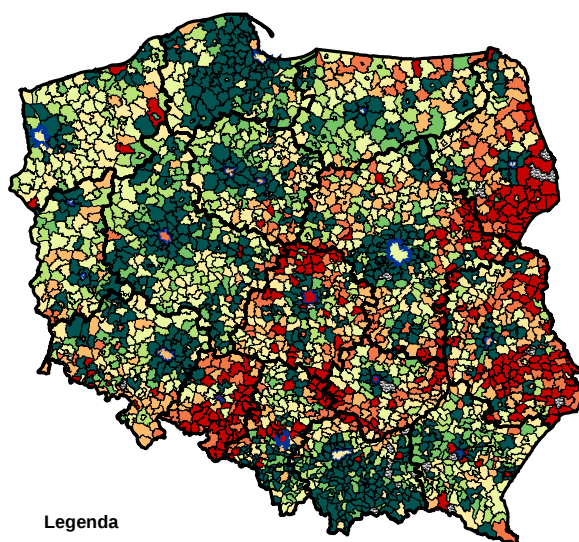
Wykres 3. Zmiana liczby ludności w Polsce wg województw w latach 2002-2011 (w %, dane NSP)

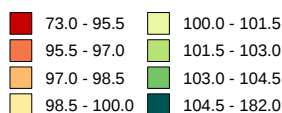
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Spis wskazał równocześnie, iż w województwie opolskim największy względny ubytek ludności wystąpił w powiecie strzeleckim (-7,4%), prudnickim (-6,6%), głubczyckim (-6,5%), krapkowickim (-6,0%), kędzierzyńsko-kozielskim (-5,8%) oraz Opolu (-5,6%). Najmniejszy spadek wystąpił w powiecie brzeskim (-0,4%). W żadnym z powiatów nie zanotowano wzrostu liczby ludności. W przekroju wg gmin wzrost liczby mieszkańców wystąpił w dziesięciu jednostkach.

Mapa 1. Zmiana liczby ludności w Polsce wg gmin w latach 2002-2011 (dane NSP, 2002 rok=100, mapa robocza)

Legenda

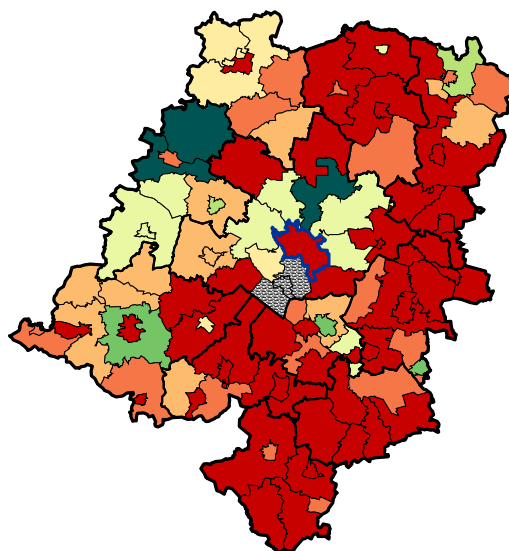

 Dane niedostępne

 Miasta wojewódzkie (siedziby Wojewodów lub Marszałków)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Mapa 2. Zmiana liczby ludności w województwie opolskim wg gmin w latach 2002-2011 (dane NSP, 2002 rok=100, mapa robocza)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

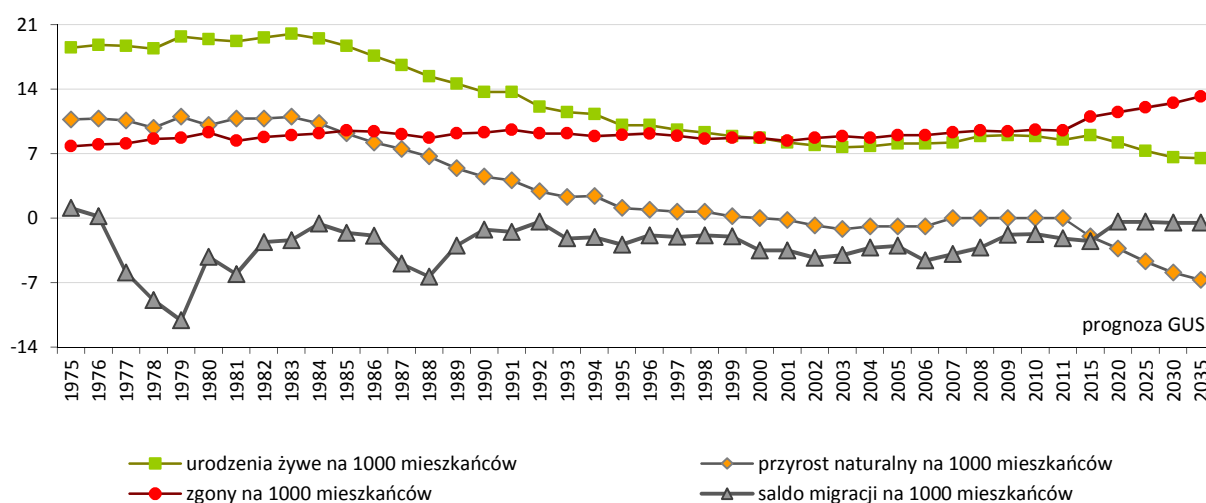
Prognozy demograficzne również nie są optymistyczne. Istnieje obawa, iż Polska, w tym województwo opolskie, będzie się wyludniała, tracąc tym samym zasoby siły roboczej – w skali zagrażającej zarówno procesom rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i finansom publicznym.

Przyrost naturalny w województwie opolskim należy do najniższych w kraju

Województwo opolskie jest regionem, w którym kwestia ujemnego przyrostu naturalnego, znacząco kształtuje jego wewnętrzny potencjał. Spadek liczby urodzeń, zarówno w ujęciu względnym, jak i bezwzględnym, został zapoczątkowany już na początku lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku, na okres ten przypadają ostatnie lata echa wyżu demograficznego z lat pięćdziesiątych. Problemem jest nie tylko sam spadek (falowanie wyżów i niżów jest zjawiskiem naturalnym), ale przede wszystkim jego drastyczny wymiar. Jeszcze w latach osiemdziesiątych, na każdy tysiąc mieszkańców, rodziło się w Opolskiem około dwadzieścioro dzieci, podczas gdy obecnie nie więcej niż dziewięciordziesięciuro. Projekcje demograficzne nie dają powodów do optymizmu – sytuacja nie ulegnie poprawie (wykres 4).

Na obraz ten nakłada się również liczba zgonów, wykazująca tendencję wzrostową. Zagadnienia te bezpośrednio rzutują na problem przyrostu naturalnego, co w powiązaniu z ujemnym saldem migracyjnym, prowadzi w konsekwencji do spadku populacji regionu, sytuacji bardzo niekorzystnej dla jego dalszego rozwoju, zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej.

Wykres 4. Przyrost naturalny, urodzenia żywe oraz zgoni na 1000 ludności na tle salda migracji na 1000 ludności w województwie opolskim w latach 1975-2035 (w ‰)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie oraz Urzędu Statystycznego w Opolu.

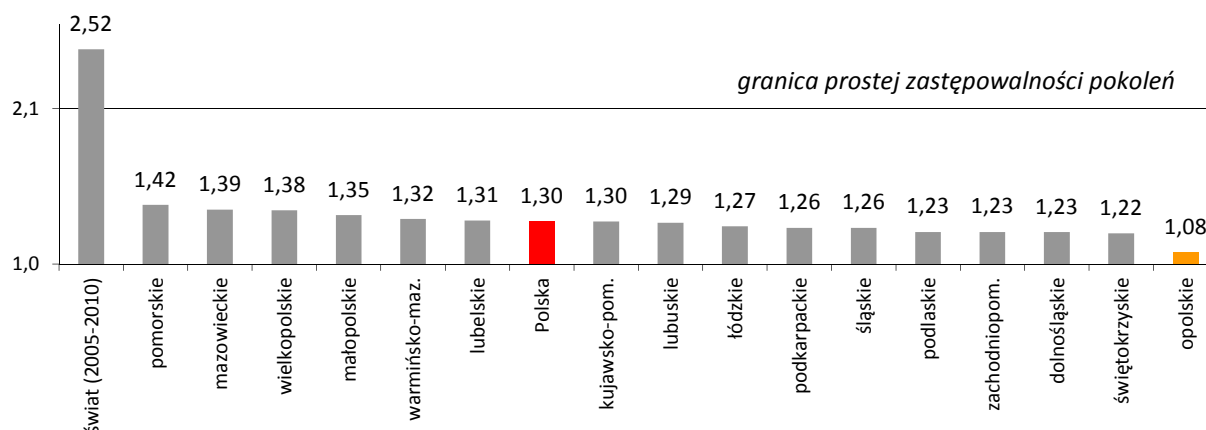
Ujemny przyrost naturalny (nadwyżka zgonów nad urodzeniami) będzie w przyszłości problemem dla całego kraju, jednak dla województwa opolskiego już obecnie nabiera wyjątkowego, ze względu na skalę, znaczenia. Biorąc pod uwagę fakt, że są województwa, które w ostatnich latach odnotowały dodatni przyrost naturalny, nie jest to zjawisko obecnie powszechne dla całego kraju.

Prosta reprodukcja ludności nie jest zapewniona. Dzietność kobiet w województwie opolskim jest najniższa w kraju

Aktualne postawy oraz zachowania prokreacyjne, opisywane między innymi przez niskie współczynniki dzietności, czy średni wiek matek w chwili rodzenia dzieci, nie oddziałują korzystnie na obecną i przyszłą sytuację demograficzną województwa.

Poziom urodzeń, mierzony współczynnikiem dzietności, wykazuje najniższy poziom w kraju, co w praktyce oznacza, że w regionie wystąpił jeden z najniższych poziomów urodzeń w skali całego świata, w ujęciu względnym. W 2011 roku dzietność kobiet w województwie opolskim była najniższa spośród wszystkich województw - 100 kobiet w ciągu całego okresu rozrodczego rodziło średnio 108 dzieci, znacznie poniżej granicy prostej zastępowalności pokoleń (wykres 5). Utrzymanie się takiej sytuacji prowadzi do stanu całkowitego braku możliwości prostej reprodukcji ludności.

Wykres 5. Współczynnik dzietności w Polsce wg województw w 2011 roku oraz na świecie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie, Eurostatu oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Powodów niskiej dzietności w województwie opolskim jest wiele, część z nich jest zbieżna z obserwowanymi w innych regionach. Z badań przeprowadzonych w II połowie 2011 roku wśród mieszkank województwa opolskiego wynika, iż ponad połowę (54%) spośród kobiet, które myślały o powiększeniu rodziny, ale nie zrealizowały tego zamiaru, powstrzymały przewidywane koszty utrzymania dziecka. Pozostałe powody powstrzymujące kobiety przed powiększaniem rodziny występowały rzadziej. Od jednej czwartej do blisko jednej trzeciej respondentek, wśród przyczyn niezdecydowania się na dziecko, o którym myślały, wskazało: obawę, że dziecko utrudni utrzymanie lub znalezienie pracy (32%), brak odpowiednich warunków mieszkaniowych (29%), brak czasu na opiekę nad dzieckiem (27%), powody zdrowotne (25%)²⁸.

Istotnym zagadnieniem w tym kontekście jest również odpowiedni dostęp do placówek opiekuńczo-wychowawczych. O ile sytuację województwa opolskiego na tle innych regionów ocenić można jako relatywnie korzystną²⁹, o tyle na poziomie regionu obserwuje się znaczne trudności w dostępie do usług o charakterze opiekuńczo-wychowawczym, zwłaszcza na poziomie żłobków. Liczba miejsc w żłobkach nie zaspokaja istniejących potrzeb w tym zakresie.

Migracje zagraniczne w województwie opolskim mają wyjątkowo duże rozmiary

Rozmiary migracji zagranicznych w województwie opolskim, zarówno definitywnej jak i zarobkowej, nadal mają wyjątkowo duże rozmiary. W procesach emigracji zagranicznej

²⁸ Za: *Sytuacja opolskich kobiet na rynku pracy, w tym wracających na ten rynek po urlopach wychowawczych i macierzyńskich*, Dyspersja. Badania społeczne i ewaluacyjne, badanie wykonane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Opole 2012, s. 39-40.

²⁹ Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego za 2010 rok, w województwie opolskim 82% dzieci w wieku od 3 do 6 lat objętych jest wychowaniem przedszkolnym – pierwsze miejsce w rankingu województw. Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, <http://www.stat.gov.pl/bdl> (z dnia 7 sierpnia 2012).

z województwa, oprócz nieistotnych wobec rzeczywistej skali migracji wymeldowań na pobyt stały, wyróżnić należy kilka różnych rozmiarowo form migracji nierejestrowanych pociągających za sobą różne skutki.

Pierwszą z tych form jest nierejestrowana emigracja stała (emigracja zawieszona), obejmująca osoby, które definitywnie opuściły kraj nie dokonując wymeldowania z regionu. Migracja ta, którą w sensie rozbieżności pomiędzy liczbą zameldowanych a mieszkających oceniać można na ok. 105 tys. osób, stanowi ok. 10% ludności województwa. Dokonała się na ogół, już w stosunkowo dalekiej przeszłości, głównie jeszcze w latach osiemdziesiątych i na początku lat dziewięćdziesiątych. Od kilku lat migrację tę zasilają nowi poakcesyjni emigranci stali, którzy w ostatnich kilku latach wyjechali definitywnie za granicę, najczęściej na Wyspy Brytyjskie. Jednocześnie część emigrantów zawieszonych stopniowo się wymeldowuje w wyniku różnych procedur formalnych, np. wymiany dowodów osobistych. Oprócz tej emigracji z regionu dochodzi do masowej emigracji zarobkowej obejmującej wg szacunków ok. 115 tys. osób. Większość migrujących zarobkowo stanowią obecnie mieszkańcy miast. Zatrudnienie za granicą ma dwie zasadnicze formy: permanentnej pracy za granicą mającej formę długookresową bądź wahadłową (dotyczy to ok. 2/3 migrujących) oraz pracy okresowej lub sezonowej mającej formę komplementarną w stosunku do dochodów uzyskiwanych w kraju lub dotyczącej pracującej w czasie wakacji młodzieży³⁰.

Dokonująca się obecnie migracja obejmuje w głównej mierze osoby młode, coraz wyżej wykształcone, często bezdzietne, stanu wolnego, w przypadku których praca za granicą jest ich pierwszą pracą i w odniesieniu, do której oceniają oni warunki zatrudnienia w Polsce. W przypadku tych migrantów czynnikami mogącymi wpłynąć na ich decyzje o powrocie do kraju mogłyby być: dzieci, małżonkowie, stała praca czy mieszkanie. Wyniki badań wskazują, iż reemigrantów zachęciłoby do powrotu do kraju wynagrodzenie o około 1,9 tys. zł niższe od tego, które warunkuje ich dalszą/ponowną pracę za granicą³¹.

Silny wpływ na depopulację mają sąsiednie obszary metropolitalne

Jeśli migracje zewnętrzne i ich znaczenie dla rozwoju regionu są stosunkowo dobrze rozpoznane, to kwestię oddziaływania migracji wewnątrz krajowych i międzyregionalnych należy uznać za zdecydowanie niedocenianą. Analiza wyników badań prowadzonych przez służby statystyki publicznej – zarówno w monitoringu bieżącym, jak i periodycznym (wyniki narodowych spisów powszechnych) wskazuje na występowanie zjawisk o istotnym znaczeniu dla rozwoju przynajmniej niektórych regionów. W takim kontekście województwo opolskie traci ludność zarówno w wymianie zagranicznej, jak i w wyniku migracji do pozostałych regionów Polski.

Główny obszar napływu ludności do województwa opolskiego stanowią ościennie regiony. W latach 2007-2010, w ujęciu bezwzględnym, w przekroju wg powiatów, najwięcej ludzi przeprowadziło się do województwa opolskiego z Wrocławia (800) i dalej z powiatów: raciborskiego (470), kłodzkiego (304), Gliwic (304), lublinieckiego (282) oraz oławskiego (279). Główny obszar odpływu (docelowego zameldowania) ludności z województwa opolskiego stanowią silne ośrodki gospodarcze, główne ośrodki akademickie, a także regiony sąsiednie. W latach 2007-2010 najwięcej mieszkańców wyprowadziło się do Wrocławia (ponad 2 tysiące) i w dalszej kolejności do powiatów: raciborskiego (669), m. st. Warszawa (634), wrocławskiego (427), miasta Krakowa (386) oraz oławskiego (320).

Opolskie jako region międzymetropolitalny, jest szczególnie zagrożone kumulacją negatywnych efektów skoncentrowanego wzrostu. Jednym z jego przejawów jest intensywny proces zasysania relatywnie skromnych zasobów do stosunkowo bliskich obszarów metropolitalnych. Szczególnie

³⁰ R. Jończy, *Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2011, s. 119-120.

³¹ R. Jończy, *Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne*, Wydawnictwo Instytut Śląski, Opole-Wrocław 2010, s. 350-351.

wyraźnie zjawisko to jest widoczne na przykładzie Wrocławia, dla którego liczba zameldowań z województwa opolskiego jest trzykrotnie wyższa niż liczba wymeldowań z Wrocławia do województwa opolskiego (tabela 2).

Tabela 2. Saldo migracji (z województwem opolskim) dla wybranych miast i powiatów wg wybranych jednostek terytorialnych w latach 2007-2010 (w osobach)

Lp.	Nazwa powiatu	Saldo migracji	Lata			
			2007	2008	2009	2010
1	miasto Wrocław	-1473	-372	-288	-369	-444
2	powiat wrocławski	-305	-72	-60	-56	-117
3	miasto Katowice	-36	-1	-26	-16	7
4	powiat gliwicki	45	-6	25	14	12
5	miasto Gliwice	85	27	29	4	25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu.

Przewiduje się, że straty demograficzne, które województwo będzie ponosiło w długim okresie, dotyczyć będą głównie wykształconej młodzieży, która w regionie – wprawdzie atrakcyjnym do zamieszkania - ale posiadającym niewystarczającą ofertę zatrudnienia, ma problemy z zapewnieniem satysfakcjonujących warunków życia, w tym samodzielności mieszkaniowej. Powodów migracji z województwa opolskiego, w tym zagranicznych jest kilka, mają one charakter złożony i wpływają także na niską dzietność. Zaliczyć do nich należy:

- niewystarczającą liczbę atrakcyjnych, bezpiecznych miejsc pracy w regionie, dających satysfakcjonujące możliwości zarobkowania,
- trudności w znalezieniu pracy zgodnej z posiadanymi kwalifikacjami i wykształceniem,
- niewystarczające możliwości realizacji własnych aspiracji życiowych, w tym głównie utrudniony dostęp do samodzielnego zamieszkania.

Jak wskazują badania ekspertów regionalnych, depopulacja większej części województwa będzie najprawdopodobniej wynikać nie tylko z emigracji zagranicznej, ale również z drenażu ludności, do większych ośrodków miejskich. Według prof. Krystiana Heffnera wyludnienie dotyczyć będzie szczególnie obszarów wiejskich, położonych peryferyjnie, słabiej wyposażonych w infrastrukturę techniczną i społeczną. Obejmuje ono głównie osoby wieku 18-35 lat, kobiety oraz osoby wysoko wykształcone³². Zdaniem prof. Romualda Jończego czynnikiem wypychającym z regionu, zwłaszcza z jego obszarów peryferyjnych może się paradoksalnie stać wysokie, ale niedopasowane do potrzeb lokalnych rynków pracy wykształcenie, zmuszające do poszukiwania pracy poza miejscem, a często regionem zamieszkania. W opinii R. Jończego emigrować będzie głównie młodzież oraz kobiety nieautochtonicznego pochodzenia³³.

Dostęp do usług ochrony zdrowia w województwie opolskim oceniany jest jako dobry

Jakość życia w regionie uzależniona jest od wielu czynników. Obok sytuacji finansowej, satysfakcji z pracy, życia rodzinnego, ważnym czynnikiem jest również stan zdrowia i dostęp do usług medycznych. Poziom świadczonych na terenie regionu usług w publicznym systemie opieki zdrowotnej ma duży wpływ na subiektywne postrzeganie jakości życia przez mieszkańców województwa opolskiego. Zagadnienie to ma szczególnie duże znaczenie w świetle obserwowanego

³² K. Heffner, *Procesy przestrzenno-gospodarcze w województwie opolskim*, [w:] M. Lis, K. Szczypiński, L. Drożdż (red.), *Województwo Opolskie 1950-2010*, Opole 2011, s. 141.

³³ R. Jończy, *Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2011, s. 123.

w ostatnich latach odpływu migracyjnego mieszkańców województwa opolskiego. Wśród istotnych zagadnień z zakresu ochrony zdrowia wymienić należy m.in.:

- rozbudowaną sieć szpitali i ich dobrą dostępność terytorialną;
- mniejszą liczbę łóżek w przeliczeniu na liczbę mieszkańców (największą liczbę łóżek oraz liczbę leczonych pacjentów w regionie opolskim odnotowują oddziały: wewnętrzny, chirurgiczny ogólny, ginekologiczno-położniczy oraz pediatryczny)³⁴;
- niedobory w ilości specjalistów w zakresie: kardiologii, medycyny rodzinnej, medycyny sądowej, onkologii klinicznej, pediatrii (25% specjalistów osiągnęło wiek emerytalny), chirurgii ogólnej, nefrologii, gastroenterologii, angiologii, hipertensjologii, geriatricznej³⁵;
- spadek zainteresowania kształceniem w zakresie pielęgniarstwa i położnictwa - tymczasem naturalne starzenie się społeczeństwa i wydłużanie życia sprawia, że zapotrzebowanie na opiekę medyczną będzie systematycznie wzrastać;
- dobrze rozwinięte ratownictwo medyczne (wymaga jednak zintegrowanego i ciągłego unowocześniania, stąd potrzeba zorganizowania jednego centrum powiadamiania ratunkowego w regionie);
- brak w województwie opolskim dyżurujących zespołów lotniczych - teren województwa opolskiego jest w tym względzie zabezpieczany przez zespoły lotniczego pogotowia ratunkowego w Gliwicach oraz we Wrocławiu;
- dobry stan infrastruktury, wyposażenia i dostępności do nowoczesnej aparatury medycznej w placówkach lecznictwa szpitalnego;
- jeden z najniższych w kraju wskaźników zgonów niemowląt;
- niski rozwój instytucji rodziny zastępczej;
- niski rozwój usług opiekuńczo-leczniczych i terminalnych;
- mała aktywność niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym;
- wzrost poziomu używania substancji psychoaktywnych wśród młodzieży.

Wydłużające się trwanie życia wiąże się z pogorszeniem sprawności zarówno fizycznej jak i psychicznej. Wystąpienie niepełnosprawności dotyczy jednak nie tylko osób starszych, może dotknąć również osoby bardzo młode, a nawet małe dzieci. Osoby niepełnosprawne napotykają wiele barier w życiu codziennym, które nie pozwalają na pełne zaspokojenie i realizację potrzeb społecznych i zawodowych. Wyniki badania stanu zdrowia ludności wskazują, że pod koniec 2009 roku żyło w Polsce 5,3 mln osób niepełnosprawnych. Badania wskazują jednocześnie, iż w województwie opolskim problemem niepełnosprawności dotkniętych jest prawie 15% mieszkańców, a udział ten generalnie rośnie z wiekiem³⁶.

Liczba mieszkańców województwa opolskiego będzie maleć

Prognozy demograficzne odgrywać mogą bardzo istotną rolę w programowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego, nie mniej jednak należy pamiętać, iż mają one przede wszystkim charakter ostrzegawczy, a nie wyrokujący. Prognozy te wyznaczają główne kierunki rozwoju demograficznego, jednak jak pokazuje rzeczywistość, ich kwantyfikacja nie zawsze jest w pełni trafna.

Ostatnia, kompleksowa prognoza demograficzna, przygotowana przez służby statystyki publicznej, pochodzi sprzed kilku lat. Należy oczekiwać iż do 2020 roku powstanie co najmniej jedna nowa prognoza, która opierać się będzie między innymi na wynikach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego w II kwartale 2011 roku. *Prognoza ludności na lata 2008–2035* (GUS) przewiduje, że liczba ludności w województwie opolskim w 2035 roku

³⁴ Działalność szpitali ogólnych i psychiatrycznych wg oddziałów w latach 2008-2009, Opolskie Centrum Zdrowia Publicznego - Oddział Analiz i Monitorowania Ochrony Zdrowia.

³⁵ M. Szymkiewicz, Czy grozi nam ograniczenie dostępu do świadczeń zdrowotnych - rola samorządu w zapewnieniu bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców, prezentacja z konferencji, Opole 29.09.2010 r., materiał powielony.

³⁶ Na podstawie: Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011.

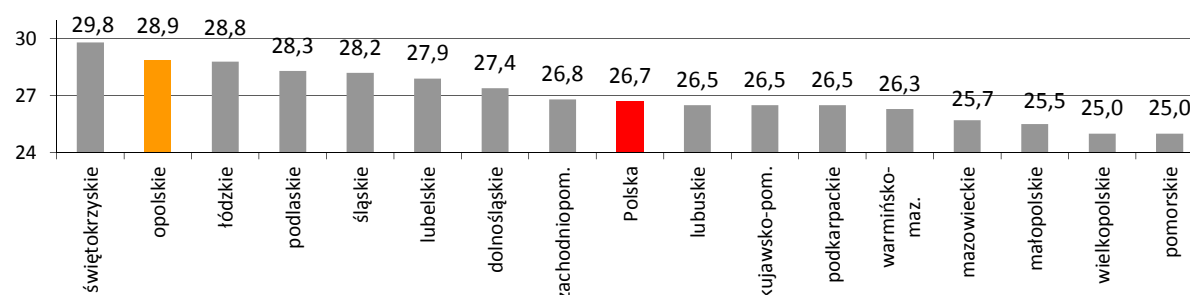
wyniesie 897,1 tys. mieszkańców, tj. o 140 tys. mniej aniżeli w 2007 roku. Prognozowany trend depopulacyjny nie będzie więc odbiegał od sytuacji, z jaką mieliśmy do czynienia w ostatnich latach.

Zdecydowanie bardziej intensywny spadek poziomu zaludnienia województwa opolskiego aniżeli całej Polski ma wynikać, według prognozy GUS, przede wszystkim z niekorzystnego bilansu ruchu naturalnego, a po 2020 r. wyłącznie z tego powodu, bowiem od tej daty saldo zagranicznej wymiany migracyjnej ma być dodatnie. Dodatkowo stale ujemna wymiana migracyjna wewnątrz Polski wzmocni spadek zaludnienia regionu.

Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w województwie opolskim jest jednym z najwyższych w kraju

Jak wskazuje Raport Polska 2030 pogorszenie relacji między liczbą ludności w wieku przed- i poprodukcyjnym w ciągu najbliższych dwóch dekad jest procesem nieuchronnym. Ewentualne trwałe zwiększenie dzietności w najbliższych latach może przyczynić się bowiem do zmniejszenia wskaźników obciążenia demograficznego w perspektywie najbliższego pięćdziesięciolecia, ale nie wpłynie na poprawę sytuacji do 2030 roku³⁷. Wiele wskazuje na to, że i w regionie opolskim wystąpi kryzys solidarności międzypokoleniowej ze względu na bardzo wysoki poziom obciążenia grupy produkcyjnej grupą poprodukcyjną. Wskaźnik obciążenia ekonomicznego dla województwa opolskiego jawi się jako bardzo niekorzystny w perspektywie 2035 roku. Istotna jest tu dynamiczna zmiana pozycji w rankingu regionów: z siódmej pozycji współcześnie na pozycję drugą w 2035 roku (wykres 6).

Wykres 6. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności w 2035 r. (prognoza GUS, w %)

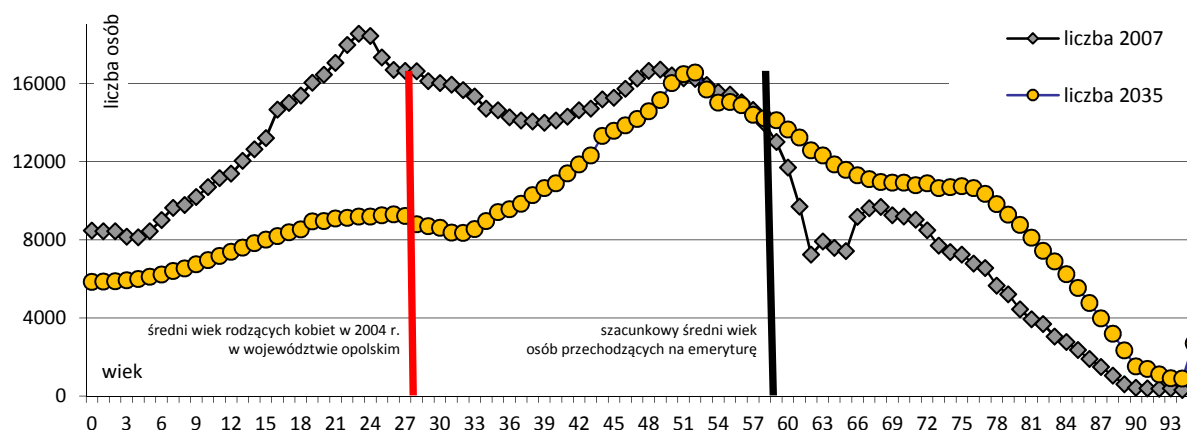

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Biorąc pod uwagę zmianę średniego wieku ludności Polski, staje się kwestią oczywistą, iż poziom obciążenia ekonomicznego grupy produkcyjnej jest i będzie w regionie opolskim jednym z najwyższych w Europie. Ludność województwa opolskiego w 2035 r. będzie nie tylko mniej liczna aniżeli obecnie, ale dodatkowo będzie miała całkowicie odmienną strukturę wieku (wykres 7). Szczególną uwagę należy zwrócić na zmianę grupy dominującej w strukturze wieku – w 2007 r. była to ludność w wieku 20-25 lat, w 2035 r. będzie to grupa niemobilna wśród ludności w wieku produkcyjnym. Dla perspektyw rozwoju regionu istotne jest także to, iż dominanta grupy niemobilnej z 2035 r. w ciągu następnych 10 lat przesunie się do grupy ludności poprodukcyjnej, tworząc niezmiernie trudną ekonomicznie i społecznie sytuację nierównowagi pomiędzy liczebnością grupy produkcyjnej, a całością grupy nieprodukcyjnej (przy przewadze ludności poprodukcyjnej). Demograficznie region opolski pozostaje i będzie pozostawał w skrajnie trudnym położeniu (najgorszym w Polsce). Oznacza to konieczność traktowania go jako obszaru zagrożonego kryzysem ludnościowym.

³⁷ M. Boni (red.), *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa, lipiec 2009, s. 47.

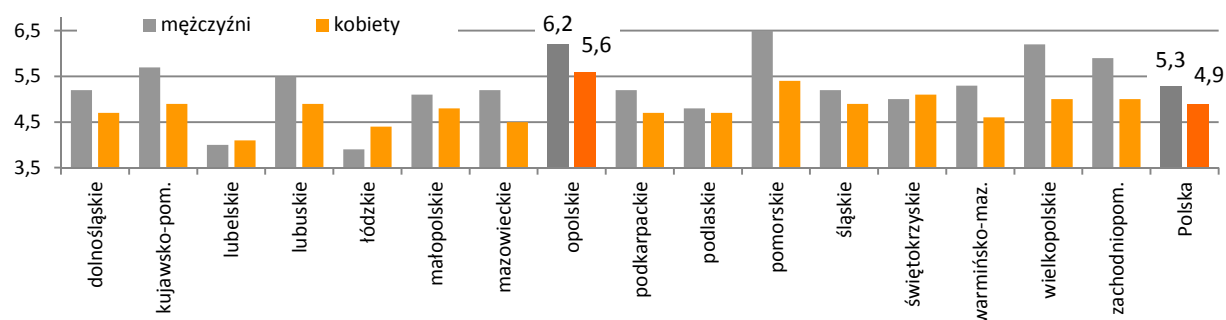
Wykres 7. Struktury wieku ludności województwa opolskiego w 2007 i 2035 r. (prognoza GUS)

Źródło: R. Rauziński, K. Szczygielski, *Analiza i ocena współczesnych czynników kształtujących regionalny i lokalne rynki pracy w województwie opolskim*, [w:] *Diagnoza i prognozy makroekonomiczne dla województwa opolskiego ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2009, s. 86.

W przyszłości zwiększać się będzie zapotrzebowanie na świadczenia zdrowotne wynikające ze starzenia się mieszkańców regionu. Przeciętne dalsze trwanie życia, w województwie opolskim (wg danych dla 2009 r.) dla mężczyzn wynosi 72,7 lat, a dla kobiet 80,5 lat i w obu przypadkach współczynniki te są wyższe niż średnio w kraju. W latach 1990-2009 zaobserwowano wydłużenie średniej życia mężczyzn zamieszkałych na terenie województwa opolskiego o 6,2 lat oraz kobiet o 5,6 lat, co stawia województwo opolskie – w przypadku mężczyzn na drugim miejscu w kraju, a w przypadku kobiet - na pierwszym (wykres 8).

Wykres 8. Przyrost średniego trwania życia w populacji kobiet i mężczyzn w latach 1990-2009 w Polsce wg województw (w latach)

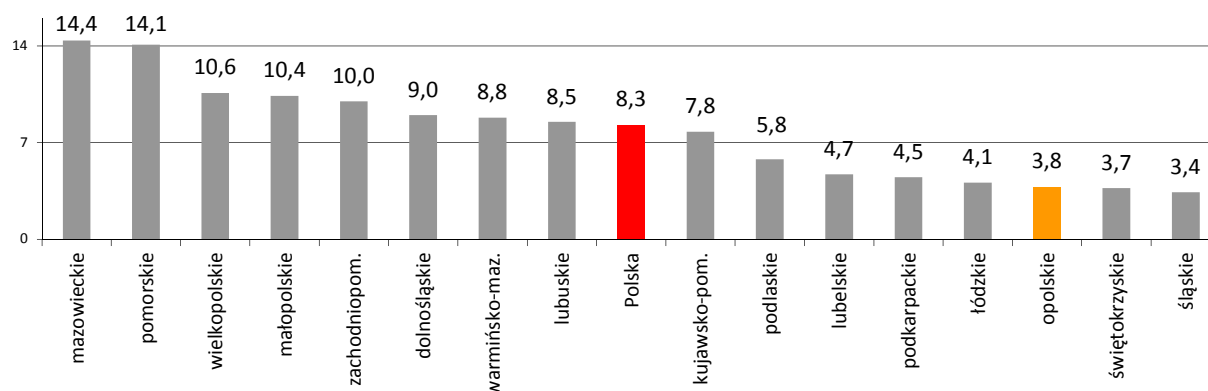

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Dostępność mieszkań w województwie opolskim jest niewystarczająca

Niesamodzielność mieszkaniowa to przede wszystkim niedostateczna dostępność mieszkań rozumiana jako możliwość zaspokajania potrzeb mieszkaniowych przez gospodarstwa domowe, co wynika z niskich dochodów społeczeństwa i wysokich cen budowy, zakupu mieszkań, a także braku krajowych rozwiązań systemowych, które pozwoliłyby na zwiększenie dostępności do mieszkań rodzinom mniej zamożnym. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w porównaniu z wynikami uzyskanymi podczas Spisu przeprowadzonego w 2002 roku wskazują, iż przyrost liczby mieszkań wyniósł zaledwie 3,8% względem wzrostu o ponad 8% przeciętnie w kraju (wykres 9). Spis wskazał równocześnie, iż spośród wszystkich mieszkań, aż 36,5% znajduje się w budynkach wybudowanych przed 1945 rokiem. W kraju to 20,5%, a wyższe wskaźniki osiągają tylko dolnośląskie i lubuskie.

Wykres 9. Przyrost liczby mieszkańców w latach 2002-2011 w Polsce wg województw (w %, dane NSP)

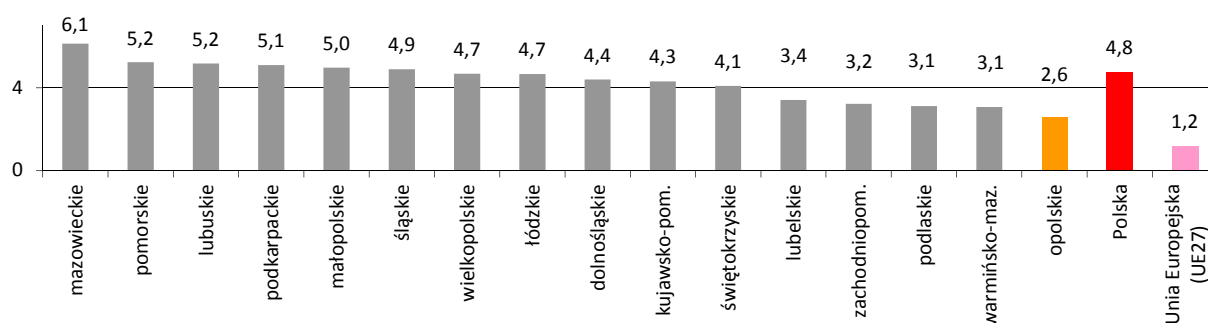
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Województwo opolskie należy do regionów o średnim poziomie rozwoju i relatywnie wolnym tempie wzrostu gospodarczego

Znaczący wzrost gospodarczy Polski w ostatnich latach nie przełożył się na analogiczne zmiany w województwie opolskim. Region rozwijał się wolniej, nie tylko w porównaniu z sąsiadującymi województwami, ale również względem regionów statystycznie najbiedniejszych – położonych na ścianie wschodniej. Tę niekorzystną tendencję wyjaśnia przynajmniej kilka czynników o charakterze endo- i egzogenicznym. Do najważniejszych należy niedobór inwestycji o znaczeniu strategicznym, migracyjny odpływ ludności, zmniejszający istotnie chłonność rynku regionalnego, a przede wszystkim bardzo silna konkurencja regionów sąsiadujących – przechwytyjących nie tylko bogate zasoby kapitału ludzkiego, ale i nowe inwestycje, a szczególnie bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Wzrost gospodarczy hamowały ponadto obniżona wydajność niektórych branż gospodarki, a także niska aktywność ekonomiczna mieszkańców.

Opolskie – jakkolwiek należy do regionów o średnim poziomie rozwoju gospodarczego – jest obszarem relatywnie wolnego tempa wzrostu gospodarczego. Średnioroczna stopa wzrostu produktu krajowego brutto w latach 2004–2009 (2,6%), choć niższa niż średnio w kraju (4,8%), była ponad dwukrotnie wyższa niż przeciętnie w Unii Europejskiej (1,2%) – wykres 10.

Wykres 10. Średnioroczna stopa wzrostu produktu krajowego brutto w Polsce wg województw i w Unii Europejskiej w latach 2004-2009 (w %, wg cen stałych)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Chociaż województwo opolskie należy do grupy regionów o średnim poziomie rozwoju w Polsce (11 miejsce mierzone PKB na mieszkańca³⁸), to w układzie wewnętrznym widoczne są znaczące

³⁸ Dane dotyczące PKB na mieszkańca nie uwzględniają jeszcze wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego w 2011 roku.

dysproporcje już na poziomie jednostek statystycznych NTS3. Podregion opolski należy do grupy obszarów o wysokim poziomie rozwoju (92,4% średniego poziomu w kraju, 18 miejsce), zaś podregion nyski do grupy o najniższym, statystycznym poziomie rozwoju w całym kraju (65,2% średniego poziomu w kraju, 55 miejsce na 66 podregionów).

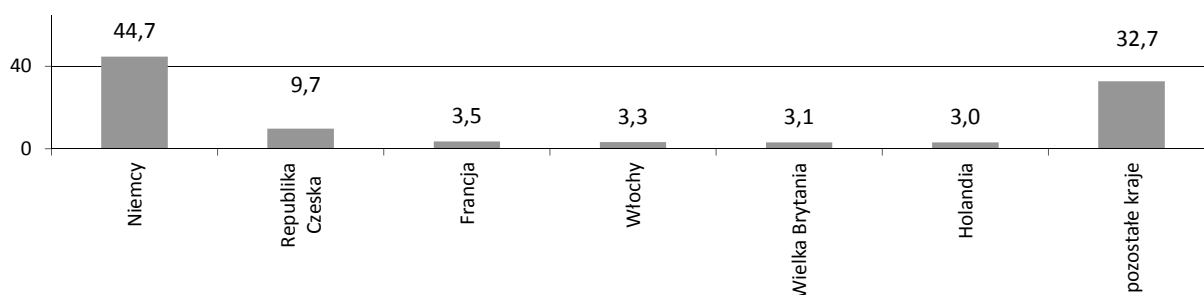
Pochodną sytuacji w skali Polski jest relacja PKB *per capita* do średniego poziomu w Unii Europejskiej. Wartość produktu krajowego brutto na mieszkańca we wszystkich polskich regionach jest niższa niż średnio w Unii Europejskiej (wg parytetu siły nabywczej). Opolskie, osiągając 50% średniej unijnej, zajmuje w Polsce 11 miejsce (wyprzedza tylko regiony tzw. ściany wschodniej – województwo warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, podlaskie, lubelskie oraz podkarpackie).

Gospodarka województwa opolskiego jest silnie powiązana z gospodarką niemiecką

W dobie gospodarki światowej, rola eksportu jako czynnika stymulującego produkcję i wzrost gospodarczy rośnie. W literaturze przedmiotu wysoki udział sprzedaży na rynki zagraniczne uznawany jest za jeden z czynników świadczących o wysokiej konkurencyjności przedsiębiorstw, w tym pośrednio samych regionów. Relacja wartości eksportu do wartości produkcji sprzedanej przemysłu wynosi w Opolskiem wg szacunków ponad 33%, co plasuje województwo na 12 miejscu w Polsce, przy średniej krajowej wynoszącej niecałe 50%.

Potencjał eksportowy województwa opolskiego tworzy około 0,6 tys. podmiotów. Spośród wszystkich eksporterów, najwięcej z nich wysyła swoje dobra do Niemiec (niecałe 300) oraz kolejno do: Czech, na Ukrainę, Słowację, do Austrii oraz Holandii. Dobra eksportowane są do ponad stu krajów. Wysoki udział eksportu do krajów wymagających (w tym Unii Europejskiej – ok. 86%) świadczy o dużej konkurencyjności regionu – tak w zakresie konkurencji kosztowej (cenowej), jak i jakościowej. Do głównych partnerów handlowych należą Niemcy i Czesi, na których przypada łącznie ponad połowa wartości sprzedaży (wykres 11). Wyższy od opolskiego udział eksportu do Niemiec notuje się jedynie w województwie lubuskim, natomiast wyższy udział eksportu do Czech jedynie w województwie dolnośląskim. Udział regionu w krajowym eksporcie jest relatywnie niewielki i wynosi ok. 1,6% względem 1,4% dla importu.

Wykres 11. Eksport województwa opolskiego wg kierunków w 2009 roku (w %, na podstawie wartości eksportu, dane orientacyjne)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Izby Celnej w Warszawie.

Eksport opiera się głównie na gałęziach wysokich i średniowysokich technologii wg nomenklatury OECD (prawie 52%, 4 miejsce w kraju – głównie dzięki przemysłowi chemicznemu). Gałęzie średnioniskich technologii stanowią ok. 22%, a niskich – ok. 26%.

Dobra do województwa opolskiego importowane są z ponad osiemdziesięciu krajów. Pod względem wartości najwięcej importuje się z Niemiec, Stanów Zjednoczonych, Republiki Czeskiej, Włoch, Holandii, Belgii oraz Chin. Liczba importerów jest wyższa od liczby eksporterów mniej więcej o ¼ i wynosi ponad 700 podmiotów. Spośród wszystkich importerów, najwięcej z nich sprowadza

dobra do regionu z Niemiec (364) oraz kolejno z Chin, Republiki Czeskiej, Włoch, Holandii, Austrii oraz Wielkiej Brytanii. Na każdy z pozostałych krajów przypada mniej niż stu importerów.

W gospodarce województwa opolskiego istotną rolę odgrywa przemysł

Istotnym wyróżnikiem województwa opolskiego jest jego wysoko rozwinięty przemysł, generujący 30,7% wartości dodanej brutto w regionie (przeciętnie w kraju 23,9%, trzecie miejsce w Polsce, tabela 3). O przemysłowym obliczu regionu decydują przede wszystkim podmioty prowadzące działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego oraz wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, wodę (pierwsze miejsce w kraju ze względu na wysokość udziału w strukturze wartości dodanej brutto). Znaczącą rolę odgrywa również handel wraz z naprawami, a także obsługa nieruchomości i firm. Duże znaczenie dla pozycji konkurencyjnej województwa opolskiego ma również sektor budowlany (7,3% WDB).

Wysoki stopień rozwoju przemysłu w województwie opolskim uznawany jest za jeden z atutów regionu. Na uwagę zasługuje jednak fakt bardzo słabego rozwoju usług, zwłaszcza usług rynkowych. Jest to o tyle niepokojące, iż prognozuje się, że w przyszłości - sektor ten - może być jednym z głównych motorów rozwoju społeczno-gospodarczego na świecie. Wysoko wydajny przemysł i budownictwo, a także wysoko wydajne i kompleksowe usługi stanowić mogą w przyszłości jeden z czynników rozwoju regionu. Dodatkowym atutem jest wysoka pozycja konkurencyjna opolskiego rolnictwa. Składają się na nią m.in. optymalne warunki do produkcji roślinnej, wysoka kultura rolna, dobre wyposażenie w techniczne środki do produkcji, a także bardzo korzystne warunki przyrodniczo-glebowe, będące podstawą dla intensywnej produkcji rolnej.

Tabela 3. Struktura wartości dodanej brutto w województwie opolskim i w Polsce w 2008 roku wg sekcji PKD 2004

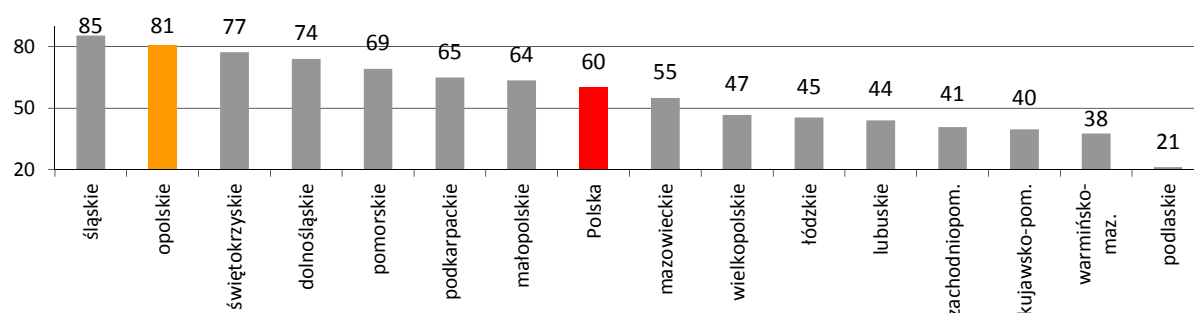
Wyszczególnienie	opolskie	Polska	Pozycja województwa opolskiego
Przetwórstwo przemysłowe	25,2%	19,3%	1
Handel i naprawy	17,4%	19,1%	16
Obsługa nieruchomości i firm; nauka	11,7%	14,3%	13
Administracja publiczna i obrona narodowa...	7,3%	6,0%	6
Budownictwo	7,3%	7,0%	8
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	5,1%	6,6%	12
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	4,9%	2,7%	1
Edukacja	4,9%	4,7%	10
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	4,3%	3,7%	8
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	3,9%	3,8%	11
Pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna...	3,3%	3,8%	11
Pośrednictwo finansowe	2,6%	5,3%	15
Hotele i restauracje	1,0%	1,2%	16
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	0,6%	0,5%	6
Górnictwo i kopalnictwo	0,6%	2,0%	11
Rybacktwo	0,01%	0,02%	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Zróżnicowana struktura przemysłu, przemysł średniej techniki oraz tradycja produkcji przemysłowej są atutem województwa opolskiego

W gospodarce województwa opolskiego istotną rolę odgrywa przemysł. Zróżnicowana struktura przemysłu i długoletnia tradycja produkcji przemysłowej są atutem rozwojowym regionu. Mocną stroną opolskiej gospodarki jest przemysł średniej techniki. W strukturze produkcji sprzedanej przetwórstwa przemysłowego w województwie opolskim, produkcja średniowysokiej i średnioniskiej techniki („średnia technika”) stanowi ok. 81% ogółu produkcji (wykres 12).

Wykres 12. Orientacyjny udział przemysłów średniej techniki w strukturze produkcji sprzedanej przetwórstwa przemysłowego w 2009 roku (w %)

Uwagi: Brak danych dla województwa lubelskiego z uwagi na tajemnicę statystyczną; dla województwa opolskiego dane za 2008 rok.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Najwyższym udziałem w produkcji przemysłowej cechuje się przemysł spożywczy (16,2% całej produkcji regionalnej, tabela 4). Szczególnie istotną rolę odgrywa: przetwórstwo owoców i warzyw (m.in. zakłady Nutricia w Opolu), produkcja wyrobów mleczarskich (m.in. Zott Polska w Opolu, Okręgowe Spółdzielnie Mleczarskie w Prudniku, Głubczycach), produkcja wyrobów piekarskich, ciastkarskich i cukierniczych (np. Zakłady Przemysłu Cukierniczego w Otmuchowie, Cukry Nyskie w Nysie, PWC Odra w Brzegu, Cadbury w Skarbimierzu), produkcja cukru (Cukrownia w Polskiej Cerekwi) oraz inne (np. Lesaffre Polska w Wołczynie).

Równie istotny wkład w produkcję regionu wnoszą przemysł chemiczny, bazujący na produkcji podstawowych chemikaliów (m.in. ZAK SA i Petrochemia Blachownia w Kędzierzynie-Koźlu) oraz w mniejszym stopniu na produkcji wyrobów chemii gospodarczej. Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych jest istotnym elementem potencjału przemysłowego województwa opolskiego. Jej udział w produkcji sprzedanej przemysłu ogółem wynosi 14,9%.

Trzecim działem – ze względu na udział w produkcji sprzedanej przemysłu – jest działalność związana z produkcją wyrobów z surowców niemetalicznych (12,3% produkcji w regionie względem 4,0% średnio w kraju). Szczególne znaczenie ma przemysł cementowo-wapienniczy (m.in. Góraźdże Cement w Choruli, Cementownia Odra w Opolu, Lhoist Polska w Tarnowie Opolskim), produkcja wyrobów betonowych oraz gipsowych (m.in. Monier w Opolu, PV Prefabet w Kluczborku), a także produkcja szkła i wyrobów ze szkła (m.in. Warta Glass w Jedlicach k. Ozimka, Vitroterm-Murów w Murowie, Velux w Namysłowie, Alsecco oraz Majewski w Nysie).

Istotną rolę odgrywa także przemysł metalowy. Produkcja wyrobów z metali to ok. 9,0%, a samych metali ok. 2,4% całej produkcji w regionie. Udziały tej wysokości plasują region w pierwszej czwórce regionów o najwyższym udziale przemysłu metalowego w produkcji ogółem. Potencjał regionu w branży metalowej tworzą m.in. Huta Małapanew w Ozimku, Walcownia Rur Andrzej w Zawadzkiem, Marcegaglia w Praszcze, Małapanew Maszyny i Konstrukcje w Ozimku, Izostal w Zawadzkiem, Fabryka Wyrobów Metalowych Kuźnia Osowiec w Osowcu.

Tabela 4. Struktura produkcji sprzedanej przemysłu w województwie opolskim na tle Polski wg sekcji i wybranych działów PKD w 2010 roku

Wyszczególnienie	Udział w produkcji przemysłowej (%)		Pozycja województwa opolskiego*
	Opolskie	Polska	
1. Sekcja „Przetwórstwo przemysłowe”, z tego:	85,5	83,0	10
Produkcja artykułów spożywczych	16,2	15,4	9
Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	14,9	4,4	1-2
Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetal.	12,3	4,0	2
Produkcja wyrobów z metali	9,0	5,6	2
Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep	7,3	9,7	7
Produkcja maszyn i urządzeń	4,3	3,5	4
Produkcja urządzeń elektrycznych	3,6	4,0	6
Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	3,5	5,3	12
Produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny	2,7	2,4	8
Produkcja mebli	2,4	2,5	8
Produkcja metali	2,4	3,8	4
Produkcja papieru i wyrobów z papieru	1,5	2,5	8
Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	0,8	0,9	9
Produkcja skór i wyrobów ze skór	0,5	0,3	4
Produkcja odzieży	0,3	0,7	14
Produkcja wyrobów tekstylnych	0,1	0,7	14
Pozostałe działy przetwórstwa przemysłowego	3,7	17,3	15
2. Sekcje (łącznie):			
• Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	14,5	17,0	7
• Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja			
• Górnictwo i wydobywanie			
PRZEMYSŁ RAZEM	100	100	-

* Orientacyjna, gdyż w nielicznych przypadkach pozyskanie danych nie było możliwe ze względu na tajemnicę statystyczną.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Na tle pozostałych województw, region opolski charakteryzuje się bardzo wysokim udziałem przemysłu chemicznego w produkcji ogółem, bardzo wysokim udziałem produkcji wyrobów z surowców niemetalicznych (2 miejsce w kraju), wysokim produkcją metali (4 miejsce) oraz wyrobów z metali (2 miejsce). Ponadto zalicza się do czołowych producentów branży koksowniczej (Arcelor Mittal Poland SA Oddział w Zdzeszowicach) oraz energetycznej (PGE Elektrownia Opole SA).

Budownictwo ma duże znaczenie dla pozycji konkurencyjnej województwa opolskiego

Duże znaczenie dla pozycji konkurencyjnej województwa opolskiego ma sektor budownictwa. Cechuje się on stosunkowo wysoką konkurencyjnością w stosunku do sytuacji tej branży w kraju i obejmuje, oprócz działalności budowlano-montażowej, produkcję materiałów budowlanych wraz z przemysłem wydobywczym (kamień wapienny, bazalt, kruszywa, gliny). Dysponuje również specjalistycznym szkolnictwem zawodowym, wyższymi uczelniami, ośrodkami i instytutami naukowo-badawczymi, przedsiębiorstwami budowlanymi i dużymi zakładami produkującymi materiały dla budownictwa. Duża i niemalejąca ilość firm działających w tym sektorze, bogate tradycje budowlane oraz znaczne zasoby surowcowe są czynnikami zachęcającymi do kontynuacji roli tej branży w rozwoju regionu.

Ze względu na znaczne zasoby surowców mineralnych, istniejący potencjał naukowo-badawczy, powiązany z branżami budowlanymi oraz wykwalifikowane zasoby pracy, sektor budownictwa jest jednym z ważniejszych czynników budowania konkurencyjnej pozycji regionalnej gospodarki.

Sektor usług w województwie opolskim jest słabo rozwinięty

Szczególnym wyzwaniem dla województwa opolskiego jest przewyższenie stosunkowo powolnego rozwoju regionalnego sektora usług – co jest tendencją odbiegającą istotnie od dominujących trendów znanych na świecie, gdzie zdecydowaną przewagę na regionalnych rynkach pracy mają zatrudnieni w szeroko rozumianym obszarze „tworzenia warunków do wzrostu gospodarczego” i sferze generującej wysoką jakość życia w skali lokalnej i regionalnej.

Diagnostując sytuację rozwojową województwa opolskiego można zauważyć, że regionalne podmioty gospodarcze ciągle uzyskują zbyt mało przewag konkurencyjnych, które wynikałyby z ulokowanego tu zaplecza usługowego (doradztwo, media, nauka i edukacja, sektor naukowo-badawczy, obsługa finansowa, administracja, *public relations*, komunikacja, dostępność, logistyka, naprawy, transport itd). Często regionalny sektor gospodarczy, tak prywatny jak i publiczny oraz sfera społeczna, nie widzą możliwości rozwojowych, które wynikają z przejścia z drugiego do trzeciego działu gospodarki, czyli z wymiaru czysto produkcyjnego do wymiaru usługowego. W takim ujęciu, region opolski jest w zdecydowanie gorszym położeniu od innych województw w Polsce, zarówno w wymiarze sąsiedzkim, jak i krajowym oraz międzynarodowym³⁹.

Rolnictwo stanowi istotny potencjał województwa opolskiego

Istotny potencjał rolnictwa województwa opolskiego w skali kraju oraz duże znaczenie tego działu w strukturze gospodarki regionu, skłania do traktowania rolnictwa jako istotnej i trwałej składowej polityki regionalnej. Dogodne ukształtowanie terenu, sprzyjające warunki klimatyczne, wysoka jakość gleb oraz wysoka kultura rolna istotnie wpływają na wysoką produktywność rolniczą: pod względem plonów zbóż, rzepaku i rzepiku oraz buraków cukrowych opolskie przoduje w skali kraju. Również pod względem przeciętnego rocznego udoju mleka od 1 krowy region od lat zajmuje pierwszą pozycję.

W strukturze towarowej produkcji rolnictwa w województwie opolskim 55,9% stanowi produkcja roślinna (33,5% - zboża, 15,7% - produkcja roślinna przemysłowa m.in. buraki, 3,2% - warzywa i 1,3% owoce). Produkcja zwierzęca stanowi 44,1% ogólnej produkcji – na żywca rzeźny przypada 24,5%, mleko krowie – 14,6% i jaja kurze – 4,5%.

W 2010 r. odnotowano w województwie 45 tys. gospodarstw rolnych (spadek o 39% w porównaniu do 2002 r.), w tym 37 tys. gospodarstw prowadzących działalność rolniczą (rośliną lub/i zwierzęcą). Województwo opolskie w dalszym ciągu zaliczane jest do grupy województw charakteryzujących się dużą liczbą drobnych gospodarstw rolnych: odsetek gospodarstw najmniejszych, o powierzchni 0-5 ha wyniósł 64,4% (w 2002 r. – ponad 75%). Wraz ze zmniejszaniem się liczby gospodarstw rolnych zauważalny jest wzrost średniej powierzchni użytków rolnych jednego gospodarstwa rolnego. W 2010 r. średnia powierzchnia użytków rolnych jednego gospodarstwa w województwie opolskim wynosiła 11,6 ha wobec 7,6 w 2002 roku.

Opolscy rolnicy przodują w produkcji zwierzęcej uzyskując ponad 10 tys. l mleka od najlepszych krów w gospodarstwach indywidualnych. Pogłowie bydła utrzymuje się na średniorocznym poziomie 121-123 tys. sztuk, w tym krów mlecznych 48-51 tys. sztuk. Liczba aktywnych dostawców mleka z terenu województwa opolskiego zmniejszyła się z 4,5 tys. przed akcesją z UE do około 2 tys. obecnie i wykazuje stałą tendencję spadkową, przy równoczesnym wzroście wydajności mleka z gospodarstwa. Praktycznie całość produkcji mleka produkowana jest w klasie ekstra (98%), co jest efektem zaostżenia wymagań weterynaryjno-sanitarnych, jak i potrzeb przemysłu mleczarskiego. Pogłowie trzody chlewnej nie przekracza 600 tys. szt. W zależności od sytuacji na rynku pogłowie żywca wieprzowego utrzymuje się na poziomie 550-595 tys. szt. Produkcją trzody chlewnej zajmuje się w województwie opolskim około 10 tys. gospodarstw rolnych (obliczenia własne) o dużym

³⁹ K. Heffner, *Raport regionalny. Województwo Opolskie*, Opole 2011, materiał powielony, s. 133-136.

rozproszeniu, co powoduje że produkowany żywiec wieprzowy jest bardzo zróżnicowany pod względem jakości i mięsności.

Województwo opolskie jest najmniejszym regionem w kraju, ale pod względem ilości grup producentów rolnych znajduje się w krajowej czołówce (czwarte miejsce w kraju). Obecnie w rejestrze grup producentów rolnych województwa wpisanych jest 79 grup. Wśród tych grup dominują producenci zbóż i rzepaku. Już prawie 30% produkcji rzepaku oraz ponad 9% produkcji zbóż ogółem w województwie opolskim wytwarzana jest w gospodarstwach członków grup producentów rolnych. Coraz większą aktywnością, w podejmowaniu decyzji o tworzeniu zespołowych form gospodarowania, wykazują się rolnicy zajmujący się produkcją zwierzęcą.

Województwo opolskie odgrywa znaczącą rolę w śródlądowej gospodarce rybackiej Polski

Zróżnicowanie występujących w województwie opolskim środowisk wodnych – wody płynące i wody stojące - sprawia, że oprócz gospodarki typowo stawowej, ukierunkowanej na produkcję ryb karpiowatych (głównie karpia), w regionie znaczący udział ma również gospodarka rybacka z połączeniem turystyki wędkarskiej.

Województwo opolskie cechuje istotny potencjał rozwojowy w zakresie produkcji ryb słodkowodnych opartej o hodowlę stawową. Spora, w porównaniu do niewielkiej powierzchni województwa, liczba stawów – ok. 700 zbiorników o łącznej powierzchni ok. 3 500 ha - jest w stanie pomieścić ponad 30 mln m³ wody, co stanowi ok. 11% pojemności wszystkich stawów w Polsce (pod względem pojemności wodnej stawów województwo opolskie zajmuje trzecie miejsce w kraju, za województwami dolnośląskim i wielkopolskim). Szacuje się, że w województwie opolskim produkuje się ok. 9% całkowitej produkcji karpia w Polsce. Gospodarka rybacka na wodach płynących (rzeki oraz zbiorniki zaporowe o łącznej pow. 7 718 ha) prowadzona jest w obwodach rybackich znajdujących się w zasobach Skarbu Państwa. Użytkownikiem obwodów jest Polski Związek Wędkarski, zrzeszający blisko 23 tys. wędkarzy.

Dużym potencjałem rozwojowym, z uwagi na prowadzoną gospodarkę rybacką, posiadane zasoby oraz uwarunkowania przyrodnicze cechują się tzw. obszary zależne od rybactwa. W województwie opolskim obszar ten tworzy 11 gmin (od lipca 2009 r. obszar działania stowarzyszenia LGR „Opolszczyzna”), na terenie których zlokalizowane są liczne akweny wodne (w tym stawy i wody płynące), gospodarstwa rybackie, a także organizacje społeczne działające w obszarze rybactwa.

Dziedzictwo kulturowe jest jednym z wyróżników województwa opolskiego

Znaczącą składową rozwoju regionu opolskiego jest jego dziedzictwo kulturowe, stanem posiadania przewyższającym często inne, znacznie większe i zasobniejsze regiony w Polsce. Spośród wielu obiektów wyróżniają się dwa zabytkowe zespoły (z listy Pomników Historii Prezydenta RP - Góra Św. Anny – komponowany krajobraz kulturowo-przyrodniczy – obszar istotnego potencjału dla rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i pielgrzymkowej oraz zespół kościoła farnego św. Jakuba i Agnieszki w Nysie). Wizytówką regionu są liczne kompleksy średniowiecznej architektury sakralnej i świeckiej, które znajdują się w Opolu i wielu innych miejscowościach regionu.

Do grupy obiektów o znaczeniu krajowym należą zespoły pałacowo-parkowe w Mosznej, Kamieniu Śląskim, Rogowie Opolskim i Prószkowie, a także dzieła architektury i budownictwa obronnego w Brzegu, Otmuchowie Namysłowie, Niemodlinie i Głogówku. Na szczególną uwagę zasługują również kościół i klasztor pocysterski w Jemielnicy oraz liczne gotyckie świątynie na obszarach wiejskich. Również liczne drewniane kościoły, umiejscowione głównie we wsiach północnej części województwa zostały włączone w szlak architektury drewnianej Polski Południowej (część europejskiego szlaku architektury drewnianej). Niestety stan techniczny wielu obiektów

i zespołów dziedzictwa kulturowego jest zły, co kwalifikuje je do renowacji i rewitalizacji, tak by podnosiły atrakcyjność turystyczną i społeczno-kulturową regionu.

Tożsamość regionalna przejawia się również w dbałości o dziedzictwo kultury niematerialnej, która łączy głównie tradycje kultury śląskiej i kresowej, co przejawia się między innymi w specyficznym dla regionu folklorze, obyczajowości, języku i sztuce kulinarnej. Region opolski wyróżnia tradycyjna kuchnia, z której kilkadziesiąt produktów zostało wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych.

Konkurencyjność i atrakcyjność kulturalną regionu budują liczne imprezy, w tym o charakterze międzynarodowym

Ważnym czynnikiem rozwoju jest zróżnicowana oferta kulturalna licznych instytucji kultury (m.in. muzea, ośrodki kultury, biblioteki, galerie w Opolu, Nysie, Brzegu i innych miastach), które prowadzą zarówno edukację w zakresie tzw. „kultury wysokiej”, jak również popularyzują dawną i współczesną kulturę ludową. Konkurencyjność i atrakcyjność kulturalną regionu budują stosunkowo liczne imprezy, które są jego znakiem rozpoznawalnym w skali krajowej i międzynarodowej (m. in. Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej w Opolu, Międzynarodowy Festiwal Perkusyjny, Ogólnopolski Festiwal Teatrów Lalek, Opolskie Konfrontacje Teatralne „Klasyka Polska” czy Ogólnopolski Festiwal Filmów Niezależnych „Opolskie Lamy”).

Centrum kulturalnym województwa jest Opole, które ze względu na swoją historię, tradycję, przeszłość kulturalną jak i bieżący rozwój struktur związanych z kulturą odgrywa wiodącą rolę w skali regionalnej, koncentrując najważniejsze instytucje kultury jak i imprezy o znaczeniu regionalnym i krajowym (m. in. Muzeum Śląska Opolskiego, Muzeum Wsi Opolskiej, Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach – Opolu, Muzeum Diecezjalne. Tradycje Opola jako stolicy polskiej piosenki kultywuje w nowym amfiteatrze Muzeum Polskiej Piosenki.

Jednak wskaźniki określające uczestnictwo mieszkańców regionu w kulturze znajdują się na poziomie zauważalnie niższym niż przeciętnie w Polsce, przez co generalna ocena zidentyfikowanej w obowiązujących dokumentach strategicznych dużej aktywności lokalnych środowisk kulturalnych jest słaba. Jest to skutek złego stanu i małej dostępności infrastruktury kulturalnej, szczególnie w oddalonych, zewnętrznych strefach wiejskich. Kolejną jest słaba i niewystarczająco skuteczna promocja przedsięwzięć kulturalnych oraz permanentny brak środków finansowych, co przekłada się na niskie uczestnictwo w kulturze, nawet w Opolu.

Pomimo wielu inwestycji w rozwój infrastruktury kultury w regionie, znaczna część instytucji kulturalnych wymaga generalnego remontu i doposażenia, zwłaszcza na terenach wiejskich. Opolskie jest jedynym regionem w Polsce, w którym brakuje regionalnej instytucji kultury, co istotnie obniża poziom uczestnictwa i zaangażowanie w kulturę mieszkańców województwa.

Miasta i wsie o bogatym dziedzictwie historycznym i kulturowym cechuje znaczny potencjał do budowy produktów turystycznych

Ważnym potencjałem rozwoju regionu jest turystyka i sport. Znaczącym potencjałem do budowy produktów turystycznych cechują się zwłaszcza miasta i wsie o bogatym dziedzictwie historycznym i kulturowym.

Spośród turystycznych obiektów przyrodniczo-krajobrazowych, na uwagę zasługują m.in.: Jezioro Turawskie oraz usytuowane w południowo-zachodniej części regionu Jeziora Nyskie i Otmuchowskie. Konieczne są jednak odpowiednie działania rewitalizacyjne (np. radykalna poprawa jakości wód w jeziorach, kanalizacja miejscowości, odnowa istniejących plaż, kąpielisk, parkingów i towarzyszącej im infrastruktury), a także rozbudowa, modernizacja istniejącej lub budowa nowej infrastruktury turystycznej (np. przystanie jachtowe) i promocja. Niewykorzystaną atrakcją turystyczną województwa opolskiego jest Odra, której infrastruktura wodna wymaga modernizacji

i rozbudowy. Potencjał turystyczny mają też inne rzeki regionu – Mała Panew, Nysa Kłodzka, Kłodnica, czy Biała Głucholaska. Atrakcyjnymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi charakteryzując się, objęte konserwatorską ochroną przyrody parki krajobrazowe i obszary leśne (Góra św. Anny, Góry Opawskie i Stobrawski Park Krajobrazowy).

Nową atrakcję turystyczną stanowi unikatowe w skali europejskiej stanowisko dokumentacyjne (paleontologiczne) przyrody nieożywionej „Trias” w Krasiejowie – Jurapark. Przekształcony w markowy produkt turystyczny związany z utworzeniem jednego z największych w Europie parków tematycznych poświęconych „dinozaurom” stał się wiodącym walorem turystyczno-rekreacyjnym regionu. Ogród zoologiczny w Opolu, jako jeden z obiektów o najwyższej zwiedzalności w regionie podnosi rangę turystyczną miasta.

W województwie opolskim brakuje kompleksowych, całorocznych obiektów rekreacyjno-rozrywkowych (np. aquaparki i parki rozrywki) oraz markowych hoteli. Słabością regionu jest niska, o niskim standardzie baza noclegowa i brak spójnego systemu informacji turystycznej. Również istniejąca infrastruktura sportowa jest niewystarczająca. Brakuje wielofunkcyjnych hal widowiskowo-sportowych, krytych pływalni, lodowisk i kortów tenisowych, obiektów umożliwiających organizację imprez sportowych wyższej, międzynarodowej rangi. Wiele istniejących obiektów sportowo-rekreacyjnych ma charakter zamknięty, niedostępny dla szerszego grona mieszkańców. Oznacza to brak zaplecza dla młodych sportowców, hamuje rozwój dyscyplin sportowych i może ograniczać skłonność mieszkańców do uprawiania sportu.

Poziom innowacyjności gospodarki, przedsiębiorstw oraz sfery B+R jest stosunkowo niski

Przeprowadzona analiza stanu innowacyjności w województwie opolskim wskazuje na jedną z przyczyn słabej innowacyjności regionu. Autorzy badań przyjęli tezę, że „słaba innowacyjność regionu jest pochodną problemów występujących w trójkącie biznes - nauka - instytucje otoczenia biznesu”⁴⁰. Jako problem wskazano przede wszystkim relacje występujące w tej sieci współpracy.

Zakładając, że innowacyjność gospodarki związana jest bezpośrednio ze sferą badawczo-rozwojową, to głównym problemem województwa opolskiego jest niska konkurencyjność regionalnej oferty naukowo-badawczej oraz niezadowalający poziom współpracy instytucji sektora B+R z przedsiębiorcami. Zbyt niski jest też udział firm podejmujących współpracę z instytucjami sektora B+R⁴¹. Dodatkowo:

- województwo opolskie nie posiada wewnętrznego instrumentu finansowego przeznaczonego na skuteczne wspieranie rozwoju innowacyjności – w ostatnich latach bazuje się na środkach pochodzących z funduszy Unii Europejskiej oraz środkach własnych podmiotów gospodarczych, wprowadzających innowacje w praktykę swoich firm,
- udział sektora przedsiębiorstw w nakładach na działalność B+R jest niski – zaledwie 18% ogółu nakładów wobec 27% średnio w kraju (2010 r.),
- stopień zużycia aparatury naukowo-badawczej jest wysoki (statystyczny poziom zużycia w 2010 roku wyniósł ok. 83%),
- liczba zatrudnionych w działalności B+R jest niska – zaledwie 950 w ekwiwalentach pełnego czasu pracy, z czego w sektorze przedsiębiorstw zaledwie 63 (2010 r.).

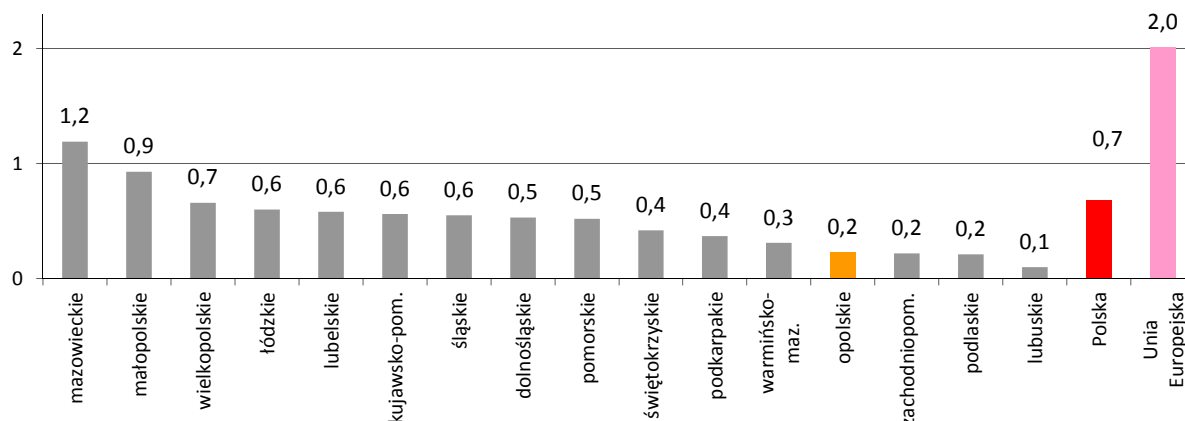
Województwo opolskie charakteryzuje się niską relacją nakładów na działalność badawczo-rozwojową w stosunku do produktu krajowego brutto, która w 2009 roku wyniosła zaledwie 0,2% wobec 0,7% średnio w Polsce. Relacja ta traktowana jest często jako uniwersalny wskaźnik dla oceny

⁴⁰ J. Charkiewicz, W. Dziemianowicz, P. Błajet, N. Baczyńska, A. Smolik, *Analiza stanu innowacyjności województwa opolskiego*, Geoprofit, Warszawa 2010, s. 40.

⁴¹ *Stan innowacyjności przedsiębiorstw Opolszczyzny. Wyniki badań monitoringowych*, cz. 1, Politechnika Opolska, Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości, Opole 2006.

regionalnej innowacyjności i wypada dla województwa opolskiego bardzo niekorzystnie (wykres 13)⁴².

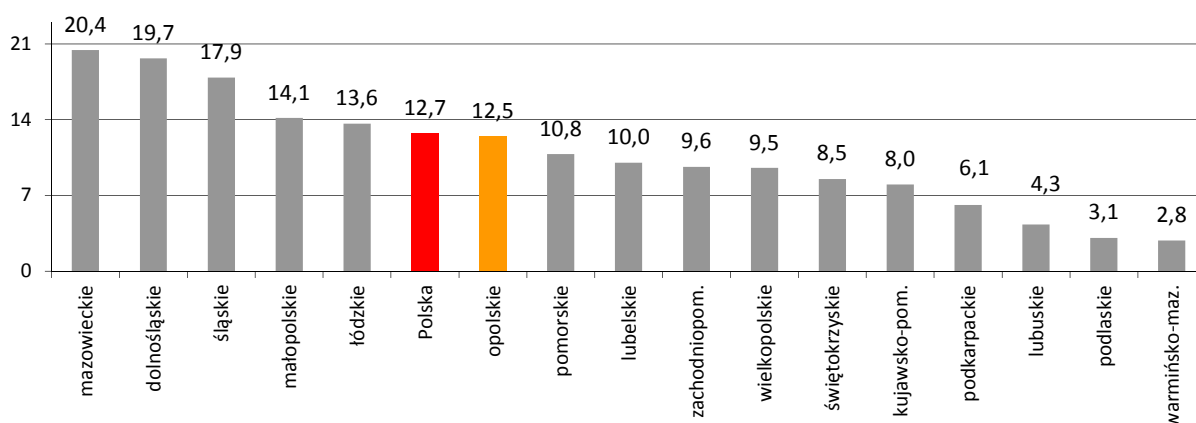
Wykres 13. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w stosunku do PKB w Polsce wg województw oraz w Unii Europejskiej w 2009 roku (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie oraz Eurostatu.

Udział opolskich przedsiębiorstw przemysłowych w polskim handlu nowymi technologiami, zarówno na rynku wewnętrznym, jak i w skali Unii Europejskiej, ocenia się jako nieznaczny. Liczba udzielonych patentów w ujęciu względnym plasuje region na szóstym miejscu w kraju. W latach 2009-2011 podmiotom z województwa opolskiego udzielono 127 patentów. W przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców wskaźnik udzielonych patentów był niższy niż w kraju (wykres 14).

Wykres 14. Liczba udzielonych patentów na 100 tys. mieszkańców w Polsce wg województw w latach 2009-2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Województwo opolskie posiada atrakcyjne tereny inwestycyjne, nie posiada jednak samodzielnej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

Diagnostując atrakcyjność inwestycyjną województwa opolskiego zwraca uwagę wysoki, choć wciąż nie w pełni wykorzystany, potencjał inwestycyjny. W szczególności chodzi o inwestycje strategiczne, prorozwojowe dla regionu, które mogą zaowocować znaczną liczbą miejsc pracy

⁴² W. Dziemiałowicz, J. Łukomska, A. Górka, M. Pawluczuk, *Trendy rozwojowe Regionów*, Geoprofit, Warszawa 2009, s. 16.

i przyczynić się do przyspieszenia rozwoju gospodarczego. Problemem regionu jest brak samodzielnej specjalnej strefy ekonomicznej.

Cechy wzmacniające atrakcyjność inwestycyjną województwa opolskiego to relatywnie konkurencyjna chłonność rynku, dostępność transportowa i bogata infrastruktura gospodarcza. Region jest postrzegany jako korzystne miejsce lokalizacji dla przemysłu spożywczego (ze względu na potencjał branży rolniczej), a długotrwałe tradycje przemysłowe, szczególnie w zakresie przemysłu spożywczego, mineralnego, metalowego, maszynowego i chemicznego są czynnikiem wysokiej kultury produkcyjnej.

Atrakcyjność inwestycyjną regionu podnoszą niższe, niż w ościennych województwach, koszty pracy oraz korzystnie zlokalizowane tereny inwestycyjne w podstrefach specjalnych strefach ekonomicznych. Poziom obsługi inwestora w województwie opolskim uznawany jest za jeden z najwyższych w kraju. Atrakcyjność inwestycyjną podnoszą ponadto:

- korzystne uwarunkowania komunikacyjne (np. autostrada A4, bliskość autostrady A1);
- położenie województwa między 2 dużymi aglomeracjami – górnośląską i dolnośląską (duży rynek zbytu z 9 mln konsumentów w odległości 150 km, duża ilość zakładów produkcyjnych, dla których firmy z województwa opolskiego są lub mogą być poddostawcami);
- dobrze przygotowane, atrakcyjne tereny inwestycyjne w stosunkowo niższych cenach niż w sąsiednich województwach, tereny zlokalizowane w specjalnych strefach ekonomicznych oferujących ulgi do 70% kosztów inwestycyjnych (wyższe niż w województwach sąsiednich, gdzie wynoszą do 60%);
- wysoka kultura i standard pracy wyniesione z doświadczeń pracy za granicą i wielokulturowości mieszkańców;
- bliskość Czech i Słowacji – ważne z punktu widzenia inwestorów będących poddostawcami.

Infrastruktura transportu jest czynnikiem wzmacniającym potencjał gospodarczy regionu

Jakość systemu transportowego jest ważnym czynnikiem, który w sposób decydujący wpływa na warunki życia i rozwój gospodarczy regionu. Województwo opolskie charakteryzuje się względnie wysokim stopniem rozwoju infrastruktury i zajmuje stosunkowo korzystną pozycję konkurencyjną, jednak w kontekście regionalnym sytuacja jest gorsza, szczególnie w porównaniu z ościennymi województwami – dolnośląskim i śląskim. Kluczowe znaczenie rozwojowe sektora transportowego dla województwa opolskiego łączy się z bardzo dobrym położeniem w przestrzeni komunikacyjnej, zarówno europejskiej jak i krajowej. Jednakże lokalizacja regionu między obszarami o wyższym stopniu rozwoju infrastruktury transportowej może stać się „wąskim gardłem” w przepływach potoków ładunków oraz osób. W tym kontekście na uwagę zasługują dodatkowo:

- relatywnie gęsta sieć komunikacji drogowej z dominantą funkcji tranzytowej wzdłuż osi wschód-zachód. Brak osi północ-południe powoduje radykalne utrudnienia w uruchomieniu walorów endogenicznych regionu;
- niewystarczający poziom rozwoju dróg w miastach (niezadowalające połączenia z otaczającymi gminami), a także duże natężenie ruchu przyczyniające się do powstawania zatorów w ruchu drogowym;
- nie w pełni uzbrojone tereny pod inwestycje gospodarcze, wymagające dodatkowo zabezpieczenia kluczowych dla danego obszaru powiązań z drogami krajowymi i regionalnymi w kontekście przyciągania inwestorów;
- zbyt mała ilość obwodnic oraz przepraw mostowych przez rzekę Odrę oraz niedostateczne parametry techniczne dróg i obiektów mostowych.

Przez teren województwa przebiegają jedne z najważniejszych magistralnych i pierwszorzędných linii kolejowych w Polsce, w tym o znaczeniu europejskim. Najważniejszym ciągiem komunikacyjnym przebiegającym przez województwo opolskie jest magistrala E30, która

należy do III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego i łączy Niemcy, Polskę i Ukrainę. Stan infrastruktury kolejowej, warunkującej jakość usług publicznych w zakresie przewozów pasażerskich, jest z roku na rok coraz gorszy, co skutkuje wydłużeniem czasu jazdy pociągów i pogorszeniem konkurencyjności tego środka transportu. W województwie opolskim na wielu liniach lub odcinkach linii kolejowych pociągi kursują z prędkością nie przekraczającą 50 km/h.

W województwie opolskim nie ma portu lotniczego. Najbliższe lotniska pasażerskie znajdują się w promieniu około 100 km od Opola. Obecnie w województwie funkcjonuje lotnisko sportowo-rekreacyjne w Polskiej Nowej Wsi wykorzystywane również dla ratownictwa medycznego oraz w ochronie przeciwpożarowej.

Zintensyfikowanie wykorzystania Odry, jako szlaku transportowego dla ładunków masowych i wielkogabarytowych, w ruchu krajowym i międzynarodowym (w tym rozważenie budowy kanału Odra-Dunaj-Łaba, jako głównego przedsięwzięcia wodno-transportowego w Europie) może zmienić pozycję konkurencyjną regionu w układzie europejskim. Odrzańska Droga Wodna z uwagi na przestarzałą infrastrukturę hydrotechniczną (śluzy i jazy) i zdekapitalizowane obiekty obsługi transportu (porty, przeładownie) jest wykorzystywana w niewielkim stopniu. Bariere dodatkową stanowi nieuregulowany bieg rzeki Odry powyżej stopnia wodnego Malczyce w województwie dolnośląskim.

W strukturze podmiotów gospodarki narodowej dominują mikroprzedsiębiorstwa oraz przedsiębiorstwa handlowe i budowlane

Potencjał województwa opolskiego tworzy około 100 tys. podmiotów gospodarki narodowej, spośród których ponad 72 tys. stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (stan w końcu maja 2011 r.). Należy jednak mieć na uwadze fakt, iż liczby te nie odzwierciedlają idealnie obrazu województwa opolskiego. Wskazane wartości dotyczą wyłącznie podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON, nie wskazują one jednak jaka część z nich faktycznie prowadzi działalność (problem ten dotyczy wszystkich województw). Szacuje się, opierając się choćby na danych pochodzących ze źródeł innych niż statystyka publiczna, iż podmiotów aktywnych może być w regionie około 40-50 tys.

Wśród podmiotów zarejestrowanych w REGON, w województwie opolskim dominują podmioty sekcji G („Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle”), które stanowią łącznie około 26% ogółu. Licznie reprezentowane są także podmioty sekcji „budownictwo” (13,4%), a także „przetwórstwo przemysłowe” (8,6%). Uwzględniając wielkość podmiotu, w strukturze dominują mikroprzedsiębiorstwa (o liczbie pracujących do 9 osób), które stanowią ponad 95% zbioru. Problemem regionu jest niewielka liczba dużych, wiodących przedsiębiorstw. Podmiotów dużych (powyżej 249 pracujących) jest w regionie niecałe sto.

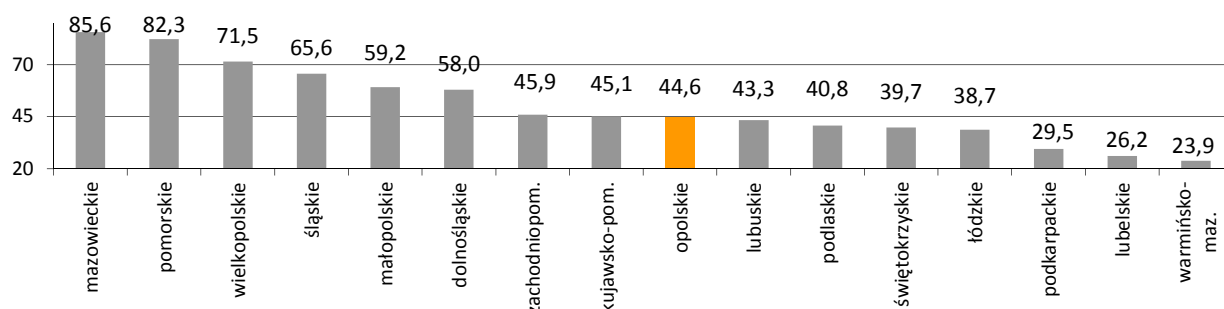
W przekroju wg działów PKD, najliczniej reprezentowane są podmioty prowadzące działalność w zakresie zarządzania nieruchomościami wykonywanymi na zlecenie (w zdecydowanej większości są to wspólnoty mieszkaniowe) i w dalszej kolejności: prowadzące roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków (dział ten obejmuje szeroko pojęte usługi budowlane), świadczące transport drogowy towarów, a także sprzedaż detaliczną prowadzoną w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności i napojów.

Poziom przedsiębiorczości mieszkańców województwa opolskiego jest relatywnie niski

Literatura przedmiotu wskazuje na relatywnie niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców województwa opolskiego. W badaniach Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości region znajduje się w grupie ośmiu województw o najniższych wartościach stopnia przedsiębiorczości (wykres 15). Należy mieć jednak na uwadze fakt, iż wynik ten, choć ma wymiar jedynie statystyczny, to w dużym

stopniu odzwierciedla przedsiębiorcze postawy i zachowania mieszkańców. Do stworzenia syntetycznej miary przedsiębiorczości autorzy badania wykorzystali takie cechy jak m.in.: liczbę przedsiębiorstw aktywnych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców (dla przedsiębiorstw mikro, małych i średnich), liczbę pracujących w przeliczeniu na aktywny podmiot, a także wartość nakładów inwestycyjnych na pracującego.

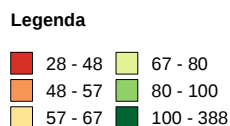
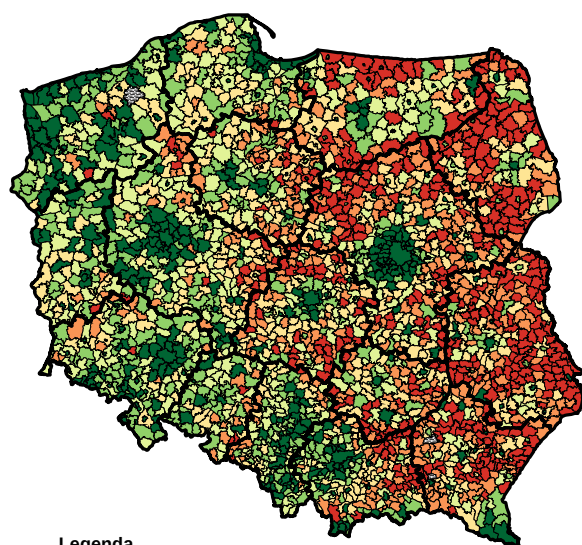
Wykres 15. Poziom przedsiębiorczości w regionach – wskaźnik syntetyczny PARP (2009)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PARP.

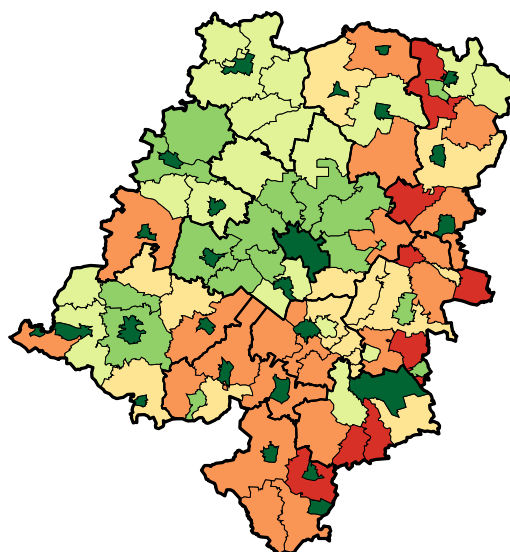
Równie często stosowaną miarą jest tzw. wskaźnik przedsiębiorczości obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. Cecha ta, pomimo niedoskonałości rejestru, jest dobrą miarą postaw przedsiębiorczych mieszkańców (rzeczywista chęć prowadzenia działalności) – mapy 3 i 4.

Mapa 3. Wskaźnik przedsiębiorczości w Polsce wg gmin w 2010 roku (stan w końcu roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Mapa 4. Wskaźnik przedsiębiorczości w województwie opolskim wg gmin w 2010 roku (stan w końcu roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Powyższa miara występuje w literaturze w wielu odmianach. Poza wskazaną powyżej, równie często wykorzystuje się wskaźnik bazujący wyłącznie na liczbie osób prowadzących działalność

gospodarczą. Tak skonstruowana cecha nie powoduje jednak radykalnych zmian w postrzeganiu poziomu przedsiębiorczości i lokuje region poniżej średniej dla całego kraju.

W gospodarce narodowej województwa opolskiego pracuje ponad 300 tys. osób. Przyrost miejsc pracy jest wolniejszy niż w innych województwach

W gospodarce narodowej województwa opolskiego pracuje ponad trzysta tysięcy osób, z czego ponad 73% w sektorze prywatnym. Przemysł skupia 24,1% pracujących w całej gospodarce, budownictwo 7,4%, rolnictwo 15,8%, a usługi niecałe 53% (dane wg stanu na koniec 2009 r.). Opolski rynek pracy, jak wskazują niektórzy autorzy, uznawany jest za rynek pomocniczego pracownika. Jest to rynek ubogi, jeśli chodzi o zróżnicowane i ciekawe oferty pracy związane z nowymi technologiami, naukami technicznymi i społecznymi. W regionie opolskim, w porównaniu z innymi regionami w kraju, jest również najmniej ofert pracy dla osób z wyższym wykształceniem⁴³. Z drugiej strony wskazuje się na wysoki etos pracy oraz wysoką kulturę pracy.

Problemem regionu jest wolniejszy przyrost miejsc pracy aniżeli w pozostałych województwach. Nowych miejsc pracy przybywa relatywnie mniej niż w innych regionach. W porównaniu do 2002 roku, w końcu 2009 roku liczba pracujących w województwie opolskim zwiększyła się o 5,3%, o ponad 2 pp mniej niż średnio w kraju. Gorszą sytuację notowano jedynie w sześciu innych regionach.

Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności przeprowadzone w I kwartale 2012 roku wskazało, iż wskaźnik zatrudnienia w województwie opolskim najwyższy poziom osiągnął w grupach wiekowych 35–44 lata (79,7%) i 45–54 lata (74,6%). Najniższy wskaźnik zatrudnienia odnotowano wśród osób w wieku 55 lat i więcej (19,7%). Biorąc pod uwagę poziom wykształcenia, najwyższy wskaźnik zatrudnienia wystąpił wśród osób z wykształceniem wyższym (74,4%), a najniższy wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (13,2%)⁴⁴. Wg danych Urzędu Statystycznego w Opolu wskaźnik zatrudnienia dla osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym wyniósł 60,7%, zasadniczym zawodowym 58,2%, a dla osób z wykształceniem ogólnokształcącym 42,9%.

Poziom bezrobocie w województwie opolskim różnicuje przestrzeń regionalną

Komponentem syntetycznej oceny aktywności na rynku lokalnym, ale także regionalnym i globalnym, jest poziom bezrobocia. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w województwie opolskim, według stanu na koniec lipca 2011 r., wyniosła 44,9 tys. osób. Z grupy tej 55,1% stanowiły kobiety, 44,2% mieszkańcy wsi, 85,7% bezrobotni bez prawa do zasiłku, 19,3% młodzież w wieku do 25 lat, 49,1% długotrwale bezrobotni, a 25,9% bezrobotni powyżej 50 roku życia. Prowadzony od 2005 roku monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych wskazuje na wyraźne zjawisko utrwalania się niekorzystnej struktury zawodowej bezrobotnych w kontekście struktury popytu na pracę. Od lat większość zawodów posiadanych przez osoby bezrobotne ma charakter nadwyżkowy, tj. liczba rejestrujących się osób nie posiadających zatrudnienia przewyższa, czasem zdecydowanie, liczbę napływających propozycji pracy w danym zawodzie.

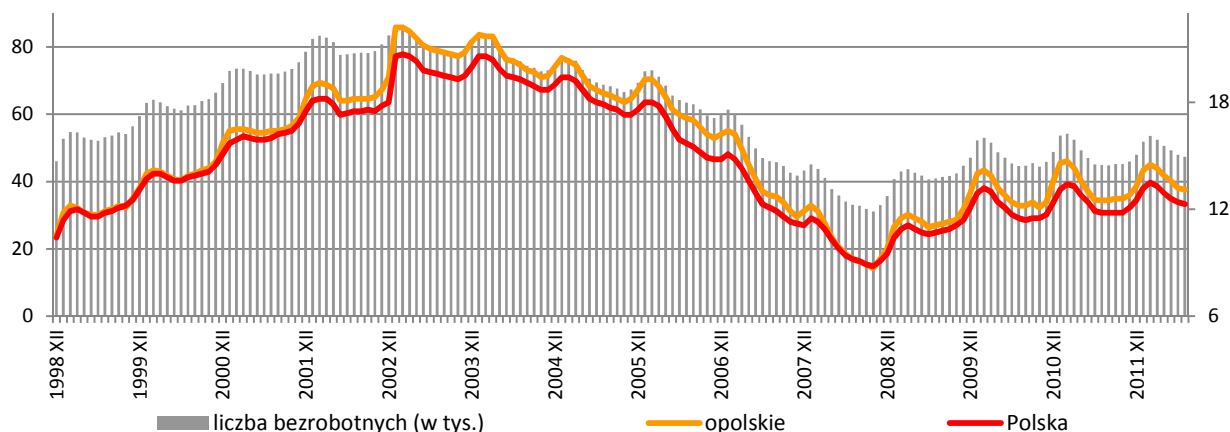
Cechą charakterystyczną województwa opolskiego jest statystycznie wyższy poziom stopy bezrobocia aniżeli średnio w kraju (wykres 16). Na przestrzeni ostatnich dwunastu lat stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie opolskim zaledwie dwa razy była mniejsza aniżeli w Polsce (ostatnio w październiku 2008 roku). Na koniec czerwca 2012 r. poziom stopy wyniósł

⁴³ T. Sołdra-Gwiżdż, *Kształcenie ustawiczne w województwie opolskim. Stan na 2010 r.*, ekspertyza część pierwsza, analizy i badania, Opolskie Obserwatorium Rynku Pracy, Opole 2010.

⁴⁴ *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie opolskim w I kwartale 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole 2012, s. 6, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/opole/ASSETS_aktyw_I_2012.pdf (z dnia 31 lipca 2012).

w regionie 13,2% względem 12,4% przeciętnie w kraju. Siedem innych regionów cechowało się bardziej niekorzystnymi wskaźnikami. Niemniej jednak rzeczywisty poziom bezrobocia może być w Opolskim zdecydowanie niższy – pogląd ten uwiarygodniają dane Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, gdzie wskazuje się na równość tego miernika w województwie, jak i w Polsce (2011). Spis wskazał również, iż relatywnie niska jest aktywność zawodowa mieszkańców, a wskaźnik zatrudnienia należy do najniższych w kraju, zwłaszcza w miastach i wśród kobiet.

Wykres 16. Liczba bezrobotnych w województwie opolskim (w tys.) oraz stopa bezrobocia w województwie opolskim i w Polsce w latach 1998-2012 wg miesięcy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Inną stałą cechą regionu jest znaczne zróżnicowanie sytuacji na rynku pracy w wymiarze przestrzennym. Problem ten uwarunkowany jest zarówno zjawiskami społecznymi (np. udział ludności autochtonicznej), gospodarczymi, czy też infrastrukturalnymi.

Województwo opolskie posiada znaczny potencjał w zakresie szkolnictwa wyższego

W regionie funkcjonuje 6 szkół wyższych: Uniwersytet Opolski, Politechnika Opolska, Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa w Opolu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nysie, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu oraz Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Brzegu. Na terenie regionu działają także filie/oddziały zamiejscowe kilku uczelni (w tym trzech szkół ekonomicznych) mających swoją siedzibę poza województwem opolskim. Należą do nich m.in. Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego Wydział Zamiejscowy w Opolu i Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu Wydział Zamiejscowy w Opolu.

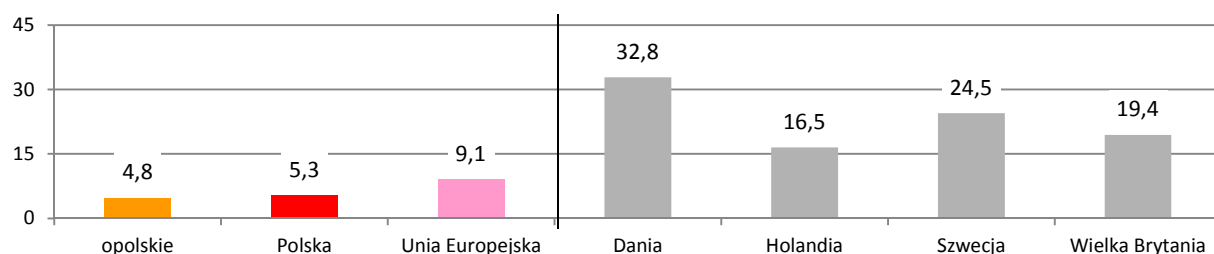
Opolskie uczelnie posiadają zróżnicowaną ofertę edukacyjną w zakresie szkolnictwa wyższego, co stanowi o atrakcyjności regionu dla szerokiej grupy młodych osób, zarówno mieszkańców regionu jak i młodzieży spoza województwa. Liczba studiujących na opolskich uczelniach zdecydowanie wzrosła w ostatnich kilkunastu latach. W pierwszym roku transformacji (1990/1991) w województwie opolskim studiowało ok. 7,4 tys. osób, aktualnie studiuje już kilka razy więcej (ok. 40 tys. osób). W 2010 r. najwięcej osób kształciło się na kierunkach pedagogicznych (8,0 tys.), ekonomicznych i administracyjnych (6,8 tys.), społecznych (5,7 tys.), medycznych (3,7 tys.) i humanistycznych (3,4 tys.). Kierunki techniczne zdecydowanie nie należą do najpopularniejszych. W 2010 r. na kierunkach inżyniersko-technicznych studiowało 2,1 tys. osób, architekturze i budownictwie 1,9 tys., a informatycznych zaledwie 1,5 tys. osób. Należy dodać że znaczna część mieszkańców województwa

wybiera studia poza regionem, zwłaszcza w ośrodku wrocławskim. Systematycznie rośnie również liczba osób kontynuujących naukę na studiach podyplomowych i studiach doktoranckich.

Udział mieszkańców w kształceniu ustawicznym jest niski

Szanse na rynku pracy bezsprzecznie zwiększa uczestnictwo w różnych formach kształcenia ustawicznego. Uzyskanie nowych kwalifikacji, podwyższenie wykształcenia, czy też nabycie nowych umiejętności, wpływa na pozyskanie i utrzymanie pracy lub prowadzenie własnej działalności. Tymczasem głównym problemem polskiego – a w jeszcze większym stopniu wojewódzkiego – systemu kształcenia ustawicznego jest niski udział osób w wieku 25-64 lata w formalnym kształceniu ustawicznym. Wg danych Eurostatu, w 2010 roku jedynie 5,3% mieszkańców Polski z tej grupy uczestniczyło w formach kształcenia ustawicznego, co klasyfikuje nasz kraj bardzo nisko w Unii Europejskiej. Na tym tle jeszcze gorzej wygląda sytuacja województwa opolskiego, dla którego wskaźnik ten wyniósł ok. 4,8% (wykres 17).

Wykres 17. Udział osób w wieku 25-64 lata w kształceniu ustawicznym w województwie opolskim, Polsce i wybranych krajach w 2010 roku (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

Aspiracje edukacyjne mieszkańców województwa opolskiego są wysokie, jednak nie odpowiadają w pełni potrzebom zgłaszanym przez pracodawców

Badania prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny⁴⁵ wskazują, iż w latach 1995-2010 liczba osób z wykształceniem wyższym wzrosła w województwie opolskim o ponad 100%, przy gwałtownym spadku liczby mieszkańców z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Pomimo tego, iż nawet wykształcenie wyższe, bądź ukończenie najbardziej atrakcyjnego kierunku kształcenia nie gwarantuje uzyskania i utrzymania pracy, to jednak wyższe kwalifikacje zdecydowanie zwiększają szanse na rynku pracy. Wśród bezrobotnych w województwie opolskim, osoby z wykształceniem wyższym stanowią najmniejszy udział (9,3%), podczas gdy największy stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym i podstawowym lub niepełnym podstawowym⁴⁶. Niemniej jednak część kierunków, w tym kierunków na uczelniach wyższych, nie odpowiada wymogom rynku pracy, co wpływa na fakt, iż część absolwentów ma problem ze znalezieniem pracy adekwatnej do wyuczonego zawodu. Dodatkowo, jak wskazują niektórzy eksperci, cechą charakterystyczną jest fakt, iż część opolskich placówek „uczy na zewnątrz”. Wyniki ogólnopolskich badań wskazują, iż studenci uważają, że polskie uczelnie wyższe nie przygotowują dobrze do przyszłych obowiązków zawodowych. Po ukończeniu studiów brakuje im wiedzy i narzędzi przygotowujących do wykonywania pracy. Według ponad 56% badanych, uczelnie w Polsce przygotowują bardzo źle lub raczej źle do przyszłych obowiązków zawodowych⁴⁷.

⁴⁵ Dane BAEL.

⁴⁶ Stan w końcu II kwartału 2011 roku.

⁴⁷ *Pierwsze kroki na rynku pracy. Ogólnopolskie badanie studentów i absolwentów*, Deloitte i Katedra Rozwoju Kapitału Ludzkiego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2010, materiał powielony.

Wyniki projektu „Badania potrzeb pracodawców w kontekście oferty systemu edukacji na poziomie średnim i wyższym”, wskazują na fakt, iż problem tkwi nie w tym, że nie ma podaży pracy, ale że osoby gotowe podjąć pracę posiadają inne kwalifikacje niż oczekiwane. Nawet jeśli osoby te posiadają kwalifikacje pożądane przez pracodawców, to często ich poziom jest niewystarczający. Chodzi o specyficzne umiejętności, np. współpracy w grupie i komunikacji. Absolwentom brak ponadto umiejętności wykorzystania swojej wiedzy w praktyce. Dostrzegalna jest niedojrzałość uczniów, utrzymująca się niejednokrotnie jeszcze w szkołach wyższych, a nawet jeszcze dłużej w trakcie zatrudnienia u pracodawcy⁴⁸.

Ogólne opinie na temat regionalnej oferty edukacyjnej na poziomie średnim i wyższym, ocenianej z punktu widzenia potrzeb i oczekiwań gospodarki i rynku pracy, wyrażane przez przedstawicieli podmiotów gospodarczych i ich związków, wyraźnie zdominował pogląd, że słabością szkolnictwa jest kształcenie praktyczne i niewystarczające przygotowanie do zawodu. Ponadto, wskazuje się na przeładowanie programów nauczania wiedzą teoretyczną, nieprzydatną, zdaniem pracodawców, w codziennej praktyce zawodowej i brak dobrego przygotowania zawodowego⁴⁹.

Złożony i narastający problem niedopasowań strukturalnych na rynku pracy można również wyrazić inaczej, stwierdzając, że rozwój gospodarczy, z którym wiąże się zmiana w strukturze dostępnych miejsc pracy nie nadąża za zmianą preferencji zawodowych młodzieży. Można wreszcie spojrzeć jeszcze z innej strony – młodzież wybiera zawody związane z tym, co chciałaby robić, a nie z tym, co ewentualnie mogłaby robić⁵⁰.

Potencjał instytucjonalny województwa opolskiego jest wysoki

Kwestią dalece istotną jest osiągnięcie odpowiednio wysokiej jakości działań sfery instytucjonalnej. Sprawnie funkcjonujące instytucje publiczne, zwłaszcza instytucje samorządu terytorialnego należą do grupy czynników wpływających na rozwój regionalny. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową zdecydowanie wyższym poziomem sprawności instytucjonalnej w określonych obszarach działalności samorządu terytorialnego charakteryzowały się regiony Polski Zachodniej⁵¹. W analizowanym badaniu najkorzystniej wypadła administracja województwa opolskiego, śląskiego i zachodniopomorskiego⁵².

Jak wskazują wyniki badań przeprowadzonych w 2010 roku, jakość usług świadczonych przedsiębiorcom przez lokalną administrację oceniana jest najwyżej w województwie opolskim⁵³. Jednakże zdaniem opolskich przedsiębiorców uciążliwość kontroli działalności gospodarczej w regionie jest wyższa aniżeli średnio w kraju.

Mając na uwadze wpływ funduszy strukturalnych na rozwój społeczno-gospodarczy regionów, istotny element sprawności instytucjonalnej stanowi umiejętność sprawnego wydatkowania środków unijnych. Województwo opolskie najlepiej spełniło wymogi stawiane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w ramach Krajowej Rezerwy Wykonania, co pozwoliło na pozyskanie dodatkowych środków dla regionu. Wiodącym czynnikiem powodzenia, bezpośrednio wpływającym na tak korzystny wynik była sprawność instytucji regionalnych.

⁴⁸ J. Żurawska, *Badania potrzeb pracodawców w kontekście oferty systemu edukacji na poziomie średnim i wyższym*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole 2009, s. 81-82, 139-140.

⁴⁹ Tamże, s. 55.

⁵⁰ R. Jończy, *Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010...*, dz. cyt., s. 105.

⁵¹ Autorzy badania opracowali zestaw wskaźników opisujących sprawność instytucjonalną w siedmiu obszarach działalności samorządu terytorialnego: jakości obsługi w urzędzie, uczciwości w postępowaniu administracji, umiejętności podejmowania innowacyjnych działań, jakości planowania i zarządzania finansowego, jakości uchwalonego prawa, stabilności politycznej i polityce rozwoju gospodarczego.

⁵² *Rozwój regionalny w Polsce. Raport 2009*. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2009, s. 153-154.

⁵³ *Za: Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2010*. Bank Pekao SA, PBS DGA Sp. z o.o., Warszawa 2010, s.59.

Województwo opolskie to region konkurencyjny

Województwo opolskie to region o rosnącej konkurencyjności, wyróżniający się określoną grupą cech społecznych, gospodarczych i przestrzennych.

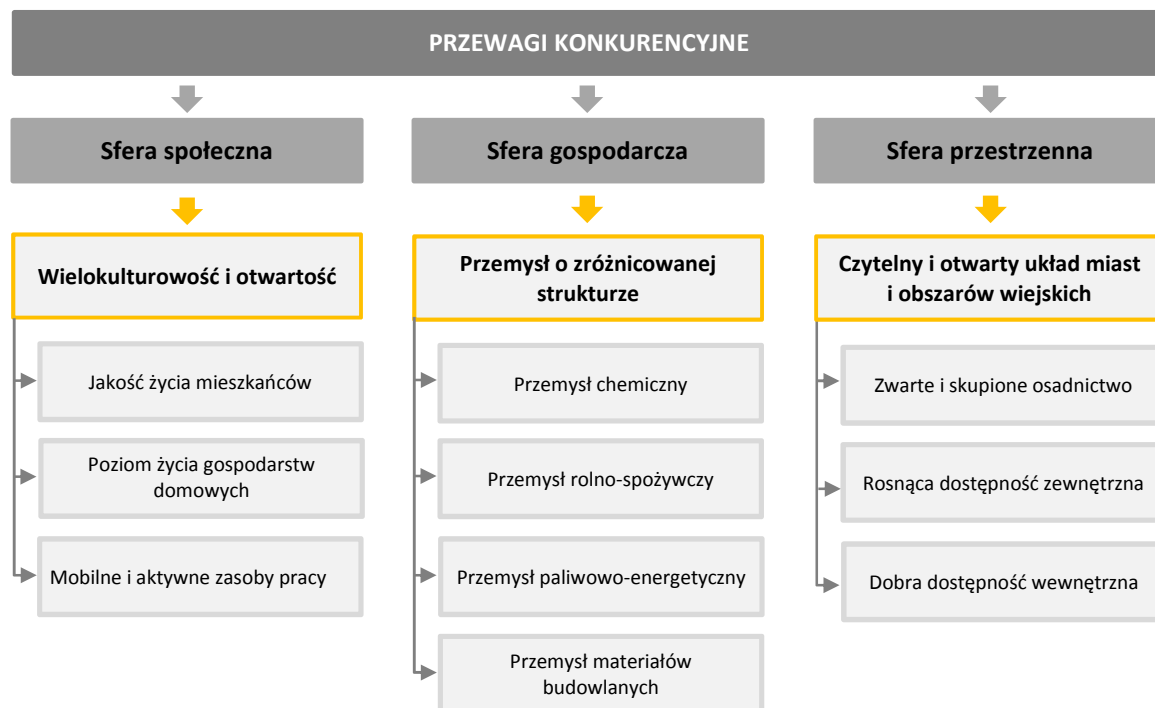
Warunki życia w województwie opolskim należą do najlepszych w kraju, region wyróżnia wysoki poziom życia gospodarstw domowych i materialnego zaspokojenia potrzeb. Jednym z istotnych czynników wpływających na wysoki poziom sfery materialnej są migracje zagraniczne. Trwałość i znaczący wymiar ilościowy migracji zagranicznych znacząco ukształtowały społeczność regionalną, jednocześnie wzmacniając wielokulturowy charakter regionu, wynikający z odmienności kulturowej jego mieszkańców i procesów integracji. Mieszkańcy województwa opolskiego są otwarci, aktywni gospodarczo i mobilni.

Gospodarkę województwa opolskiego charakteryzuje zróżnicowana struktura przemysłu, w której istotną pozycję konkurencyjną zajmują przemysły: chemiczny (podstawowe chemikalia, wyroby chemii gospodarczej), materiałów budowlanych (przemysł cementowo-wapienniczy, wyroby betonowe, gipsowe, produkcja szkła i wyrobów ze szkła), rolno-spożywczy (przetwórstwo owoców i warzyw, wyroby mleczarskie i cukiernicze oraz przemysł paliwowo-energetyczny (przemysł koksowniczy, produkcja energii elektrycznej)).

Przestrzeń regionalną wyróżnia czytelny i otwarty układ miast i obszarów wiejskich z centralnym usytuowaniem stolicy regionu, równomiernym rozmieszczeniem ośrodków subregionalnych, powiatowych i lokalnych. Konsekwencją jest dobra dostępność do rynków pracy, dóbr usług. Struktura przestrzenna województwa opolskiego zapewnia dobrą dostępność wewnętrzną. Przez region przebiega III paneuropejski korytarz transportowy (TEN III) z autostradą A4, co sprawia, że dostępność zewnętrzna województwa opolskiego również oceniana jest jako wyjątkowo korzystna.

Dla wzmacniania potencjału konkurencyjnego województwa konieczne jest systematyczne wsparcie w każdym z prezentowanych poniżej obszarów (schemat 4).

Schemat 4. Przewagi konkurencyjne w województwie opolskim

Źródło: Opracowanie własne.

2.2. Wymiar terytorialny

Województwo opolskie wykazuje szereg cech przestrzennych warunkujących możliwości rozwojowe regionu

Polityka rozwoju realizowana przez województwo opolskie w latach 2014-2020 i bazująca na ustaleniach krajowych i unijnych dokumentów strategicznych wykorzystywać będzie terytorialne podejście do zagadnień rozwojowych. Ukierunkowanie przestrzenne interwencji podejmowanych w ramach polityki rozwoju województwa pozwoli na właściwe wykorzystanie potencjałów wewnętrznych danego obszaru. Umożliwi to również bardziej precyzyjne wsparcie niezbędne dla inicjowania dalszych procesów rozwojowych w regionie.

Zastosowanie takiego podejścia w polityce rozwoju pozwoli uwzględniać lokalne zróżnicowania, przy jednoczesnym dążeniu do budowania przewag konkurencyjnych regionu w oparciu o obszary wzrostu. Uwarunkowania strategiczne i programowe wymagać będą jednocześnie odejścia od sektorowej realizacji działań prorozwojowych i wprowadzenia zintegrowanego podejścia do zarządzania rozwojem województwa. Zwiększenie skuteczności polityki rozwoju prowadzonej przez władze regionalne uzależnione będzie od wdrożenia przedsięwzięć zintegrowanych, realizowanych przez różne podmioty w regionie i wzmacniających rozwój danego obszaru.

Powyższe założenia nowej polityki rozwoju województwa opolskiego służyć będą wzmacnianiu konkurencyjności całego regionu, jak również niwelowaniu dysproporcji w rozwoju, występujących na różnych jego obszarach, co prowadzić będzie do zwiększenia spójności wewnętrznej województwa.

Trwają obecnie prace nad wyznaczeniem obszarów wymagających ukierunkowanego terytorialnie wsparcia w ramach, realizowanej w województwie, polityki rozwoju. Efekty tych prac przekazane zostaną wkrótce do konsultacji społecznych. Kluczowe wskazania dla identyfikacji tych obszarów zawarte są w dokumentach rządowych przygotowanych w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego tj. w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie (KSRR)* i *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK)*. Typologię obszarów funkcjonalnych, strategicznej interwencji, w tym problemowych ważnych z punktu widzenia całego kraju zawiera poniższa tabela.

Tabela 5. Obszary funkcjonalne, obszary strategicznej interwencji, w tym obszary problemowe

KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2010-2020: REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU 2030	
Obszary Strategicznej Interwencji (OSI), w tym Obszary Problemowe (OP)	Obszary Funkcjonalne (OF)	
TYPY TERYTORIÓW	TYPY OBSZARÓW	
Ośrodki wojewódzkie – miasta wojewódzkie, które od 01.01.1999 są siedzibą wojewody i (lub) sejmiku województwa, oraz ich obszary funkcjonalne	Miejskie obszary funkcjonalne	Ośrodki wojewódzkie, w tym metropolitalne
Ośrodki subregionalne – miasta średniej wielkości (powyżej 20 tys.) pełniące istotne funkcje w skali sub- i regionalnej oraz ich obszary funkcjonalne		Ośrodki regionalne
		Ośrodki subregionalne
Obszary wiejskie	Wiejskie obszary funkcjonalne	Ośrodki lokalne
		Obszary uczestniczące w procesach rozwojowych
Obszary strategicznej interwencji dla zapewnienia spójności w skali kraju – województwa określone w KSRR oraz podregiony, których poziomy rozwoju znacznie odbiegają od średniej krajowej	Obszary funkcjonalne wymagające rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów	Obszary wymagające wsparcia procesów rozwojowych
		Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych
		Miasta i inne obszary tracące

KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2010-2020: REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU 2030	
Obszary Strategicznej Interwencji (OSI), w tym Obszary Problemowe (OP)	Obszary Funkcjonalne (OF)	
Obszary o najgorszych wskaźnikach dostępu do usług publicznych	właściwych polityce regionalnej	dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze
Obszary strategicznej interwencji na rzecz restrukturyzacji i rewitalizacji miast trących funkcje społeczno-gospodarcze		Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe
Obszary o ekstremalnie niskiej dostępności transportowej		Obszary przygraniczne Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich
	Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej	Strefa przybrzeżna
		Polska wyłączna strefa ekonomiczna na morzu
		Obszary górskie
		Żuławy
		Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej
	Obszary kształtowania potencjału rozwojowego	Tereny zamknięte
		Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy
		Obszary cenne przyrodniczo
		Obszary ochrony krajobrazów kulturowych
		Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych
		Obszary strategicznych złóż kopalin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie oraz Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*.

Województwo opolskie wykazuje szereg cech przestrzennych, w tym fizyczno-geograficznych, warunkujących możliwości rozwojowe regionu (mapa 5). Posiada zwarte terytorium z centralnie usytuowaną stolicą i równomiernie rozmieszczonymi ośrodkami powiatowymi, zapewniające ułatwioną komunikację ze wszystkimi częściami województwa, dobrą dostępność ośrodków miejskich i dobre zarządzanie regionem.

Województwo charakteryzuje się stosunkowo mało urozmaiconym ukształtowaniem powierzchni - 80% powierzchni województwa zajmują tereny nizinne, położone poniżej 200 m n.p.m. (rozległa Nizina Śląska), kolejne 19,5% to tereny wyżynne do 500 m n.p.m., obszary górskie, powyżej 500 m n.p.m. zajmują jedynie 0,5% jego powierzchni.

Sieć osadniczą województwa wyróżnia dominacja miast małych, poniżej 10 tys. mieszkańców, jak również zwarty charakter osadnictwa wiejskiego i najwyższy w kraju stopień urbanizacji wsi.

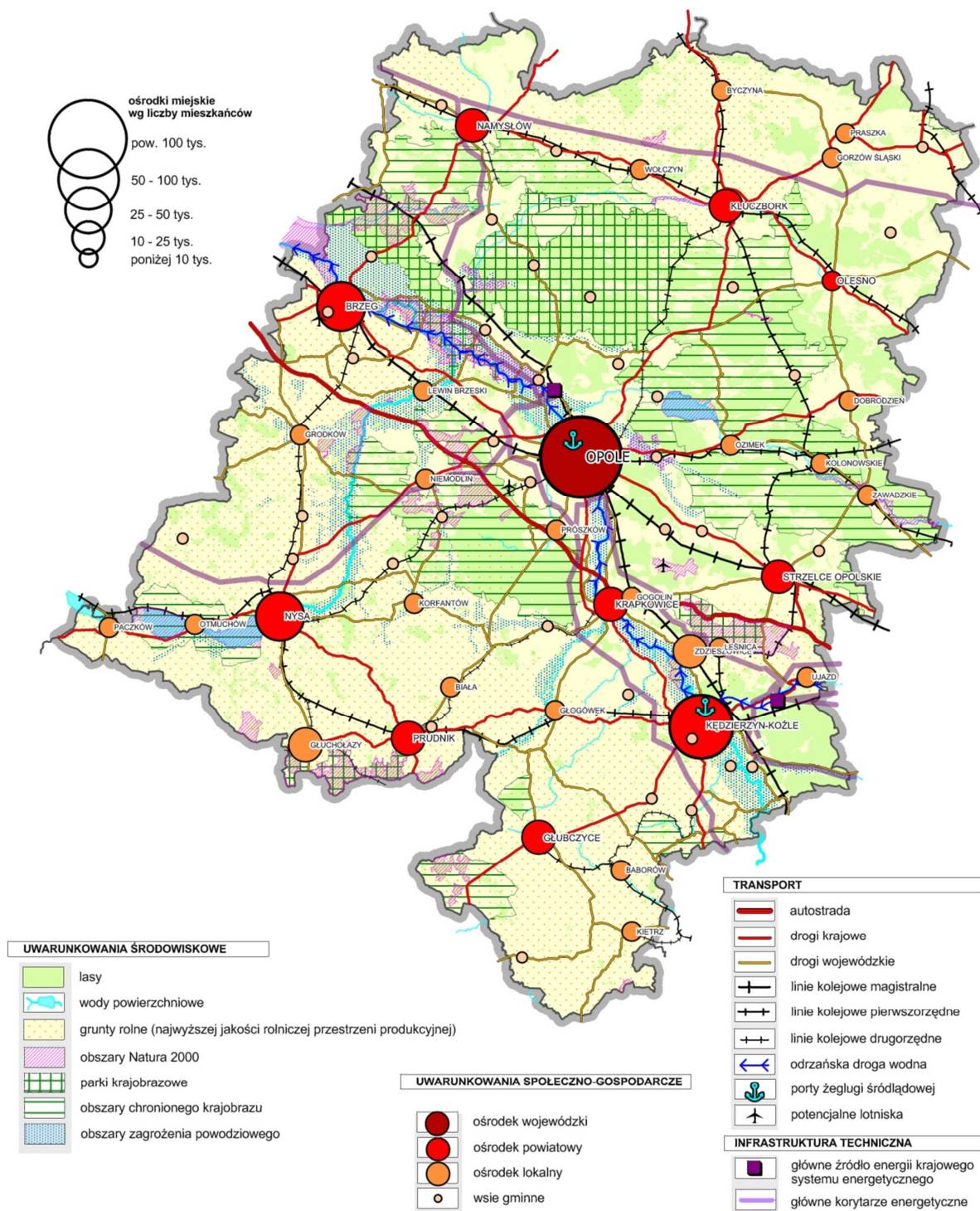
Głównymi cechami przestrzeni województwa jest zróżnicowanie naturalnych warunków. Przebiegająca centralnie rozległa dolina Odry stanowi główną, regionalną strukturę przestrzenną, dzieląc województwo na część południowo-zachodnią z lepszymi warunkami glebowymi i część północno-wschodnią, o zwiększonej lesistości. Dolina Odry będąca istotną barierą komunikacyjną stanowi jednocześnie główną oś ekologiczną, kluczową w krajowym i europejskim systemie terenów przyrodniczych, skupiając główny potencjał społeczno-gospodarczy (aglomeracja opolska, dwa ośrodki subregionalne: Kędzierzyn-Koźle i Brzeg).

Pod względem funkcjonalnym zaznacza się koncentracja obszarów zurbanizowanych i uprzemysłowionych w części centralnej i wschodniej, przy dominacji funkcji rolniczych na pozostałym obszarze województwa.

Ograniczeniem dla swobodnego zagospodarowania przestrzeni są tereny zagrożenia powodziowego, obejmującego w szczególności Dolinę Odry, Nysy Kłodzkiej oraz ich lewo i prawostronne dopływy.

Ważnym wyróżnikiem (atutem) województwa, zapewniającym powiązania funkcjonalno-przestrzenne z otoczeniem jest przebiegający przez jego centralną część paneuropejski korytarz transportowy TEN-III.

Mapa 5. Uwarunkowania przestrzenne województwa opolskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2010.

Województwo opolskie jest regionem o zróżnicowanym potencjale zasobów naturalnych i jakości środowiska

Województwo opolskie zalicza się do grupy regionów o zróżnicowanym potencjale zasobów naturalnych i jakości środowiska. Posiadane potencjały, zawarte w zasobach naturalnych, stanowią atuty rozwojowe województwa, ale w wielu przypadkach mogą stanowić naturalne bariery, ograniczające możliwości rozwoju (np. obszary o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych, ochrony zasobów wodnych, eksploatacji surowców, zagrożeń powodzią, itp.). Do najważniejszych, środowiskowych uwarunkowań rozwojowych województwa zaliczyć należy:

- potencjał glebowy, o wskaźniku waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej 81,6 pkt (Polska 66,6 pkt), który w połączeniu z wysoką produktywnością produkcji rolnej utrwala rangę województwa jako ważnego regionu rolniczego w kraju;
- znaczne w skali kraju i różnorodne jakościowo zasoby surowców mineralnych obejmujące wg stanu na 31.12.2010 r. 254⁵⁴ udokumentowane złoża surowców mineralnych;
- wystarczające dla potrzeb gospodarki województwa zasoby wód podziemnych;
- nagromadzenie wód podziemnych w obrębie 13 głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP) oraz w czwartorzędowych dolinach kopalnych. Do najcenniejszych struktur wodonośnych, posiadających strategiczne znaczenie dla województwa, zalicza się zbiornik triasowy Opole – Zawadzkie (GZWP 333). W połączeniu ze zlewnią ochronną Nysy Kłodzkiej i Oławy oraz zlewnią sanitacyjną Jeziora Turawskiego należą do strategicznych obszarów ochrony zasobów wodnych w województwie;
- nierównomiernie rozwinięta sieć hydrograficzna dorzecza Górnej Odry cechuje się zasobami wodnymi niższymi o około 30% od zasobów dorzecza Górnej Wisły, skutkiem czego przepływająca przez województwo rzeka Odra należy do rzek najmniej zasobnych środkowej Europy. Pomimo tego, zasoby powierzchniowe dorzecza z rezerwą pokrywają bieżące zapotrzebowanie przemysłu i gospodarki komunalnej na wodę powierzchniową (z wyjątkiem przemysłów wymagających wody o wysokiej jakości). Nierównomiernie rozmieszczona sieć hydrograficzna oraz niewystarczające zdolności retencyjne, w tym dla potrzeb rolnictwa, wymagają szeregu działań interwencyjnych, w tym zwiększenia retencji naturalnej i sztucznej;
- znaczna bioróżnorodność i zróżnicowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych województwa wyrażona ilością i powierzchnią form objętych prawną ochroną przyrody, wg stanu na dzień 31.12.2010 r., wyniosła 768 obiektów. Prowadzone od początku 2000 r. prace zmierzające do wyznaczenia na obszarze kraju elementów Europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000 zakończyły się utworzeniem 4 ostoj przyrodniczych (Grądy Odrzańskie, Jezioro Turawskie, Zbiornik Nyski, Zbiornik Otmuchowski) oraz wskazaniem do objęcia ochroną kolejnych 21 ostoj. Obszary przyrodnicze dzięki istniejącym powiązaniom wewnętrznym i zewnętrznym stanowią ważny element krajowego systemu przyrodniczego;
- tereny leśne, zajmujące ok. 26,5% powierzchni województwa (średnio w kraju 29,1%) stanowią nie tylko istotny kapitał dla rozwoju turystyki i rekreacji, ale zapewniają również potencjał rozwojowy przemysłu drzewnego i bazującego na surowcu drzewnym;
- potencjalne zasoby energii odnawialnej, w szczególności biomasy i wiatru, pozwalają na osiągnięcie przez województwo znacznej ilości energii z nowoczesnych źródeł energetycznych i realizację zobowiązań międzynarodowych.

Wykorzystanie atutów rozwojowych, wypływających z zasobów naturalnych i kulturowo-krajobrazowych, ograniczane jest przez aktualny stan jakościowo-ilościowy poszczególnych

⁵⁴ Według stanu na dzień 31.12.2010 r. bieżącej eksploatacji podlega 69 złóż, pozostałe 185 stanowią złoża nieeksploatowane o różnym stopniu udokumentowania, okresowo eksploatowane lub zaniechane. Najwięcej złóż eksploatowanych jest w grupie kruszyw naturalnych (39), kamieni łamanych i blocznych (12) oraz surowców ilastych ceramiki budowlanej (7).

komponentów, będący konsekwencją procesów i zjawisk społeczno-gospodarczych zachodzących na jego obszarze. Stan ten w wielu przypadkach stanowi istotną barierę rozwojową:

- wysoki poziom zakwaszenia gleb w województwie (ponad 80%) oraz występujące na części terenu niedobory wody i erozja gleb ograniczają optymalne wykorzystanie terenu lub powodują jego ubożenie;
- niska jakość wód podziemnych – na terenie województwa nie występują wody odpowiadające I klasie, a tylko 17% spełniało kryterium wody pitnej⁵⁵;
- niska jakość wód powierzchniowych stanowiąca istotną przeszkodę w rozwoju rekreacji i turystyki, w szczególności w najatrakcyjniejszych i najlepiej wyposażonych w infrastrukturę turystyczną rejonach województwa⁵⁶;
- ciągły spadek bioróżnorodności województwa, pomimo objęcia ochroną prawną ok. 27,2% jego powierzchni;
- najwyższy w kraju odsetek uszkodzeń drzewostanów (94,4%) na skutek zanieczyszczeń pyłowo-gazowych powietrza. Dominują uszkodzenia słabe, ale w grupie drzew najsilniej uszkodzonych (34%) oraz uszkodzonych, liczonych w odniesieniu do wszystkich gatunków drzew (25 %) udział ten jest najwyższy w skali kraju⁵⁷. Jest to konsekwencją położenia województwa opolskiego w strefie największych zagrożeń emisjami gazów i pyłów w kraju, a także nieprawidłowej struktury gatunkowej drzewostanów;
- ocena jakości powietrza (kryterium ochrony zdrowia)⁵⁸ wskazuje, że tylko na obszarze strefy brzesko-nyskiej nie występują przekroczenia wartości dopuszczalnych i nie jest wymagane prowadzenie działań w zakresie poprawy jakości powietrza. W pozostałej części województwa występują przekroczenia wartości dopuszczalnych;
- zagrożenie cyklicznie występującymi zalewami powodziowymi w dorzeczu Odry i jej dopływów. Prowadzone w ostatnim dziesięcioleciu działania inwestycyjne zagrożenie to ograniczyły, jednak w dalszym ciągu wymagana jest realizacja kilku kluczowych inwestycji oraz zdecydowane działania związane z zatrzymywaniem wody w zlewni. Wskaźnik możliwości zatrzymywania wody utrzymuje się na jednym z najniższych poziomów w Europie.

Województwo opolskie jest regionem międzymetropolitalnym, sąsiadującym z Republiką Czeską

Województwo opolskie jako region międzymetropolitalny, opierający swój rozwój na aglomeracji miejskiej średniej wielkości, jest szczególnie zagrożone kumulacją negatywnych efektów skoncentrowanego wzrostu. Z jednej strony postępuje w nim intensywny proces odpływu relatywnie skromnych zasobów do stosunkowo bliskich i atrakcyjniejszych obszarów metropolitalnych, z drugiej miasto Opole jest niezwykle często pomijane w wyborach lokalizacji instytucji ważnych gospodarczo, społecznie, politycznie i organizacyjnie. Z punktu widzenia całego regionu taki kierunek zmian przyspiesza dekapitalizację potencjału rozwojowego pozostałych ośrodków miejskich i utrudnia absorpcję czynników wzrostu.

Zewnętrzne analizy eksperckie⁵⁹ w zakresie siły metropolitalnej miast wskazują, iż Opole plasuje się przed Kielcami i Gorzowem Wielkopolskim (wykres 18). Wg autorów badania siła metropolitalna powoduje, że miasto przekształca się w metropolię i funkcjonuje jak metropolia, co oznacza, że potrafi nie tylko korzystać z własnych zasobów, ale potrafi też ściągać z zewnątrz najwyższej

⁵⁵ *Stan środowiska w województwie opolskim w roku 2009*, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Opolu, Opole 2010.

⁵⁶ Wody Jeziora Turawskiego, Otmuchowskiego i Nyskiego, podczas niektórych badań, nie spełniały norm przydatności wód do kąpiei.

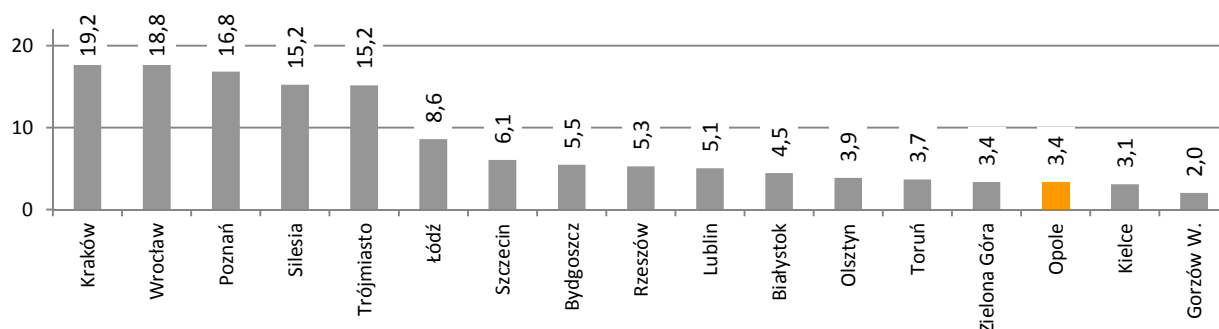
⁵⁷ *Stan zdrowotny lasów Polski w 2009 r.*, Państwowy Monitoring Środowiska, 2010.

⁵⁸ *Stan środowiska w województwie opolskim w roku 2009*, dz. cyt.

⁵⁹ *3 ranking metropolitalności miast polskich*, Nordea Metrox, 2010.

jakości kapitał, idee i ludzi, przetwarzając je w najwyższej jakości rozwiązania i wymieniać się nimi z innymi metropoliami⁶⁰.

Wykres 18. Wskaźnik siły metropolitalności miast w 2010 r. (siła metropolitalna Warszawy=100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Nordea Metrox.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej wyróżnia się trzy zasadnicze elementy struktury

Ze względu na specyfikę funkcjonalną obszarów, w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego⁶¹, przy odpowiedniej generalizacji, wyróżnione zostały 3 zasadnicze elementy struktury przestrzennej regionu: strefy, węzły i pasma (mapa 6).

Strefy obejmują obszary funkcjonalne z określonym, dominującym sposobem użytkowania i zagospodarowania. Generalnie są to:

- obszary otwarte – ekstensywnie użytkowane (rolnicze, leśne, rekreacyjno-wypoczynkowe) z lokalnymi ośrodkami rozwoju, oraz
- obszary skoncentrowanego zainwestowania (aglomeracja opolska, węzły, korytarze transportowo-osiedleńcze).

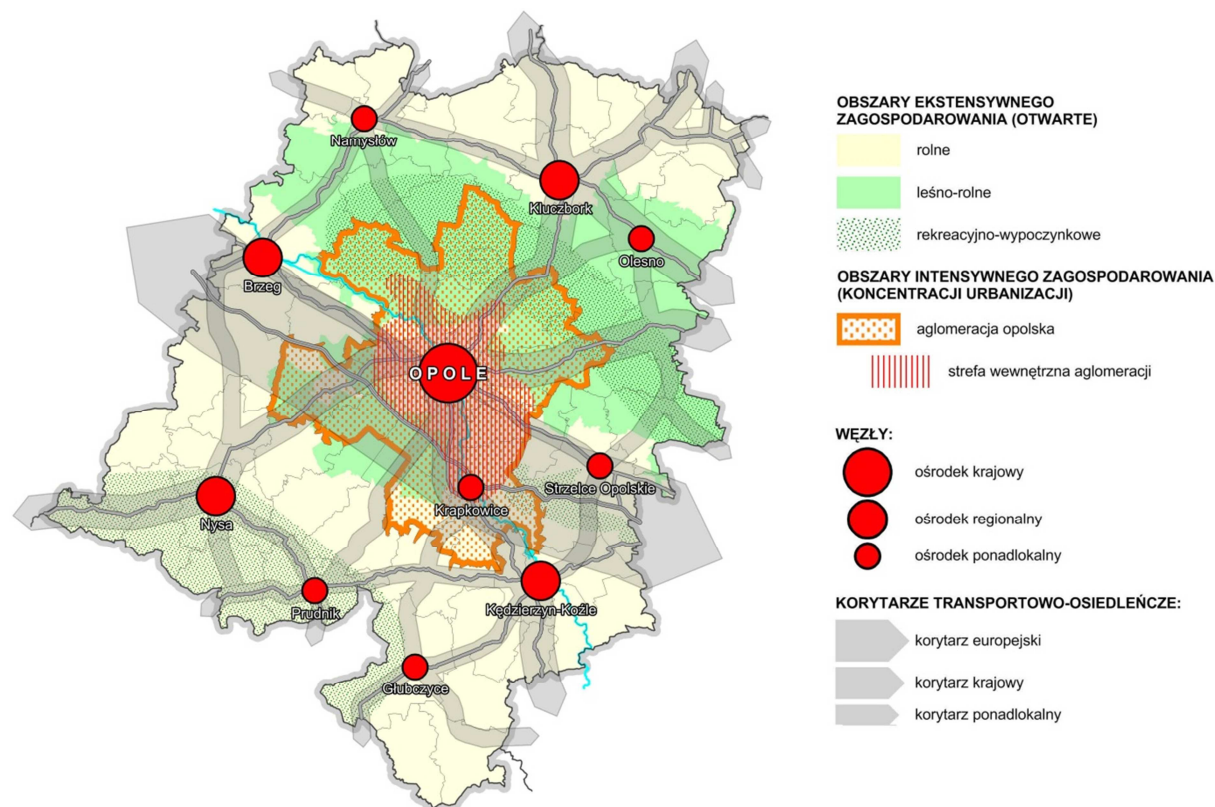
Elementami węzłowymi struktury są główne ośrodki osadnicze dysponujące potencjałem oddziałującym na znaczną część województwa, w tym: Opole – o znaczeniu krajowym, Brzeg, Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Kluczbork – o znaczeniu subregionalnym oraz Głubczyce, Namysłów, Olesno, Prudnik, Strzelce Opolskie – o znaczeniu ponadlokalnym.

Struktury pasmowe kształtują się w oparciu o korytarze transportowe, w których odbywa się koncentracja przeobrażeń przestrzennych wzdłuż głównych ciągów infrastruktury komunikacyjnej. W przestrzeni województwa wyodrębniają się: korytarz o znaczeniu europejskim (III paneuropejski korytarz transportowy) oraz korytarze transportowo-osiedleńcze o znaczeniu krajowym i regionalnym.

⁶⁰ 3 ranking metropolitalności miast polskich, dz.cyt.

⁶¹ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2010, s. 80-84.

Mapa 6. Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa opolskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2010, s.81.

Miejski podsystem osadniczy tworzy 35 jednostek osadniczych zróżnicowanych pod względem wielkości i pełnionych funkcji społeczno-gospodarczych. Miasta zamieszkuje 52% ludności regionu

Według stanu na koniec marca 2011 r. ludność miejska stanowiła nieco ponad połowę ogółu mieszkańców województwa opolskiego - 532,2 tys., tj. 52,4%. W porównaniu do średniej krajowej (60,8%), poziom urbanizacji w województwie opolskim jest zdecydowanie niższy, zwłaszcza w odniesieniu do regionów sąsiednich. Choć sieć miast w województwie opolskim jest stosunkowo gęsta (3,7 miast na 1000 km², podczas gdy w województwach wschodnich np. lubelskim tylko 1,7, a podlaskim - 1,9) to jednak o niskim poziomie urbanizacji decyduje dominacja w strukturze miast małych - poniżej 10 tys. mieszkańców.

Miejski podsystem osadniczy regionu tworzy 35 jednostek osadniczych - zróżnicowanych pod względem wielkości i pełnionych funkcji społeczno - gospodarczych. Generalnie, z uwagi na wielkość wyrażoną liczbą mieszkańców, sieć miast województwa należy do najmniejszych w kraju. W ogólnej liczbie 35 miast aż 23 to miasta małe do 10 tys. mieszkańców; od 10–25 tys. mieszkańców jest 8 miast; od 25–50 tys. mieszkańców – 2 ośrodki; od 50–100 tys. mieszkańców – 1 miasto; powyżej 100 tys. mieszkańców – 1 miasto.

Rozmieszczenie miast w regionie jest równomierne, z wyjątkiem obszaru środkowo-północnej województwa opolskiego, zajętej przez duże kompleksy leśne Lasów Stobrawsko-Turawskich. Generalnie sieć osadnicza posiada cechy układu policentrycznego, skupionego w wielu ośrodkach.

Około 60% mieszkańców miast (około 317 tys. osób) zamieszkuje 6 miast województwa – Opole, Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Brzeg, Kluczbork, Prudnik. Pozostałe 40% mieszka w 29 miastach średnich (liczących poniżej 20 tys. mieszkańców) i małych, z których najmniejsze to Ujazd i Korfantów.

Cechą charakterystyczną współczesnych miast jest ich złożona struktura przestrzenna, społeczna i gospodarcza. W tkance miejskich organizmów szczególnej uwagi wymagają obszary, w których występuje kumulacja negatywnych zjawisk. Charakterystyczne dla tych terenów - wysoka stopa bezrobocia, niski poziom aktywności gospodarczej, wyższe natężenie występowania zjawisk patologicznych powodują, że nawet podstawowe potrzeby społeczne na tych obszarach nie są zaspokajane w odpowiednim stopniu. Coraz mocniej zaznacza się w przestrzeni nierówność społeczna - występowanie obszarów biedy, patologii i zagrożenia przestępczością, obok terenów zamieszkałych przez ludzi zamożnych o ustabilizowanym statusie społecznym. Z uwagi na duże znaczenie jakie dla egzystencji i rozwoju miast posiada problematyka zdegradowanych i zaniedbanych terenów, w strukturach przestrzennych wielu miast województwa opolskiego, szczególną wagę przypisuje się potrzebom ponownego ożywienia tych terenów pod względem społecznym i gospodarczym. Obszarami zdegradowanymi w organizmach miast województwa opolskiego są:

- tereny poprzemysłowe, na skutek upadku tradycyjnych branż przemysłowych,
- tereny zaniedbanych dzielnic i osiedli fabrycznych,
- tereny blokowisk, które zwłaszcza w największych miastach regionu (Opole, Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Brzeg) stanowią znaczny udział w zasobach mieszkaniowych. Blokowiska budowane w okresie gospodarki realnego socjalizmu ulegają stopniowej degradacji. Zabudowa tego okresu wykazuje cechy zabudowy substandardowej, charakteryzującej się wysokimi kosztami eksploatacji i znacznym zużyciem technicznym i społecznym,
- tereny powojenne,
- tereny pogórnice, zwłaszcza liczne tereny poeksploatacyjne w Opolu.

Jednocześnie ważnym problemem jest także przywrócenie dawnego znaczenia zaniedbywanym przez wiele ostatnich dekad centrom miast, szczególnie w aspekcie ich wartości kulturowych (są to zabytkowe, staromiejskie układy urbanistyczne – świadczące o historii, dorobku kulturowym i decydujące o tożsamości miasta) oraz znaczenia dla wypełniania funkcji centrotwórczych, integrujących społeczności lokalne.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego wskazuje 30 miast z zachowanymi zabytkowymi układami urbanistycznymi, w tym 25 wpisane jest do rejestru zabytków: Babórów, Biała, Brzeg, Byczyna, Dobrodzień, Głogówek, Głubczyce, Głuchołazy, Gorzów Śląski, Grodków, Kędzierzyn-Koźle, Kietrz, Kluczbork, Krapkowice, Leśnica, Lewin Brzeski, Namysłów, Niemodlin, Nysa, Opole, Otmuchów, Paczków, Prudnik, Strzelce Opolskie, Wołczyn i Ujazd, pozostałe to: Gorzów Śląski, Korfantów, Olesno, Praszka, Prószków.

Największe skupienie terenów zdegradowanych lub zaniedbanych występuje w największych miastach regionu, m.in.: Opolu, Kędzierzynie-Koźlu, Nysie, Brzegu, Prudniku, Kluczborku i Strzelcach Opolskich.

Istotnym czynnikiem wyróżniającym województwo opolskie są obszary wiejskie, które stanowią ważny czynnik rozwojowy regionu

Obszary wiejskie⁶² stanowią ok. 92% powierzchni województwa, ludność wiejska to prawie pół miliona osób, co stanowi ok. 48% ogółu mieszkańców regionu – pod względem udziału w ogólnej liczbie mieszkańców województwa 5 miejsce w kraju (w Polsce ludność zamieszkująca tereny wiejskie stanowi ok. 39% społeczeństwa). Przeciętnie, jedną miejscowość wiejską województwa zamieszkuje 414 osób wobec 274 średnio w kraju. Wieś opolska wyróżnia się w kraju ładem przestrzennym, estetyką i urodą wiejskich wnętrz krajobrazowych oraz relatywnie wysokim standardem przestrzeni publicznej, indywidualnej zabudowy mieszkaniowej i obejść. Region opolski, jako jeden z niewielu

⁶² Część dotycząca obszarów wiejskich opracowano na podstawie danych pochodzących z opracowania pt. *Obszary wiejskie w Polsce*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, Olsztyn 2011 r. oraz Banku Danych Lokalnych, chyba że wskazano inaczej.

w Polsce, kształtuje swój wizerunek eksponując wieś, m.in. przez prowadzony od 1997 r. Program Odnowa Wsi, będący największym i najdłużej działającym w Polsce regionalnym programem aktywizacji społeczności lokalnych. Ponadto, w ramach programu po raz pierwszy wdrożono metodykę budowania strategii rozwoju na poziomie sołectwa. Liczba sołectw zgłoszonych do programu w 2011 r. wzrosła do 676, co stanowi około 65% sołectw województwa⁶³.

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na wsi w województwie opolskim wynosi 94,9 m² wobec 87,2 m² średnio w kraju. Wyposażenie opolskich wsi w instalacje wodociągowe należy ocenić jako wyjątkowo korzystne, znaczący niedobór notuje się natomiast w zakresie instalacji gazowej (z sieci) - niespełna 3% mieszkań ma dostęp do instalacji gazowej wobec ponad 20% średnio w kraju. Jak wskazują dane ponad 29% ludności opolskich wsi korzysta z oczyszczalni ścieków, odsetek ten jest wyższy niż średnia krajowa (ok. 27%)⁶⁴. W 2003 r. udział ten był o ponad połowę mniejszy.

Większość mieszkańców wsi zatrudnionych jest w rolnictwie (56%), ponad 22% pracuje w sektorze usług, a 21% - w przemyśle i budownictwie⁶⁵. Struktura ta nie różni się znacząco od struktury zatrudnienia na obszarach wiejskich w Polsce.

Decydujące znaczenie w powiązaniach funkcjonalnych odgrywają powiązania transportowe, zapewniające sprawny dostęp do rynków pracy, dóbr i usług

Miarą spójności terytorialnej jest między innymi dostępność czasowa obszaru województwa, w szczególności głównego bieguna wzrostu - miasta Opola. Wykonany w roku 2011 pomiar⁶⁶ rzeczywistego czasu przejazdu samochodem osobowym wskazał, że centralne usytuowanie stolicy regionu, rozmiar i kształt granic województwa oraz dominujący kierunek wschód-zachód w układzie sieci drogowej sprawiają, że większość mieszkańców regionu (77,1%) mieszka w zasięgu izochrony 60 min. oraz, że najbardziej niekorzystną dostępność do Opola (czas przejazdu > 90 min.) mają mieszkańcy południowych i północnych krańców województwa opolskiego, które leżą poza głównymi korytarzami transportowymi i są obsługiwane przez drogi niskich kategorii (mapa 7).

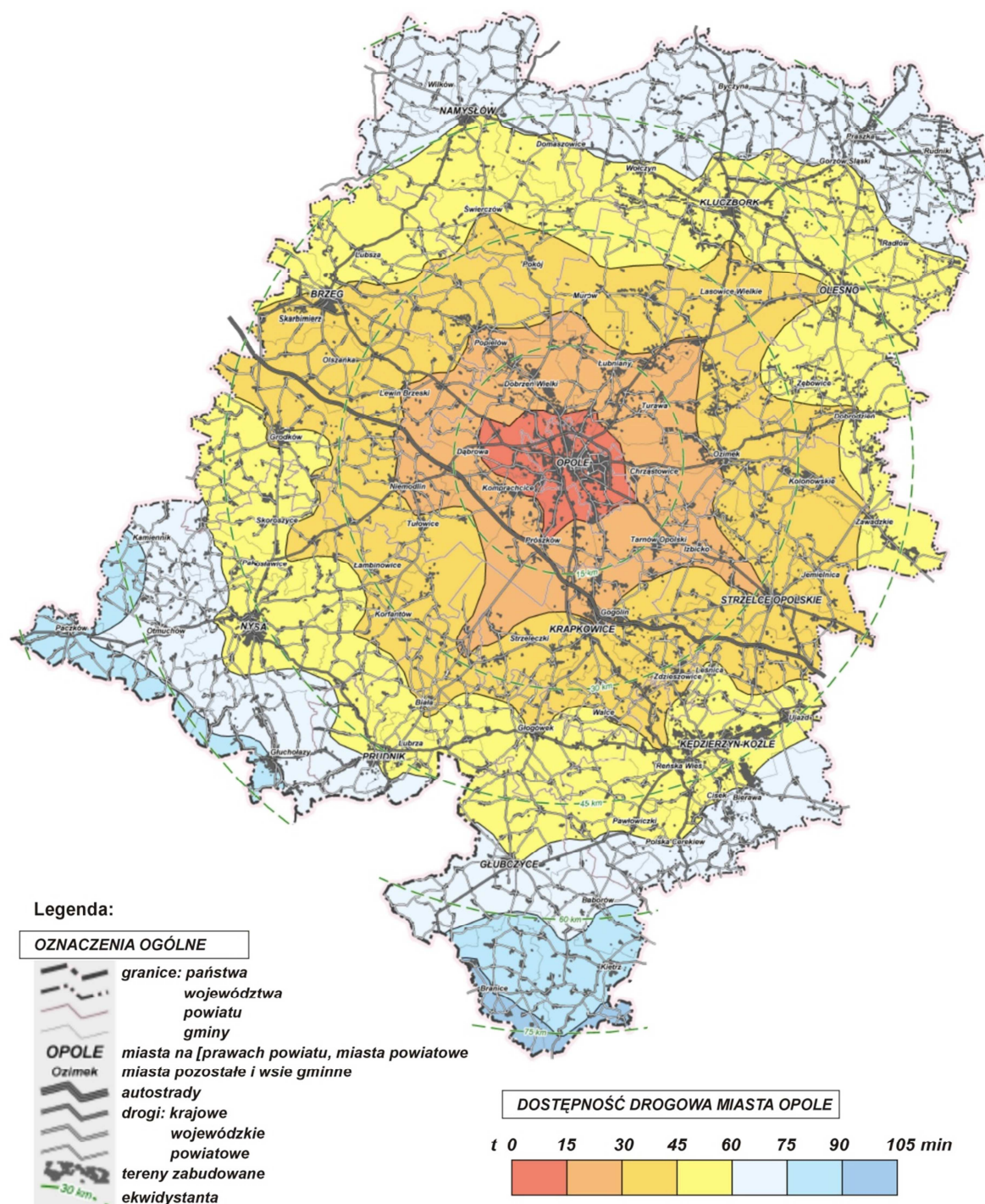
⁶³ Wg stanu na 6 kwietnia 2011 r.

⁶⁴ W 2010 r. z oczyszczalni ścieków korzystało 33,8% mieszkańców wsi (udział ten daje województwu 5 miejsce w kraju) wobec 28,9% w kraju.

⁶⁵ Wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (dane szacunkowe).

⁶⁶ Badanie własne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

Mapa 7. Dostępność drogowa miasta Opola w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie opracowania pn. *Dostępność komunikacyjna głównych miast województwa opolskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2012, rysunek nr 2.

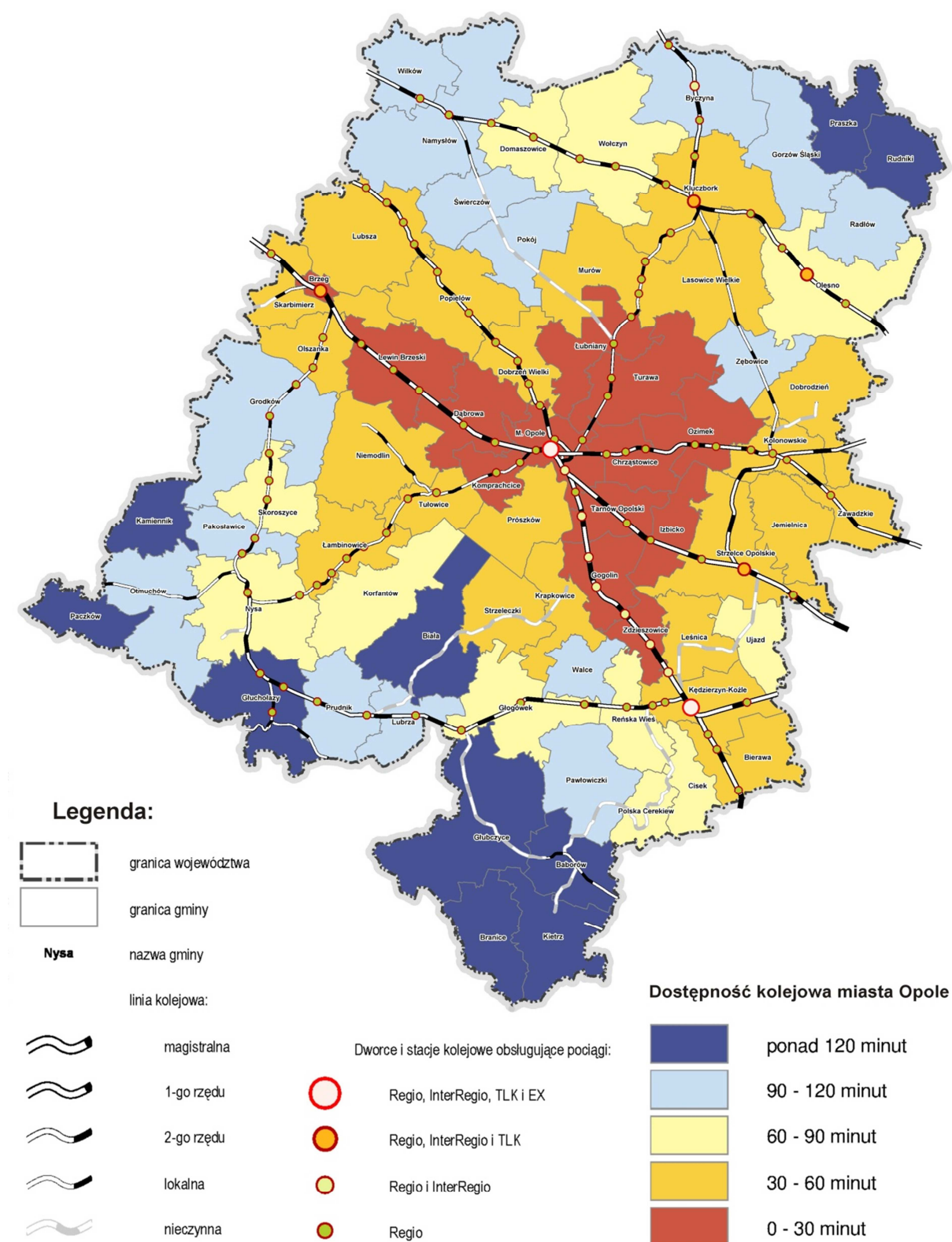
Pomimo rozbudowanej sieci kolejowej, z uwagi na ograniczenia w użytkowaniu niektórych linii (zaniechanie lub zawieszenie przewozów pasażerskich na liniach drugorzędnych i lokalnego znaczenia), dostępność kolejowa Opola, w szczególności na kierunku północ – południe jest niezadowalająca. Układ i znaczenie linii kolejowych w województwie opolskim powoduje, że

najkorzystniejsza sytuacja w zakresie dostępności kolejowej dotyczy obszarów położonych wzdłuż najważniejszych linii kolejowych, na których częstotliwość jazdy pociągów jest najwyższa. Są to połączenia na kierunku wschód – zachód, między Kędzierzyna – Koźle, Opolem a Brzegiem. Dostępność nie przekraczająca 30 min. dojazdu, dotyczy obszaru centralnej części województwa obejmujących miasto Opole oraz tereny wzdłuż głównych linii kolejowych, tj. nr 132 prowadzącej do Wrocławia i Katowic, linii nr 136 prowadzącej do Kędzierzyna-Koźla i linii nr 61 prowadzącej do Częstochowy. Obszar ten zamieszkuje 288,5 tys. osób⁶⁷, co stanowi 28% wszystkich mieszkańców województwa opolskiego. Natomiast w obszarze dostępności kolejowej nie przekraczającej 60 min dojazdu mieszka 313,5 tys. osób, tj. 30,5% ogółu ludności. Niekorzystną dostępność w komunikacji kolejowej do Opola, przekraczającą 90 min. posiada północna i południowa część województwa, z czego najmniej korzystna sytuacja – dojazd przekraczający 120 min., występuje w obszarze powiatu głubczyckiego oraz na krańcach powiatu nyskiego (gminy Kamiennik, Paczków i Głucholazy) i oleskiego (gminy Praszka i Rudniki). Na tym obszarze mieszka 124,9 tys. osób, co stanowi 12,1% ogólnej liczby ludności regionu (mapa 8).

Stosunkowo gęsta sieć dróg i linii kolejowych w województwie opolskim w stanie obecnym nie przyczynia się jednak do wzmacniania powiązań funkcjonalnych zarówno wewnątrz regionalnych, jak i z obszarami zewnętrznymi. Decyduje o tym zbyt mała liczba węzłów autostradowych, w szczególności w rejonie Opola, brak sprawnych powiązań na kierunku północ – południe zapewniających efektywną dostępność aglomeracji opolskiej oraz włączenie się w ponadregionalne systemy transportowe, brak czytelnego powiązania aglomeracji z Warszawą, brak wystarczającej liczby przepraw drogowych w dolinie Odry – niezbędnych dla spójności wewnętrznej regionu i rozwoju jego głównych obszarów miejskich, brak zintegrowanych systemów komunikacyjnych, niska jakość infrastruktury transportowej i jej niedopasowanie do współczesnych wymogów, ale także brak rozwiązań w zakresie transportu publicznego. W efekcie tych braków i niedostatków, utrudniona jest wielowymiarowa integracja funkcjonalna obszarów i wzrost potencjału rozwojowego województwa.

⁶⁷ Dane za 2010 r.

Mapa 8. Dostępność kolejowa miasta Opola w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na opracowania pn. *Dostępność komunikacyjna głównych miast województwa opolskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2012, rysunek nr 21.

2.3. Specjalizacje regionalne

Jednym z podstawowych celów polityki rozwoju jest jak najlepsze wykorzystanie potencjałów regionu w odpowiedzi na wyzwania stawiane na poziomie kraju i Unii Europejskiej.

Nowe podejście do polityki spójności traktuje specjalizacje regionalne i inteligentne jako podstawę wzrostu konkurencyjności regionów. Identyfikacja i realizacja specjalizacji regionalnych, a w szczególności inteligentnych, bazuje na wewnętrznych potencjałach rozwojowych i nowoczesnych technologiach.

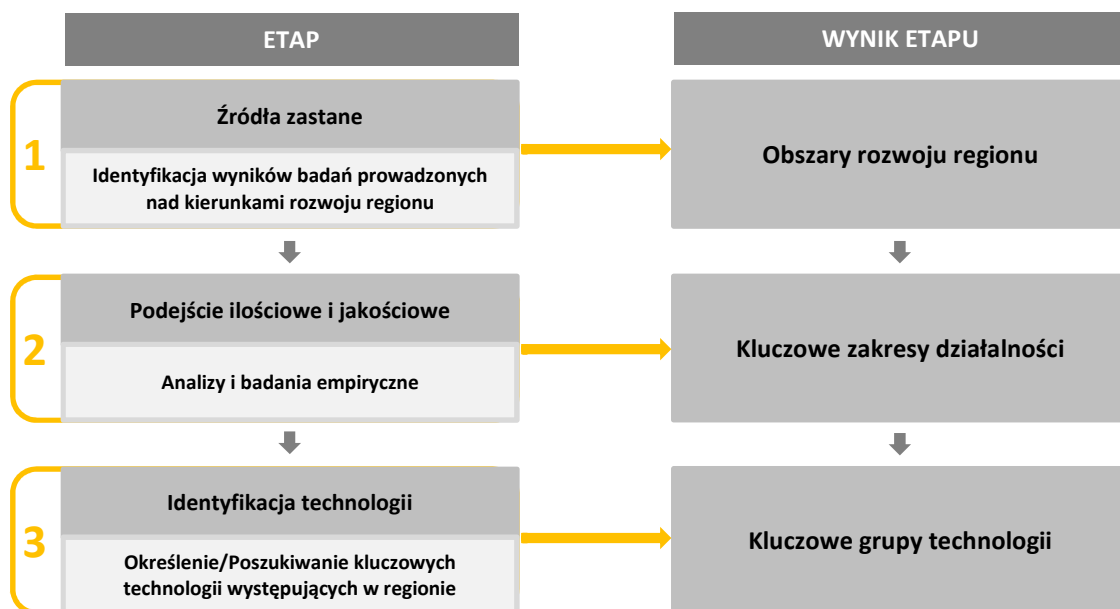
Skoncentrowanie działań na tych obszarach (gałęziach, branżach i przemysłach), gdzie wykorzystywane są innowacyjne rozwiązania, pozwala na osiągnięcie pożądaných korzyści dla całego regionu oraz daje podstawę do uzyskania przewagi konkurencyjnej województwa.

Specjalizacje regionalne

Dla zidentyfikowania specjalizacji regionalnych województwa opolskiego przyjęto podejście procesowe, określające logiczną zależność pomiędzy potencjałem społeczno-gospodarczym regionu a technologiami warunkującymi kierunki jego dalszego rozwoju.

Prace nad określeniem specjalizacji regionalnych podzielono na trzy etapy obejmujące: stworzenie odpowiednich baz danych zastanych i informacji, analizę ilościową i jakościową zgromadzonych danych, w tym analizy i badania empiryczne oraz identyfikację technologii występujących w regionie (schemat 5). Ważnym elementem tych prac było przeanalizowanie i włączenie wyników badań pochodzących z Foresightu regionalnego⁶⁸.

Schemat 5. Etapy identyfikacji specjalizacji regionalnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników prac Zespołu Wykonawczego ds. opracowania 'smart specialisation' w ramach aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego na lata 2004-2013.

⁶⁸ K. Malik (red.), *Województwo opolskie regionem zrównoważonego rozwoju – foresight regionalny do 2020 roku. Kluczowe obszary badawcze i opisy scenariuszy*, Politechnika Opolska, Wydział Zarządzania i Inżynierii Produkcji, Opole 2008.

W efekcie przeprowadzonych prac zidentyfikowano te obszary rozwoju regionu, które uznać można za kluczowe, przy uwzględnieniu takich kryteriów jak wiedza i technologia. Obszary rozwoju, znajdujące się w grupie kluczowych: chemiczny, budowlany wraz z przemysłem mineralnym i usługami budowlanymi, maszynowy i elektromaszynowy, paliwowo-energetyczny, rolno-spożywczy, drzewno-papierniczy w tym meblarski oraz metalowy i metalurgiczny stanowią podstawę do wyboru specjalizacji regionalnych województwa opolskiego (tabela 6).

Tabela 6. Obszary rozwoju regionu w województwie opolskim

Obszar		Charakterystyka
Obszary rozwoju regionu	Kluczowe obszary rozwoju regionu z uwzględnieniem technologii i wiedzy regionalnej	Chemiczny Obszar najczęściej wskazywany tuż obok budownictwa, łączący w sobie szereg grup technologii. Obszar powszechnie utożsamiany i identyfikowany z regionem.
		Budowlany wraz z przemysłem mineralnym i usługami budowlanymi Szeroko rozumiany obszar budowlany wraz z usługami budowlanymi i przemysłem mineralnym stanowi niezwykle ważny element, z którym utożsamiany jest region.
		Maszynowy i elektromaszynowy Jeden z obszarów wspomagających i uzupełniających dwa pierwsze. Branża ta dostarcza dobra dla innych przemysłów wykorzystując istniejące nisze.
		Paliwowo-energetyczny Obszar, z rozwojem którego wiązą się istotne inwestycje w regionie, zarówno w zakresie wytwarzania paliw jak również energetyki konwencjonalnej i niekonwencjonalnej.
		Rolno-Spożywczy Obszar wynikający z uwarunkowań przestrzennych, tradycji a także lokalizacji głównych zakładów produkcyjnych największych światowych koncernów branży spożywczej (np. produkty mleczne).
		Drzewno-papierniczy, w tym przemysł meblarski Obszar wynika z tradycji rzemieślniczej, dostępności surowców oraz kultury współpracy, która zaowocowała aktywnością w postaci pierwszej inicjatywy klastrowej.
		Metalowy i metalurgiczny Obszar wynikający z tradycji, charakterystyki i lokalizacji regionu w kraju. Obszar ściśle związany z obszarem budowlanym, jak również maszynowym i elektromaszynowym.
	Transport i logistyka	Pomimo licznych wskazań i rekomendacji dla tego obszaru jako kluczowego dla rozwoju regionu nie spełnia on w wystarczającym stopniu kryterium wykorzystania technologii w odniesieniu do produktów i usług. Uznać go należy za ważny obszar jednak należy mieć na uwadze, że w niewielkim stopniu kreuje on innowacyjne produkty.
	Usługi medyczne i rehabilitacyjne	Niezwykle ważny w kontekście tendencji zmian demograficznych obszar rozwoju, niemniej z punktu widzenia stopnia tworzenia i wykorzystania technologii wydaje się on jeszcze w fazie kształtowania (zarówno struktur jak również specjalizacji). Nie zmienia to faktu, że rola tego obszaru będzie sukcesywnie wzrastać w regionie i selektywne wzmocnienie niektórych typów usług dostępnych w regionie może stać się jego wizytówką. W zestawieniu z usługami turystycznymi może tworzyć unikatowy produkt świadczenia medycznych i rehabilitacyjnych usług specjalistycznych wykonywanych dla osób z poza regionu (np. turystyka zdrowotna).
	Usługi turystyczne	Ze względu na znikomą liczbę produktów w tym zakresie, obszar ten może stanowić tylko wsparcie dla rozwoju, a nie jego trzon. Wykreowanie właściwych produktów turystycznych pozwoli na stworzenie oferty wypoczynku w regionie.
	Usługi edukacyjne	Obszar uzupełniający podstawową działalność regionu, wymagający rozwoju i wsparcia przede wszystkich w zakresie szkolnictwa zawodowego.
	Przemysł lekki	Pomimo wielu przedsiębiorstw historycznie związanych z przemysłem lekkim w regionie uwarunkowania ekonomiczne prowadzenia tego typu działalności spowodowały marginalizację tego obszaru, co oznacza, że ma potencjał do selektywnego rozwoju tylko określonych branż.
	Usługi finansowe	Brak tradycji i nowych rozwiązań stosowanych w tym zakresie nie pozwala spełnić kryteriów kluczowego obszaru rozwoju regionu.
	Handel	Pomimo znaczącej liczby osób pracujących, w tym obszarze forma, zakres i charakter wykonywanej działalności nie wykazuje znamion spełniających kryteria wykorzystania nowych technologii.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników prac Zespołu Wykonawczego ds. opracowania 'smart specialisation' w ramach aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego na lata 2004-2013.

Na kolejnym etapie prac zidentyfikowano te zakresy działalności prowadzonych w województwie opolskim, które realizowane są w ramach poszczególnych kluczowych obszarów rozwoju regionu (tabela 7). Celem przeprowadzonej analizy było stworzenie podstawy do identyfikacji kluczowych technologii, co na dalszym etapie prac pozwoli na określenie specjalizacji inteligentnych w województwie opolskim.

Tabela 7. Kluczowe obszary rozwoju w województwie opolskim

Kluczowe obszary rozwoju regionu z uwzględnieniem technologii i wiedzy regionalnej	Zakresy działalności
Chemiczny	• przemysł chemiczny • poligrafia
Budowlany wraz z przemysłem mineralnym i usługami budowlanymi	• przemysł materiałów budowlanych i produkcja na rzecz budownictwa • przemysł meblarski i wyposażenia wnętrz • producenci okien i drzwi oraz żaluzji i rolet • przemysł szklarski • budowa konstrukcji stalowych • usługi budowlane
Maszynowy i elektromaszynowy	• przemysł elektrotechniczny i elektroniczny • przemysł maszynowy i aparatury dla procesów przemysłowych • przemysł precyzyjny • produkcja na rzecz przemysłu środków transportu
Paliwowo-energetyczny	• przemysł energetyczny • energia „zielona” i ochrona środowiska
Rolno-spożywczy	• przemysł spożywczy (produkcja i przetwórstwo żywności) • rolnictwo i obsługa rolnictwa
Drzewno-papierniczy, w tym przemysł meblarski	• przemysł drzewny • przemysł papierniczy i opakowań (papierowych, szklanych i plastikowych)
Metalowy i metalurgiczny	• przemysł metalowy i przetwarzania metali

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników prac Zespołu Wykonawczego ds. opracowania ‘smart specialisation’ w ramach aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego na lata 2004-2013.

Specjalizacje inteligentne

W trakcie prowadzonych prac nad identyfikacją inteligentnych specjalizacji województwa opolskiego wyodrębniono grupy technologii, które mają kluczowy wpływ na dynamikę rozwoju regionu. Technologie te przenikają wiele branż, przemysłów i obszarów rozwoju i będą stanowić podstawę do określenia inteligentnych specjalizacji województwa (tabela 8).

Tabela 8. Rodzaje technologii w województwie opolskim wraz z uszczegółowieniem

Rodzaje technologii w ramach obszarów rozwoju	Uszczegółowiony wykaz technologii
Technologie chemiczne	Technologie polimerów, tworzyw sztucznych i gumy
	Technologie chemikaliów organicznych
	Technologie środków czystości
Technologie budownictwa i drewna	Technologie budownictwa niskoenergetycznego
	Technologie cementu i betonu
	Technologie drewna
Technologie przemysłu maszynowego i metalowego	Technologie układów napędowych
	Technologie projektowania i wytwarzania maszyn i urządzeń
	Technologie metali
Technologie przemysłu energetycznego	Technologie wytwarzania paliw
	Technologie silników
	Technologie wysokich napięć
Technologie rolno-spożywcze	Technologie produkcji roślinnej
	Technologie przetwarzania mleka

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników prac Zespołu Wykonawczego ds. opracowania 'smart specialisation' w ramach aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego na lata 2004-2013.

Określenie specjalizacji inteligentnych województwa opolskiego jest procesem złożonym, wymagającym przeprowadzenia dodatkowych pogłębionych analiz. Prace w tym zakresie będą kontynuowane w ramach aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Analiza SWOT

W ramach procesu formułowania Strategii wykorzystano analizę SWOT, za pomocą której zidentyfikowano i zhierarchizowano kluczowe czynniki mające wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy województwa opolskiego. Był to istotny etap diagnostyczny wspomagający proces formułowania wyzwań, celów strategicznych i celów operacyjnych.

W ramach analizy SWOT dokonano klasyfikacji czynników w czterech wymiarach:

- wewnętrznym: mocne i słabe strony,
- zewnętrznym: szanse i zagrożenia,
- pozytywnym: mocne strony i szanse,
- negatywnym: słabe strony i zagrożenia.

Mocne i słabe strony regionu to te cechy, które go obecnie wyróżniają, natomiast szanse i zagrożenia rozwojowe to tendencje i zjawiska, które wynikają z otoczenia regionu (tabela 9).

Tabela 9. Analiza SWOT

Rodzaj czynnika	Czynniki wewnętrzne	Czynniki zewnętrzne
Pozytywne	MOCNE STRONY	SZANSE
Negatywne	SŁABE STRONY	ZAGROŻENIA

Źródło: Opracowanie własne na podstawie K. Obłój, M. Trybuchowski, *Zarządzanie strategiczne*, (w:) *Zarządzenie. Teoria i praktyka*, praca zbiorowa pod red. A. K. Koźmiński, W. Piotrowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 175-178; J. T. Skrzypek, *Biznesplan. Model najlepszych praktyk*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2009, s. 39-40.

Przy kwalifikowaniu czynników do grup przedstawionych w tabelach 10 i 11 zrezygnowano z określników, ponieważ tytuł grupy nadaje im aspekt pozytywny lub negatywny, tzn. jest on np. mocną lub słabą stroną.

Zidentyfikowane czynniki zostały przyporządkowane do następujących obszarów społeczno-gospodarczych (tabele 10 i 11):

- społeczeństwo, rynek pracy, warunki życia,
- gospodarka,
- dostępność komunikacyjna,
- zasoby, dziedzictwo i środowisko,
- spójność terytorialna.

Wyniki przeprowadzonej analizy SWOT wskazują, że działania podejmowane w ramach Strategii powinny dotyczyć przezwyciężania słabości regionalnych na rzecz jak najlepszego wykorzystania szans rozwojowych regionu.

Analiza SWOT, oprócz strategicznych rozstrzygnięć, pomaga w procesie identyfikacji potencjałów rozwojowych województwa, stanowiących podstawę dla budowania przewag konkurencyjnych. Zgodnie z nowym podejściem do rozwoju polityka regionalna, prowadzona w następnych latach, bazować ma w głównej mierze na wewnętrznych potencjałach danego obszaru, których właściwe wykorzystanie powinno przyczynić się do wzrostu konkurencyjności regionu.

Przedmiotowa analiza wraz z diagnozą sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego została poddana konsultacjom społecznym podczas cyklu spotkań w powiatach województwa opolskiego⁶⁹. Zasięgnięcie opinii społeczności regionalnej pozwoliło na wzbogacenie treści obu materiałów diagnostycznych, a także dokonanie hierarchizacji mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń w ramach poszczególnych obszarów społeczno-gospodarczych.

⁶⁹ Uczestnicy spotkań wypełniali kwestionariusz ankietowy dotyczący analizy SWOT, wskazując czynniki rozwojowe o największym znaczeniu dla rozwoju regionu oraz przekazując uwagi do samej analizy SWOT.

Tabela 10. Analiza SWOT dla województwa opolskiego – mocne i słabe strony

Obszary	Mocne strony	Słabe strony
Spółeczeństwo, rynek pracy, warunki życia	• poziom i jakość życia mieszkańców, • samoorganizacja i aktywność społeczna na obszarach wiejskich, • wielokulturowość i wieloetniczność regionu z samoorganizującymi się społecznie i kulturowo grupami mieszkańców, • rola mniejszości niemieckiej, • sprawność instytucjonalna jednostek samorządu terytorialnego, • mobilność zasobów pracy, • trwałe sieci powiązań międzynarodowych, • etos pracy w regionie, • poziom dochodów rozporządzalnych,	• wyludnianie się i struktura wieku ludności, • peryferyzacja obszarów wiejskich, • liczba miejsc pracy dla osób z wyższym wykształceniem, • postawy przedsiębiorcze mieszkańców, • stabilność miejsc pracy, • dostępność do mieszkań, • wysoki poziom bezrobocia na części obszaru regionu • niedopasowanie strukturalne pomiędzy popytem a podażą na rynku pracy wynikające ze struktury kształcenia, • dysharmonia pomiędzy wysokim poziomem życia i aspiracji ludności, a jednocześnie nieadekwatnymi do tego możliwościami zatrudnienia i zarobkowania w regionie, • system zabezpieczeń przeciwpowodziowych, • potencjał naukowo-badawczy opolskich uczelni wyższych, • dostęp do infrastruktury społecznej i technicznej,
Gospodarka	• powiązania gospodarki z zagranicą, zwłaszcza z gospodarką niemiecką, • produktywność rolnicza, • tradycja produkcji rzemieślniczej i spółdzielczej oraz kultura pracy, • zróżnicowana struktura przemysłu, • przemysł średnich technologii, • kondycja mikro i małych przedsiębiorstw, • realny popyt konsumpcyjny per capita, • surowce mineralne, • śródlądowa gospodarka rybacka,	• inwestycje, zwłaszcza innowacyjne, • tempo wzrostu gospodarczego, • powiązania między gospodarką, nauką oraz instytucjami otoczenia biznesu, • liczba dużych, wiodących przedsiębiorstw, • zaplecze badawczo-rozwojowe i otoczenie biznesu oraz jego powiązanie z gospodarką regionu, • innowacyjność gospodarki, przedsiębiorstw oraz sfery B+R, • sektor usług, w tym usług wyższego rzędu,
Dostępność komunikacyjna	• autostrada A4, • wewnętrzna dostępność komunikacyjna regionu, • światłowodowa sieć szkieletowa umożliwiająca realizację usług szerokopasmowego Internetu,	• brak osi komunikacyjnej „północ-południe” • połączenie z Warszawą • stan i parametry techniczne infrastruktury drogowej i kolejowej • połączenie stolicy regionu z autostradą A4 • transport publiczny • integracja systemów transportu • infrastruktura dostępu do Internetu i cyfryzacja • infrastruktura logistyczna
Zasoby, dziedzictwo i środowisko	• walory przyrodniczo-krajobrazowe, • dziedzictwo kulturowe, • lokalna aktywność kulturalna, • rolnicza przestrzeń produkcyjna, • zasoby dla tworzenia energii ze źródeł odnawialnych,	• brak wyrazistych produktów turystycznych • stan techniczny obiektów i zespołów dziedzictwa kulturowego • jakość wód powierzchniowych, w tym dużych zbiorników o funkcji turystycznej • wydarzenia kulturalne o randze międzynarodowej • jakość powietrza ograniczająca inwestycje emisyjne
Spójność terytorialna	• identyfikacja mieszkańców z regionem, • centralne usytuowanie stolicy, • równomierne rozmieszczenie ośrodków węzłowych, • zwarty charakter osadnictwa wiejskiego, • policentryczność systemu osadniczego,	• konkurencyjność Opola względem sąsiednich centrów regionalnych, • wewnątrzregionalne zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, • stopień wykształcenia funkcji metropolitalnych aglomeracji opolskiej, • występowanie obszarów zdegradowanych,

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału roboczego do wypracowania diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2012 r. i wyników przeprowadzonych konsultacji społecznych.

Tabela 11. Analiza SWOT dla województwa opolskiego – szanse i zagrożenia

Obszary	Szanse	Zagrożenia
Spółeczeństwo, rynek pracy, warunki życia	• transfery dochodów, wiedzy i technologii, • wzrost presji na kształcenie ustawiczne i praktyczne, • remigracja i imigracja, • międzynarodowa i międzyregionalna współpraca opolskiego środowiska naukowego, • aktywna polityka prorodzinna, • aktywność sektora organizacji pozarządowych, • partnerska współpraca samorządów terytorialnych, organizacji samorządowych i środowiska biznesu, • rozwój „srebrnej gospodarki”,	• odpływ ludności i kapitału intelektualnego (tzw. „brain drain” – „drenaż mózgów”), • nasilenie się zjawiska wykluczenia społecznego, i patologii życia społecznego, • kryzys solidarności międzypokoleniowej,
Gospodarka	• wzrost aktywności inwestycyjnej, • wzrost konkurencyjności polskiej gospodarki, • wzrost konkurencyjności makroregionu Polski Zachodniej,	• przewaga konkurencyjna sąsiednich ośrodków metropolitalnych, • spowolnienie lub kryzys gospodarczy w Unii Europejskiej, • likwidacja lub przeniesienie siedzib zarządów dużych - „strategicznych” - podmiotów gospodarczych, • fiskalizm i nadmierna biurokracja ograniczające rozwój przedsiębiorczości, • spadek pozycji konkurencyjnej Polski w zakresie przyciągania inwestycji zagranicznych,
Dostępność komunikacyjna	• wykorzystanie potencjału rzeki Odry, przebieg przez województwo paneuropejskiego korytarza transportowego (TEN III), • położenie przygraniczne i współpraca transgraniczna, • rozwój e-usług oraz wzrost wykorzystania i stosowania narzędzi oraz środków ICT,	• krajowa polityka inwestycyjna w zakresie infrastruktury drogowej i kolejowej, • przeciążenie szlaków komunikacji drogowej,
Zasoby, dziedzictwo i środowisko	• zainteresowanie turystów województwem opolskim, • wzrost presji na wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych, • rozwój przemysłów kreatywnych, • zainteresowanie wykorzystaniem czasu wolnego, • zaostrzanie standardów ochrony środowiska,	• pogorszenie jakości środowiska, • zmiany klimatyczne i pogorszenie warunków hydrologicznych, • wzrost presji urbanizacyjnej i turystyki na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, • pogorszenie jakości wód podziemnych,
Spójność terytorialna	• rozwój i dywersyfikacja działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, • decentralizacja finansów publicznych, • nowoczesna polityka miejska,	• marginalizacja regionu i ośrodka opolskiego w krajowych dokumentach strategicznych, • pogorszenie kondycji finansów publicznych,

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału roboczego do wypracowania diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2012 r. i wyników przeprowadzonych konsultacji społecznych.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Poziomy planowania rozwoju województwa

Planowanie strategiczne rozwoju regionu jest procesem realizowanym na kilku, ściśle powiązanych ze sobą, poziomach. W województwie opolskim przyjęto hierarchiczny układ pięciu poziomów planowania, obejmujący: wizję, wyzwania, cele strategiczne, cele operacyjne i działania (schemat 6). Hierarchiczność realizacji działań przypisanych do celów operacyjnych warunkuje osiągnięcie celów strategicznych, co z kolei umożliwi zmierzenie się z wyzwaniami rozwojowymi. Uzyskanie określonego, zdefiniowanego w ramach wizji, stanu regionu uzależnione będzie od skuteczności i sprawności osiągania niższych poziomów planowania strategicznego.

Na podstawie analizy wewnętrznego potencjału województwa opolskiego i czynników zewnętrznych wpływających na jego obecną i przyszłą kondycję społeczno-gospodarczą określono wizję rozwoju regionu. Wizja jest obrazem przyszłości województwa, określonym stanem, do którego doprowadzić ma realizacja Strategii.

Osiągnięcie, zdefiniowanego w ramach wizji, stanu rozwoju województwa jest bezpośrednio powiązane z wyzwaniami rozwojowymi jakie stoją przed regionem, w tym jednym, o znaczeniu horyzontalnym i czterema tematycznymi, dotyczącymi określonych obszarów społeczno-gospodarczych.

Kolejnym poziomem hierarchii planowania, przyjętym w Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r., są cele strategiczne, które określają docelowy, pożądany stan rozwoju województwa opolskiego w poszczególnych obszarach realizacji Strategii. Do pomiaru stopnia realizacji tych celów służą wskaźniki monitorowania. Dla każdego z celów strategicznych przyjęto określoną grupę wskaźników, wskazano wartości tych mierników w roku bazowym i oszacowano przewidywane wartości/trendy w roku docelowym 2020.

Cele strategiczne wyznaczają obszary realizacji celów operacyjnych, tj. określonych zamierzeń, planowanych do realizacji, w ramach których zaplanowano bardziej skonkretyzowane działania.

Schemat 6. Hierarchiczny układ pięciu poziomów planowania strategicznego, przyjęty w Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne.

4.1. Wizja

Województwo opolskie jest regionem europejskim, którego rozwój zależy od wielu czynników i uwarunkowań, w tym priorytetów przyjętych na poziomie Polski i Unii Europejskiej. Zwiększenie zatrudnienia i konkurencyjności oraz zapewnienie spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej oparte będzie na rozwoju inteligentnym, zrównoważonym i sprzyjającym włączeniu społecznemu.

Najważniejszą wartością jest człowiek, dlatego tak ważne jest aby wszystkie przedsięwzięcia rozwojowe realizowane w województwie opolskim wpływały na poprawę warunków życia w regionie na rzecz odbudowy utraconego kapitału ludnościowego. Człowiek jest głównym aktorem życia społeczno-gospodarczego, zdobywa wiedzę, kreuje procesy rozwojowe, żyje w określonej przestrzeni społeczno-gospodarczej. Jakość tej przestrzeni w istotny sposób warunkuje kondycja gospodarki.

Wizja regionu w 2020 roku zakłada uzyskanie określonego stanu rozwoju województwa opolskiego, gdzie na pierwszym miejscu są jego mieszkańcy – wykształceni, otwarci na zmianę, wiedzę i innowacje. Społeczność regionalna jest aktywna na rynku pracy i poza nim. Opolska gospodarka jest konkurencyjna i innowacyjna, zarówno w przestrzeni krajowej, jak i europejskiej.

**Województwo opolskie to wielokulturowy region,
wykształconych, otwartych i aktywnych mieszkańców
z konkurencyjną i innowacyjną gospodarką**

Województwo opolskie w 2020 roku to region, w którym wielokulturowość i wynikająca z niej otwartość na nowe wartości i kierunki rozwoju stanowią o sile kapitału społecznego, intelektualnego i innowacyjnego.

Wysoka jakość kształcenia odpowiada na zapotrzebowanie regionalnego rynku pracy i wyzwania nowoczesnej gospodarki. Społeczeństwo stanowi największy i najważniejszy potencjał regionu, osoby młode i starsze uczestniczą w różnych sferach życia i są aktywne na rynku pracy.

Interesująca oferta mieszkaniowa, rynku pracy, edukacyjna, turystyczna i kulturalna zachęca do wyboru regionu jako atrakcyjnego miejsca do zamieszkania. Wyjątkowa wieś opolska jest miejscem przyjaznym do życia i pracy.

Nowe inwestycje generują wysokiej jakości miejsca pracy, a sprzyjający współpracy i przedsiębiorczości klimat, w relacjach nauka-biznes, wspomaga rozwój konkurencyjności i innowacyjności opolskiej gospodarki.

Stale poprawiający się stan środowiska i wzrost bioróżnorodności zwiększają możliwość atrakcyjnego zagospodarowania wolnego czasu mieszkańców i turystów w województwie opolskim oraz optymalnego wykorzystania zasobów przyrody.

4.2. Wyzwania rozwojowe

Kondycja społeczno-gospodarcza województwa opolskiego i dynamika zmian zachodzących w przestrzeni krajowej i europejskiej warunkują wyzwania rozwojowe jakie stoją przed województwem opolskim w perspektywie do 2020 roku (schemat 7). Najważniejszym, horyzontalnym wyzwaniem rozwojowym jest *Zapobieganie i przeciwdziałanie procesom depopulacji*. Jest ono odpowiedzią na niekorzystną sytuację demograficzną regionu, uznaną za najważniejszą barierę rozwojową. Województwo opolskie jest regionem, który systematycznie traci kapitał ludnościowy,

wpływ na to mają przede wszystkim: tradycja migracji zagranicznych, w tym zarobkowych i niski przyrost naturalny.

Zmierzenie się z wyzwaniem horyzontalnym będzie możliwe poprzez realizację kompleksowych i komplementarnych działań w różnych sferach życia społeczno-gospodarczego, w odpowiedzi na zdefiniowane tematyczne wyzwania rozwojowe:

- przygotowane do rynku pracy aktywne społeczeństwo,
- konkurencyjna gospodarka oparta na innowacyjności i współpracy z nauką,
- atrakcyjne obszary do zamieszkania, inwestowania i wypoczynku,
- zrównoważony rozwój aglomeracji opolskiej, miast i obszarów wiejskich regionu.

Schemat 7. Wyzwania rozwojowe⁷⁰

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału roboczego do wypracowania diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2012 r. i analizy SWOT dla województwa opolskiego oraz wyników prac Tematycznych Grup Roboczych.

Realizacja działań w ramach Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. doprowadzi do zwiększenia konkurencyjności i innowacyjności opolskiej gospodarki, poprawy sytuacji na rynku pracy, zwiększenia atrakcyjności do zamieszkania i inwestowania, a także poprawy w zakresie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu.

HORYZONTALNE WYZWANIE ROZWOJOWE – Zapobieganie i przeciwdziałanie procesom depopulacji

Zmiany demograficzne jakich doświadcza województwo opolskie stoją u podstaw przyszłego rozwoju regionu. Ujemny przyrost naturalny, gwałtowny spadek dzietności, niekorzystne trendy w zakresie ruchu migracyjnego ludności, a także niekorzystne projekcje demograficzne wymagają traktowania tych problemów w sposób szczególnie istotny. Z drugiej strony zmiany demograficzne nie mogą stanowić wyłącznie kwestii problemowych. Starzenie się społeczeństwa, wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, wydłużanie się przeciętnego trwania życia stanowią istotne wyzwania i otwierają nowe możliwości. Oznacza to konieczność traktowania zmian demograficznych

⁷⁰ Schemat nie przedstawia hierarchicznego układu wyzwań rozwojowych. Są one względem siebie komplementarne.

w sposób przekrojowy. Ich specyfika wymaga włączenia w nurt polityki regionalnej szeregu działań o charakterze kompleksowym, innowacyjnym, czasem nawet nieszablonowym.

Podejmowane działania powinny sprzyjać rozwiązywaniu problemów demograficznych oraz wykorzystywać szanse, jakie zmiana ta stwarza. Zapobieganie i przeciwdziałanie procesom depopulacji stało się tym samym horyzontalnym wyzwaniem rozwojowym województwa.

TEMATYCZNE WYZWANIE ROZWOJOWE – Przygotowane do rynku pracy aktywne społeczeństwo

Sytuacja na rynku pracy wpływa bezpośrednio na warunki i jakość życia w regionie. Opolski rynek pracy cechuje niewystarczający poziom konkurencyjności, wpływa na to wiele problemów. Do najważniejszych z nich należą: niedostosowanie jakości i kierunków kształcenia, w tym zawodowego, do potrzeb rynku pracy, niski poziom zatrudnienia i przedsiębiorczości na tle kraju, niewystarczająca podaż miejsc pracy, w tym miejsc pracy o wysokiej jakości, a także niezadowalający udział mieszkańców w kształceniu ustawicznym.

Istotnym czynnikiem kształtującym sytuację na regionalnym rynku pracy są migracje, które często przekształcają się w migrację stałą, skutkującą negatywnym zjawiskiem, jakim jest przeniesienie aktywności społecznej i zawodowej z regionu opolskiego do regionów ościennych, a także za granicę. Dodatkowo migracje zewnętrzne łączą się z transferem zarobków do regionu w wysokości często wystarczającej do tego, by ograniczać aktywność zawodową innych członków rodziny, przede wszystkim kobiet. Sprzyja to powstawaniu niewykorzystywanych efektywnie rezerw podaży pracy, mogących mieć duże znaczenie dla zachowania demograficznej równowagi na rynku pracy w najbliższych latach.

Kapitałem regionu są jego mieszkańcy. Ich potencjał intelektualny, otwartość, kreatywność oraz aktywność zawodowa, społeczna i edukacyjna, w dużej mierze stanowią istotny czynnik przewagi konkurencyjnej. Dlatego niezbędne jest skuteczne przeciwdziałanie depopulacji regionu, poprzez podjęcie kompleksowych i efektywnych działań mających na celu stopniową, konsekwentną odbudowę i wzmocnienie kapitału ludzkiego oraz wzrost jego aktywności na rynku pracy.

Konieczna jest poprawa jakości kształcenia, w tym zawodowego w odpowiedzi na bieżące i przewidywane potrzeby regionalnego rynku pracy. Dynamika zmian w przestrzeni społeczno-gospodarczej wymusza konieczność systematycznego uczenia się i zwiększania kompetencji zawodowych, a także otwartości na zmianę. Bardzo istotne jest również przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i podejmowanie działań mających na celu zwiększanie stabilności zatrudnienia.

W obliczu zachodzących zmian demograficznych konkurencyjny i stabilny rynek pracy staje się jednym z kluczowych czynników pozycjonujących region w przestrzeni krajowej i europejskiej.

TEMATYCZNE WYZWANIE ROZWOJOWE – Konkurencyjna gospodarka oparta na innowacyjności i współpracy z nauką

Konkurencyjna, oparta na wiedzy i innowacyjności nowoczesna gospodarka jest istotnym czynnikiem warunkującym rozwój regionu. Obecnie województwo opolskie boryka się z trudnościami w adaptacji skutecznych mechanizmów sprzyjających wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań wśród przedsiębiorstw. W strukturze przedsiębiorstw niewielki jest udział dużych firm, o znaczącym potencjale, w tym kadrowym do wprowadzania określonych zmian i innowacji w zakresie stosowanych dotychczas technologii i systemów. Brakuje znaczących centrów technologicznych, ośrodków badawczych i instytucji naukowych o przemysłowej i powiązanej z gospodarką regionu naukowej specjalizacji. Powoduje to, że w rywalizacji z innymi regionami, województwo opolskie często przegrywa jako miejsce atrakcyjne do inwestowania i prowadzenia szeroko rozumianej działalności gospodarczej.

Konieczne jest zatem podjęcie działań na rzecz rozwoju i wzrostu konkurencyjności województwa opolskiego poprzez wzmacnianie potencjału badawczo – rozwojowego, w tym wyższych uczelni i instytutów, na rzecz wypracowywania innowacyjnych rozwiązań i tworzenia technologii, w szczególności tych, możliwych do opatentowania i wykorzystania w przemyśle. Ważne jest także budowanie świadomości o wartości, jaką stanowi gospodarka oparta na wiedzy.

Działania w regionie powinny sprzyjać tworzeniu warunków dla rozwoju nowoczesnych i innowacyjnych, a także otwartych na współpracę przedsiębiorstw oraz aktywnego otoczenia biznesu. Konieczne będzie wzmacnianie pozycji konkurencyjnej województwa opolskiego poprzez podnoszenie jego atrakcyjności inwestycyjnej, sprzyjającej pozyskaniu nowych inwestorów i lokowaniu inwestycji, będących źródłem nowych miejsc pracy.

Pozycja konkurencyjna i atrakcyjność gospodarki regionu warunkowane są m.in. dynamiką i aktywnością przedsiębiorstw, wzrostem innowacyjności i wdrażania nowych technologii, a także wzmacnianiem współpracy pomiędzy sektorem badawczo-rozwojowym a przedsiębiorstwami. Stąd też, aby sprostać wymagającym realiom rynkowym, koniecznością a zarazem wyzwaniem dla regionu, staje się budowanie konkurencyjnej gospodarki opartej na innowacyjności i współpracy z nauką.

TEMATYCZNE WYZWANIE ROZWOJOWE –

Atrakcyjne obszary do zamieszkania, inwestowania i wypoczynku

W obliczu zmian demograficznych jakich doświadcza województwo opolskie należy tworzyć możliwie najlepsze warunki do zamieszkania, inwestowania oraz wypoczynku, zarówno dla mieszkańców regionu, jak i turystów – z kraju i zagranicy.

Warunki życia w województwie opolskim oceniane są jako relatywnie wysokie, jednak w regionie występują również obszary niedoboru, do których zaliczyć należy: niewystarczającą dostępność do usług ochrony zdrowia, opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, a także niedobory infrastrukturalne, m.in. w zakresie powiązań transportowych, utrudniające przede wszystkim dostęp do rynków pracy, dóbr i usług.

Województwo opolskie jest regionem, w którym zachodzą istotne zmiany demograficzne, społeczeństwo starzeje się, dlatego tak ważne jest przygotowanie atrakcyjnej oferty dla osób starszych, uwzględniającej usługi opiekuńcze, rehabilitacyjno-lecznicze oraz usługi o charakterze kulturalno-turystycznym.

Tworzenie warunków dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego, w tym sektora e-usług jest również elementem wpływającym na wzrost atrakcyjności regionu, w województwie opolskim sektor ten nie jest jeszcze dostatecznie rozwinięty i konkurencyjny.

Poziom życia mieszkańców, mierzony dostępem do podstawowych dóbr i usług publicznych, jest niższy na obszarach wiejskich niż w miastach, gdzie infrastruktura jest częściej unowocześniana i bardziej rozbudowana. Wyrównywaniu zaistniałych dysproporcji sprzyjać będą inwestycje w infrastrukturę społeczną i techniczną, które determinują m.in. podejmowanie decyzji mieszkaniowych i inwestycyjnych.

Powiązanie regionu z otoczeniem zewnętrznym, szybkie przemieszczanie się pomiędzy miastami i obszarami wiejskimi będzie oparte na sprawnym i nowoczesnym systemie transportowym, który stanowi bazę dla pozostałych sfer aktywności mieszkańców. Stworzenie efektywnego i zintegrowanego systemu transportowego w skali całego województwa opolskiego, z wykorzystaniem potencjału centralnie położonej aglomeracji opolskiej oraz przebiegającej przez województwo autostrady A4, pozwoli na rozprzestrzenianie się procesów rozwojowych, zapewnienie spójności przestrzennej województwa, a także zwiększy mobilność jego mieszkańców, ułatwiając tym samym dostęp do miejsc pracy, dóbr i usług.

Długofalowy rozwój społeczno-gospodarczy regionu powinien odbywać się z poszanowaniem i przy racjonalnym wykorzystaniu zasobów naturalnych środowiska i jego bioróżnorodności. Jego stan wpływa bowiem bezpośrednio na jakość życia mieszkańców, decyduje o ich zdrowiu, możliwości wypoczynku i regeneracji.

Komfort i bezpieczeństwo życia mieszkańców uzależnione jest w dużym stopniu od skuteczności służb publicznych w zakresie ograniczania zagrożeń naturalnych i cywilizacyjnych i usuwania ich skutków.

Poprawa warunków do zamieszkania, inwestowania i wypoczynku stanowi wyzwanie dla województwa opolskiego i decydować będzie o jego pozycji konkurencyjnej w przyszłości.

TEMATYCZNE WYZWANIE ROZWOJOWE –

Zrównoważony rozwój aglomeracji opolskiej, miast i obszarów wiejskich regionu

Z punktu widzenia zdiagnozowanych zmian demograficznych w województwie opolskim istotnym wyzwaniem dla regionu jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju wszystkich jego obszarów tj. aglomeracji opolskiej, miast i obszarów wiejskich.

Obszary te, dysponując zróżnicowanym potencjałem endogenicznym, wymagają odmiennych działań ukierunkowanych na jak najlepsze wykorzystanie ich zasobów. W tej sytuacji konieczne będzie skoordynowanie i zrównoważenie atutów tych obszarów, tak by poprawa konkurencyjności i dobrobytu nie ograniczała się tylko do niektórych części województwa.

W dobie postępującej globalizacji i rosnącej konkurencji gospodarek, wiodącą rolę w kreowaniu procesów rozwojowych pełnią duże miasta wraz ze swoimi obszarami funkcjonalnymi. Nowe podejście do rozwoju regionalnego wskazuje na znaczącą rolę miast w rozwoju terytoriów i społeczeństwa. To właśnie miasta są obszarami koncentracji czynników decydujących o atrakcyjności gospodarczej, w tym inwestycyjnej. Warunkują też efektywne wykorzystanie potencjału rozwojowego regionu spełniając funkcję motorów wzrostu gospodarki krajowej i tworzenia nowych miejsc pracy.

Województwo opolskie, jako region międzymetropolitalny, jest szczególnie zagrożone kumulacją negatywnych efektów skoncentrowanego wzrostu. Istotne jest zatem wzmacnianie potencjału aglomeracji opolskiej, by jej siła oddziaływania równoważyła wpływy zewnętrznych obszarów metropolitalnych, przyczyniając się tym samym do poprawy integracji wewnątrzregionalnej, zwiększenia dostępu mieszkańców województwa do największego w regionie rynku pracy, a także do usług wyższego rzędu. W województwie opolskim aglomeracja opolska, jako jego centralna struktura funkcjonalno-przestrzenna powinna zajmować szczególne miejsce w kreowaniu procesów rozwojowych. Poprzez budowanie i wzmacnianie potencjału tego obszaru możliwe będzie rozprzestrzenianie się więzi gospodarczych, społecznych i kulturowych na pozostałe części regionu, włączając je tym samym w procesy rozwojowe.

Działaniom zmierzającym do wzmocnienia aglomeracji opolskiej towarzyszyć powinno oddziaływanie służące przyspieszeniu procesów rozwojowych w potencjalnych biegunach wzrostu, tj. w ośrodkach subregionalnych oraz w pozostałych ośrodkach miejskich regionu. Miasta to centra przyciągające kapitał ludzki, finansowy i materialny. Obszary miejskie są głównymi strefami rozwoju regionu, gdzie powinna następować integracja funkcjonalna z otoczeniem wiejskim, co pozwoli zwiększyć możliwości rozwojowe pozostałych obszarów województwa opolskiego.

Ważną rolę w wykorzystaniu potencjału rozwojowego opolskiej wsi odgrywają małe miasta, które realizują funkcje uzupełniające w stosunku do ośrodków powiatowych zapewniając jednocześnie dostęp do podstawowych dóbr i usług. Większość małych miast w województwie opolskim spełnia rolę lokalnych biegunów wzrostu dysponując możliwością inicjowania rozwoju gospodarczego otaczających je obszarów wiejskich i kreowania lokalnych rynków pracy.

W województwie opolskim możliwości płynące z wysokoprodukcyjnego, dobrze rozwiniętego rolnictwa i korzystnych warunków prowadzenia działalności rolniczej, nie są w pełni wykorzystywane. Należy podjąć działania na rzecz wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, m.in. poprzez specjalizację produkcji rolnej, rozwój przemysłu rolno-spożywczego, a także pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi. Obszary wiejskie dysponując znaczącym potencjałem rozwojowym stanowiąc powinny atrakcyjną lokalizację do zamieszkania i wypoczynku.

4.3. Cele strategiczne

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku określa najważniejsze kierunki rozwoju regionu, będące odpowiedzią na zdefiniowane wyzwania rozwojowe, w tym wyzwanie horyzontalne dotyczące zapobiegania i przeciwdziałania procesom depopulacji.

Rozwój województwa opolskiego do 2020 roku ukierunkowany został na: konkurencyjny i stabilny rynek pracy, aktywną społeczność regionalną, innowacyjną i konkurencyjną gospodarkę, dynamiczne przedsiębiorstwa, nowoczesne usługi i atrakcyjną ofertę turystyczno-kulturalną, dobrą dostępność do rynków pracy, dóbr i usług, wysoką jakość środowiska, konkurencyjną aglomerację opolską, ośrodki miejskie i obszary wiejskie.

Zdefiniowanych zostało 10 celów strategicznych. Cele strategiczne 1-7 mają wymiar horyzontalny co oznacza, że zagadnienia w nich poruszane odnoszą się do całego terytorium województwa, natomiast cele 8-10 są wyraźnie ukierunkowane terytorialnie (tabela 12).

Tabela 12. Wyzwania rozwojowe, cele strategiczne i cele operacyjne

Cele strategiczne	Cele operacyjne
WYZWANIE 1. PRZYGOTOWANE DO RYNKU PRACY AKTYWNE SPOŁECZEŃSTWO	
CEL STRATEGICZNY 1. Konkurencyjny i stabilny rynek pracy	1.1. Poprawa jakości kształcenia oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy 1.2. Wspieranie kształcenia ustawicznego 1.3. Wspieranie zatrudnienia i samozatrudnienia 1.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu 1.5. Rozwój usług opiekuńczych i wychowawczych
CEL STRATEGICZNY 2. Aktywna społeczność regionalna	2.1. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego 2.2. Wzbogacanie wielokulturowego dziedzictwa i tożsamości regionalnej 2.3. Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji
WYZWANIE 2. KONKURENCYJNA GOSPODARKA OPARTA NA INNOWACYJNOŚCI I WSPÓŁPRACY Z NAUKĄ	
CEL STRATEGICZNY 3. Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka	3.1. Rozwój potencjału badawczo-rozwojowego na rzecz regionalnej gospodarki 3.2. Wzmocnienie powiązań pomiędzy gospodarką, nauką oraz regionalnymi instytucjami otoczenia biznesu 3.3. Wspieranie powiązań kooperacyjnych w gospodarce 3.4. Wzmocnienie regionalnego systemu przyciągania i lokowania inwestycji
CEL STRATEGICZNY 4. Dynamiczne przedsiębiorstwa	4.1. Wsparcie rozwoju przedsiębiorstw i nowoczesnego rzemiosła 4.2. Rozwój sektora usług rynkowych 4.3. Wspieranie współpracy międzynarodowej przedsiębiorstw
WYZWANIE 3. ATRAKCYJNE OBSZARY DO ZAMIESZKANIA, INWESTOWANIA I WYPOCZYNKU	
CEL STRATEGICZNY 5. Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno-kulturalna	5.1. Poprawa jakości i dostępności do usług zdrowotnych, opiekuńczych i edukacyjnych 5.2. Rozwój społeczeństwa informacyjnego 5.3. Rozwój usług turystyki, kultury i sportu oraz ich infrastruktury
CEL STRATEGICZNY 6. Dobra dostępność rynków pracy, dóbr i usług	6.1. Rozwój powiązań transportowych 6.2. Poprawa i integracja dostępności do aglomeracji opolskiej 6.3. Integracja systemu transportu zbiorowego 6.4. Poprawa bezpieczeństwa na szlakach komunikacyjnych
CEL STRATEGICZNY 7. Wysoka jakość środowiska	7.1. Poprawa stanu środowiska poprzez rozwój infrastruktury technicznej 7.2. Wspieranie niskoemisyjnej gospodarki 7.3. Kształtowanie systemu przyrodniczego, ochrona krajobrazu i bioróżnorodności 7.4. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych 7.5. Przeciwdziałanie i usuwanie skutków zagrożeń naturalnych i cywilizacyjnych
WYZWANIE 4. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ AGLOMERACJI OPOLSKIEJ, MIAST I OBSZARÓW WIEJSKICH REGIONU	
CEL STRATEGICZNY 8. Konkurencyjna aglomeracja opolska	8.1. Rozwój i wzmacnianie funkcji metropolitalnych 8.2. Rozwój przestrzeni aglomeracji wraz ze wzmacnianiem powiązań instytucjonalnych i społecznych 8.3. Kreowanie pozytywnego wizerunku aglomeracji i rozwój współpracy z ośrodkami regionalnymi
CEL STRATEGICZNY 9. Ośrodki miejskie biegunami wzrostu	9.1. Wspieranie potencjału gospodarczego i społecznego miast 9.2. Poprawa ładu przestrzennego i rewitalizacja na obszarach miejskich
CEL STRATEGICZNY 10. Wielofunkcyjne obszary wiejskie	10.1. Wspieranie pozarolniczej aktywności gospodarczej i inicjatyw lokalnych 10.2. Rozwój wielofunkcyjnego rolnictwa i rybactwo 10.3. Rozwój sektora rolno-spożywczego 10.4. Racjonalne gospodarowanie przestrzenią

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału roboczego do wypracowania diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2012 r. i analizy SWOT dla województwa opolskiego oraz wyników prac Tematycznych Grup Roboczych.

CEL STRATEGICZNY 1. Konkurencyjny i stabilny rynek pracy

Wpływ na rozwój konkurencyjnego oraz stabilnego rynku pracy mają w dużej mierze intensywne i dynamiczne przemiany społeczno-gospodarcze, jak również wzrastający poziom aspiracji edukacyjnych i zawodowych mieszkańców regionu, a także potrzeb pracodawców. Na konkurencyjność opolskiego rynku pracy osłabiająco wpływają: migracje, nieadekwatna do potrzeb gospodarki jakość kształcenia, niezadowalający udział mieszkańców w kształceniu ustawicznym oraz niski poziom przedsiębiorczości. Współczesny rynek pracy jest bardzo dynamiczny, dlatego tak ważna jest umiejętność szybkiego reagowania na zachodzące w nim zmiany. Obecnie pozycję pracownika na rynku pracy warunkuje m.in. otwartość na zmianę i gotowość do ciągłego uczenia się, a także zdobywania nowych umiejętności i kwalifikacji.

Zwiększające się wyłączenie społeczne i ubóstwo części mieszkańców, począwszy od osób z wyuczoną bezradnością, poprzez trwale bezrobotnych, po osoby pracujące a jednak żyjące w biedzie, również stanowią istotny obszar problemowy. Dla aktywności zawodowej mieszkańców widocznym ograniczeniem jest także słaba dostępność do usług opiekuńczych i wychowawczych, co niejednokrotnie uniemożliwia albo osłabia aktywność na rynku pracy.

Konieczne jest przezwyciężenie wielu barier rozwojowych na rzecz budowania konkurencyjnego i stabilnego rynku pracy w regionie.

Niezbędnym zatem będzie podwyższanie jakości kształcenia oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy. Równy dostęp do wysokiej jakości edukacji na każdym poziomie kształcenia, szczególnie kształcenia zawodowego, sprzyjać powinien kształtowaniu postaw proedukacyjnych, a w konsekwencji skutkować kształceniem ustawicznym. Ponadto adekwatna i atrakcyjna oferta edukacyjna powinna ułatwić mieszkańcom skuteczne konkurowanie na dynamicznie zmieniającym się i coraz bardziej wymagającym rynku pracy. Powinna przyczyniać się również do pobudzania aktywności społeczeństwa, a także budowania i wzmacniania postaw przedsiębiorczych, co w konsekwencji doprowadzić powinno do wzrostu zatrudnienia i samozatrudnienia, zwiększenia liczby miejsc pracy oraz redukcji zamierzeń migracyjnych.

Zmiany dokonujące się we współczesnej gospodarce oraz nowe technologie wkraczające do codziennego życia powodują szybką dewaluację wiedzy i wymuszają konieczność ciągłego jej uzupełniania lub przekwalifikowania się. Konkurencyjność na rynku pracy i efektywność w prowadzeniu działalności gospodarczej wymagają stałego doskonalenia, uzupełniania wiedzy i nabywania nowych umiejętności. Praktyczny wymiar edukacji i uczestnictwo w różnych formach kształcenia ustawicznego w sposób znaczący zwiększają szansę na znalezienie atrakcyjnej pracy, dostosowanej do kwalifikacji i aspiracji zawodowych.

Główny nacisk powinien zostać położony na tworzenie warunków do wzrostu zatrudnienia, przede wszystkim drogą ułatwień w zakładaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej, a także poprzez wzmacnianie potencjału zawodowego pracobiorców. Powinno to, przy korzystnych warunkach gospodarczych, przełożyć się na zwiększenie liczby ofert zatrudnienia, w szczególności dotyczących wysokiej jakości miejsc pracy. Ponadto konieczne będzie wspieranie elastycznych form zatrudnienia, dostosowanych zarówno do potrzeb pracodawcy, jak i pracownika, zwłaszcza w kontekście kobiet chcących pogodzić pracę z macierzyństwem.

Przemiany demograficzne wymagają zwiększenia aktywności zawodowej osób pozostających w szczególnej sytuacji na rynku pracy, są to kobiety, niepełnosprawni, osoby poniżej 30 roku życia, długotrwale bezrobotni oraz osoby nieposiadające kwalifikacji zawodowych. Odwołując się do prognoz demograficznych, przewiduje się, że trzon kapitału społecznego będą powoli kształtowały osoby w wieku 50+, dlatego należy zadbać o stworzenie warunków sprzyjających utrzymaniu

i dalszemu wydłużaniu aktywności zawodowej tych osób, mających często olbrzymi kapitał wiedzy i doświadczeń zawodowych.

Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu niektórych mieszkańców regionu, stanowiących ważne czynniki destabilizujące rynek pracy, wymagać będzie długofalowego działania, na rzecz powrotu tych osób do aktywnego życia zawodowego i społecznego. Ponadto konieczne będzie wsparcie inicjatyw na rzecz profilaktyki ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej, w tym m.in.: spółdzielni socjalnych, centrów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej, klubów integracji społecznej, warsztatów terapii zajęciowej.

Zwiększenie aktywności zawodowej wiąże się także z koniecznością rozwoju usług opiekuńczo-wychowawczych (głównie dla dzieci, osób starszych oraz schorowanych). Wspieranie rozwoju tego typu usług będzie sprzyjać podejmowaniu pracy przez osoby, które ze względu na sprawowaną opiekę nad dziećmi, czy innymi osobami zależnymi, z konieczności pozostają bez zatrudnienia. Dodatkowo działania w tym obszarze pozwolą na aktywizację osób, które pracować będą w sektorze usług opiekuńczo-wychowawczych.

CEL STRATEGICZNY 1.	CELE OPERACYJNE
Konkurencyjny i stabilny rynek pracy	1.1. Poprawa jakości kształcenia oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy 1.2. Wspieranie kształcenia ustawicznego 1.3. Wspieranie zatrudnienia i samozatrudnienia 1.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu 1.5. Rozwój usług opiekuńczych i wychowawczych

Działania dla realizacji celów operacyjnych

CEL OPERACYJNY 1.1. Poprawa jakości kształcenia oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy

- wypracowanie i wdrażanie nowoczesnych i efektywnych metod nauczania,
- wspieranie kształcenia poprzez rozwój poradnictwa edukacyjno-zawodowego i przedsiębiorczości,
- promocja i rozwój szkolnictwa zawodowego,
- promocja współpracy organów prowadzących szkoły, pracodawców i instytucji rynku pracy służąca dostosowaniu oferty edukacyjnej do potrzeb regionalnego rynku pracy,
- rozwój kwalifikacji i umiejętności kadry dydaktycznej,
- monitorowanie i prognozowanie potrzeb rynku pracy.

CEL OPERACYJNY 1.2. Wspieranie kształcenia ustawicznego

- wspieranie i promocja procesu przekwalifikowania, uzupełniania i podwyższania poziomu wykształcenia, zwłaszcza w odniesieniu do potrzeb rynku pracy,
- promocja i wspieranie aktywności edukacyjnej osób starszych,
- tworzenie warunków do kształcenia ustawicznego na odległość,
- rozwój kompetencji i umiejętności osób dorosłych poprzez udział w dostępnych formach kształcenia ustawicznego, a także potwierdzanie kwalifikacji zdobytych nieformalnie.

CEL OPERACYJNY 1.3. Wsparcie zatrudnienia i samozatrudnienia

- wspieranie i promocja aktywności zawodowej,
- wspieranie dłuższej aktywności zawodowej osób starszych,
- promocja i kształtowanie postaw przedsiębiorczych,
- wspieranie i promocja mobilności zawodowej i przestrzennej mieszkańców,
- promowanie i wspieranie stabilności zatrudnienia,
- wykorzystywanie przez samorządy lokalne możliwych zachęt i ułatwień dla inwestorów, tworzących kolejne miejsca pracy.

CEL OPERACYJNY 1.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu

- wspieranie osób dotkniętych wykluczeniem społecznym i ubóstwem w wejściu na rynek pracy,
- wspieranie działań wyrównujących szanse edukacyjne dzieci ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym i dotkniętych ubóstwem,
- wspieranie inicjatyw na rzecz profilaktyki ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz wspieranie tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej,
- rozwój systemu monitorowania promowania i upowszechniania ekonomii społecznej i jej otoczenia.

CEL OPERACYJNY 1.5. Rozwój usług opiekuńczych i wychowawczych

- wspieranie działalności opiekuńczej i wychowawczej oraz poprawa dostępności do tych usług,
- wspieranie alternatywnych form wychowania przedszkolnego i opieki nad małym dzieckiem,
- promocja usług opiekuńczych i wychowawczych,
- wspieranie działań służących pomocy rodzinie w sytuacjach problemowych, kryzysu rodziny.

Oczekiwania wobec administracji rządowej

- wprowadzenie systemowych rozwiązań zwiększających wpływ samorządu województwa na jakość edukacji i poziom wykształcenia mieszkańców,
- zwiększenie uprawnień dla samorządu województwa w zakresie dysponowania środkami Funduszu Pracy,
- stworzenie zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne, osoby w wieku 15-30 lat, powyżej 50 roku życia, wchodzące po raz pierwszy i powracające na rynek pracy, w tym po urodzeniu dziecka,
- wprowadzenie ulg oraz mniejszego opodatkowania dla osób rozpoczynających własną działalność gospodarczą w okresie pierwszych 5 lat.

Wskaźniki dla realizacji celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 1: Konkurencyjny i stabilny rynek pracy					
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Rok bazowy	Wartość/trend w roku docelowym (2020)	Źródło
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata	%	63,7	2010	wzrost	GUS
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej, w tym (wg poziomu wykształcenia):		48,6			
- wyższe	%	74,1	2010	wzrost	GUS
- policealne i średnie zawodowe		59,9			
- średnie ogólnokształcące		38,2			
- zasadnicze zawodowe		58,4			
- gimnazjalne, podstawowe		13,6			
Udział ludności w wieku 25 - 64 z wyższym wykształceniem	%	18,5	2011	20,0	EUROSTAT
Studenci i absolwenci szkół wyższych na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych, jako % studentów i absolwentów szkół wyższych	%	19,1	2010/2011	20,0	GUS
Bezrobotni zarejestrowani w wieku 24 lat i mniej (% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych)	%	19,9	2011	18,0	GUS
Wskaźnik zatrudnienia w grupie wiekowej 15-24 lat	%	28,9	2011	32,0	GUS
Udział osób w wieku 25–64 lat uczących się i dokształcających w ogólnej liczbie ludności w tym wieku	%	4,6	2011	6,0	EUROSTAT
Stopa bezrobocia rejestrowanego (stan na koniec roku)	%	13,3	2011	nie więcej niż średnio w kraju	GUS
Liczba podmiotów gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców	liczba	96,2	2011	100,0	GUS
Saldo między nowoutworzonymi a zlikwidowanymi miejscami pracy	liczba	4,0 tys.	2011	dodatnie w okresie realizacji Strategii	GUS
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	%	25,8	2010	24,0	EUROSTAT
Stopa bezrobocia długookresowego	%	5,8	2010	nie zwiększy się	GUS
Udział dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	%	80,1	2010	85,0	GUS
Udział dzieci w wieku do lat 3 przebywających w żłobkach	%	4,5	2010	5,0	GUS

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
 - samorząd województwa,
 - samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
 - administracja rządowa,
- instytucje rynku pracy,
- organizacje pozarządowe,
- organizacje pracodawców,
- partnerzy społeczni,
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- podmioty ekonomii społecznej,
- podmioty gospodarcze,
- samorządy gospodarcze,
- uniwersytety III wieku,
- uczelnie wyższe,
- województwa zaangażowane w inicjatywę „Polska Zachodnia 2020”.

CEL STRATEGICZNY 2. Aktywna społeczność regionalna

Istotnym elementem budującym potencjał rozwojowy regionu jest kapitał społeczny, którego głównymi wyznacznikami są: aktywność, umiejętność współdziałania, kreatywność, otwartość i zaufanie społeczne. Województwo opolskie jest regionem wyludniającym się. Zmniejszająca się liczba mieszkańców regionu oraz niekorzystnie kształtująca się struktura ludności wywołują ujemne skutki zarówno w wymiarze społecznym, jak i gospodarczym. Czynnikiem sprzyjającym niwelowaniu niekorzystnych tendencji powinna być aktywność regionalnej społeczności. Współdziałanie i zwiększanie aktywności mieszkańców, kształtowanie pozytywnych postaw i pielęgnowanie tradycji, a także podnoszenie kompetencji będą sprzyjać zwiększaniu konkurencyjności regionu.

Większa aktywność obywatelska w różnych obszarach, konstruktywny dialog obywatelski, rozwój działalności organizacji pozarządowych oraz bliska współpraca sektora publicznego ze sferą pozarządową służyć będą budowie społeczeństwa obywatelskiego. Podstawą powodzenia wszelkich działań wspierających rozwój kapitału społecznego jest wzmacnianie i pogłębianie świadomości znaczenia relacji opartych na kooperacji i zaufaniu. Konieczne będzie również podjęcie działań, które przyczynią się do poprawy komunikacji i wzrostu solidarności międzypokoleniowej. Dodatkowo, zwiększenie aktywności obywatelskiej wymaga wspierania tworzenia i rozwoju już istniejących organizacji społecznych, doskonalenia jakości stosunków międzyludzkich, umiejętności współpracy, norm i zasad, dobrego klimatu organizacyjnego. Wyróżnikiem regionu jest samoorganizacja i aktywność społeczna na obszarach wiejskich, dlatego też należy pobudzać aktywność w III sektorze oraz wspierać inicjatywy oddolne w tym zakresie.

Województwo opolskie wyróżnia jego wielokulturowość i bogactwo doświadczeń wynikające z procesów integracji, tradycji migracyjnych i przynależności narodowej. Ten potencjał wykazują zwłaszcza mniejszość niemiecka oraz środowiska kresowe, coraz bardziej widoczna jest również działalność kulturalna Romów. Konieczne zatem będzie podjęcie szeregu działań zmierzających do promowania, zachowania i rozwoju wielokulturowości, dziedzictwa oraz różnych tradycji. Należy również wspierać edukację mniejszości narodowych i etnicznych, w tym regionalną edukację kulturalną, zwłaszcza dzieci i młodzieży.

Budowanie kapitału społecznego regionu związane jest także z tworzeniem powiązań pomiędzy różnymi podmiotami zaangażowanymi w realizację działań na rzecz rozwoju. Jednym z elementów prawidłowo funkcjonującej sieci współpracy jest efektywna i otwarta administracja publiczna. Powinna ona być przygotowana do sprawnej realizacji zadań, w tym zarządzania informacją na rzecz mieszkańców województwa i przedsiębiorców. Stąd też niezbędne jest doskonalenie jakości zarządzania w administracji publicznej w celu poprawy świadczonych przez nią usług.

CEL STRATEGICZNY 2.	CELE OPERACYJNE
Aktywna społeczność regionalna	2.1. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego 2.2. Wzbogacanie wielokulturowego dziedzictwa i tożsamości regionalnej 2.3. Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji

Działania dla realizacji celów operacyjnych

CEL OPERACYJNY 2.1. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego

- wspieranie rozwoju zaufania społecznego i więzi międzypokoleniowych, rozwój wolontariatu,
- wspieranie rozwoju kompetencji i postaw obywatelskich,
- rozwijanie inicjatyw obywatelskich, w tym współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi a sektorem publicznym,
- tworzenie warunków dla wzmocnienia trzeciego sektora,
- kształtowanie i promocja społeczeństwa obywatelskiego w mediach.

CEL OPERACYJNY 2.2. Wzbogacanie wielokulturowego dziedzictwa i tożsamości regionalnej

- propagowanie i zachowanie wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji różnych narodowości zamieszkujących województwo opolskie, w tym imigrantów,
- wspieranie rozwoju edukacji mniejszości narodowych i etnicznych,
- wspieranie rozwoju regionalnej edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży,
- promowanie materialnej i niematerialnej kultury ludowej, jako elementu rozwoju turystyki wiejskiej, kulturalnej i agroturystyki oraz jako czynnika sprzyjającego pełnieniu przez obszary wiejskie funkcji osiedleńczych,
- rozwijanie i promocja wielokulturowości regionu.

CEL OPERACYJNY 2.3. Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji

- usprawnianie procesów zarządzania w administracji, w tym rozwój umiejętności i wiedzy urzędników,
- kształtowanie i wzmacnianie etycznych oraz otwartych postaw urzędników wobec mieszkańców i przedsiębiorców,
- usprawnianie procesów samostanowienia prawa miejscowego i aktów administracyjnych, w tym jego jakości,
- przygotowanie kadry do wdrażania reform.

Oczekiwania wobec administracji rządowej

- regionalizacja środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw pracy i polityki społecznej przeznaczonych na realizację inicjatyw organizacji pozarządowych,
- tworzenie uwarunkowań prawnych i organizacyjnych sprzyjających wzrostowi zaufania społecznego oraz rozwojowi kompetencji i postaw obywatelskich,
- wspieranie i rozwój wolontariatu poprzez zmiany w prawie i kampanie promocyjne.

Wskaźniki dla realizacji celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 2: Aktywna społeczność regionalna					
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Rok bazowy	Wartość/trend w roku docelowym (2020)	Źródło
Frekwencja w wyborach do jst	%	40,99	2010	wzrost	GUS
Udział podatników, którzy dokonali odliczeń "1% podatku" na organizacje pożytku publicznego	%		2011	wzrost	IS Opolo / MF
Fundacje, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	liczba	1,96	2010	2,50	GUS
Wydatki jst na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (% wydatków ogółem)	%	4,05	2011	nie mniej niż 3%	GUS

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
 - samorząd województwa,
 - samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
 - administracja rządowa,
- organizacje pozarządowe,
- uczelnie wyższe,
- uniwersytety III wieku.

CEL STRATEGICZNY 3. Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka

Obecnie konkurencyjność gospodarki wyznacza poziom jej innowacyjności. Jednym z ogniw efektywnego systemu wdrażania innowacji w gospodarce jest zaplecze naukowo-badawcze. Budowa silnych ośrodków naukowo-badawczych oprócz infrastruktury, wymaga przede wszystkim zgromadzenia odpowiedniego potencjału kadrowego. Nie uda się tego osiągnąć bez zapewnienia dobrych miejsc pracy i perspektyw rozwoju zawodowego.

Dlatego działania na rzecz budowy innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki obejmują przede wszystkim tworzenie warunków sprzyjających współpracy sektora badawczo-rozwojowego z biznesem, w tym wspieranie parków przemysłowych i naukowo technologicznych. W regionie mało jest przedsiębiorstw wdrażających własne rozwiązania technologiczne. Jednocześnie aktywność jednostek naukowych w zakresie komercjalizacji wypracowanych rozwiązań jest również śladowa. Niski poziom zaufania między zainteresowanymi środowiskami oraz ograniczone możliwości wymiany wiedzy i doświadczeń, stanowią poważną przeszkodę w procesie budowy regionalnej gospodarki opartej na wiedzy. Obecnie działalność naukowa wyższych uczelni w regionie oraz wdrażanie innowacji w opolskich przedsiębiorstwach toczyło się niemal niezależnie. Jednym z najistotniejszych zadań na najbliższe lata będzie zatem zbliżenie obu środowisk oraz powiązanie ich wzajemnych relacji (korzyści i potrzeb) tak, aby zarówno naukowcy, jak i przedsiębiorcy dostrzegli zalety współdziałania w zakresie praktycznego zastosowania prowadzonych badań i ich wyników. W konsekwencji doprowadzić to powinno do wzrostu innowacyjności opolskiej gospodarki.

W budowie nowoczesnej, innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki istotną rolę pełnią instytucje otoczenia biznesu, świadczące wysokiej jakości usługi doradcze, szkoleniowe, finansowe czy marketingowe. W regionie konieczny będzie ich rozwój tak, aby odpowiadały rzeczywistym potrzebom oraz efektywnie wspierały podmioty gospodarcze. W szczególności powinny sprzyjać nowopowstałym przedsiębiorstwom, poprzez skuteczne procesy inkubacji.

Rezultatem wdrażanych w regionie działań powinno być również szersze zaangażowanie przedsiębiorstw i jednostek naukowych we współpracę sieciową oraz tworzenie naturalnych powiązań kooperacyjnych. Wzorem najlepszych konsorcjów, klastrów oraz innych porozumień sieciowych na świecie, podmioty z regionu opolskiego powinny czerpać korzyści z takiej współpracy zwiększając efektywność swojej działalności, przyciągając wysokiej jakości kadry oraz zwiększając możliwości wdrożenia innowacyjnych rozwiązań. Dla budowania silnego gospodarczo regionu szczególnie ważne będzie pozyskiwanie i lokowanie inwestycji, w tym bezpośrednich inwestycji zagranicznych jako głównych dostawców, a także odbiorców rozwiązań innowacyjnych tworzonych i implementowanych w regionie.

Konkurencyjna gospodarka regionalna, to gospodarka dająca miejsca pracy, w szczególności te, wysokiej jakości. Tworzeniu atrakcyjnych miejsc pracy sprzyjają w dużej mierze nowe inwestycje. W województwie funkcjonują jedynie podstrefy specjalnych stref ekonomicznych. W celu podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej regionu, w województwie opolskim powinna zostać utworzona specjalna strefa ekonomiczna. Ponadto, dla lepszej i kompleksowej obsługi inwestorów, niezbędne będzie zintegrowanie regionalnych systemów, zasobów i środowisk zaangażowanych w proces przyciągania inwestycji gospodarczych oraz ciągłe poszerzanie regionalnej oferty opieki poinwestycyjnej. Konieczna będzie także intensyfikacja działań związanych z promocją inwestycyjną i gospodarczą regionu, zarówno w kraju, jak i za granicą.

CEL STRATEGICZNY 3	CELE OPERACYJNE
Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka	3.1. Rozwój potencjału badawczo-rozwojowego na rzecz regionalnej gospodarki 3.2. Wzmocnienie powiązań pomiędzy gospodarką, nauką oraz regionalnymi instytucjami otoczenia biznesu 3.3. Wspieranie powiązań kooperacyjnych w gospodarce 3.4. Wzmocnienie regionalnego systemu przyciągania i lokowania inwestycji

Działania dla realizacji celów operacyjnych

CEL OPERACYJNY 3.1. Rozwój potencjału badawczo-rozwojowego na rzecz regionalnej gospodarki

- wzmacnianie kadry naukowo-badawczej, w tym pozyskiwanie talentów naukowych,
- promowanie w środowisku naukowym postaw pro-biznesowych, prowadzących do wyłaniania się tzw. firm odpryskowych,
- budowanie stałych/praktycznych związków pomiędzy nauką i biznesem poprzez system praktyk, staży oraz stypendiów dla naukowców i doktorantów w przedsiębiorstwach,
- wspieranie realizacji badań i ich wdrożenia oraz promocji i komercjalizacji wyników badań m.in. poprzez regionalne granty badawcze,
- budowa i rozwój infrastruktury badawczo-rozwojowej regionu,
- promowanie potencjału oraz oferty badawczo-rozwojowej regionu w kraju i zagranicą.

CEL OPERACYJNY 3.2. Wzmocnienie powiązań pomiędzy gospodarką, nauką oraz regionalnymi instytucjami otoczenia biznesu

- wzmacnianie potencjału instytucji otoczenia biznesu, w tym tworzenie powiązań i sieci oraz promocja ich oferty,
- wzmacnianie i integrowanie działań podmiotów badawczo-rozwojowych, instytucji otoczenia biznesu oraz podmiotów gospodarczych w zakresie kluczowych dla regionu branż i technologii, w tym smart specialisation,
- tworzenie i wsparcie rozwoju platform innowacji, parków naukowo-technologicznych, inkubatorów,
- budowanie stałych/praktycznych związków pomiędzy nauką i biznesem o charakterze gospodarczym (tworzenie konsorcjów, aliansów branżowych itp.),
- inicjowanie oraz wzmacnianie współpracy przedstawicieli gospodarki, nauki, instytucji otoczenia biznesu w zakresie kształtowania oferty edukacyjnej regionu, identyfikacji obszarów badawczych oraz tworzenia nowych rozwiązań technologicznych.

CEL OPERACYJNY 3.3. Wspieranie powiązań kooperacyjnych w gospodarce

- inicjowanie tworzenia oraz wspieranie partnerstw, powiązań sieciowych, kooperacyjnych i inicjatyw oddolnych m.in. na rzecz rozwoju kluczowych dla regionu branż i technologii,
- inicjowanie oraz wzmacnianie współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej, a także promocja gospodarcza regionu przez samorząd województwa,
- promocja innowacji i nowych technologii tworzonych w regionie.

CEL OPERACYJNY 3.4. Wzmocnienie regionalnego systemu przyciągania i lokowania inwestycji

- utworzenie opolskiej specjalnej strefy ekonomicznej,
- wzmacnianie oferty gospodarczej regionu poprzez przygotowanie atrakcyjnych dla inwestora terenów inwestycyjnych,
- podnoszenie atrakcyjności terenów inwestycyjnych poprzez doposażenie ich w towarzyszącą infrastrukturę społeczną,
- kontynuacja oraz rozszerzanie działań na rzecz przyciągania inwestycji gospodarczych,
- rozwijanie profesjonalnej opieki nad inwestorem.

Oczekiwania wobec administracji rządowej

- wprowadzenie odpowiednich regulacji prawnych umożliwiających angażowanie kapitału prywatnego w tworzenie konsorcjów badawczych,
- angażowanie środowisk gospodarczych w proces edukacyjny oraz w określenie kluczowych kierunków kształcenia dla gospodarki,
- stymulowanie środowisk proinnowacyjnych poprzez system prawno-podatkowy,
- analiza rzeczywistego potencjału rozwojowego tzw. challengerów polskiej gospodarki.

Wskaźniki dla realizacji celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 3: Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka					
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Rok bazowy	Wartość/trend w roku docelowym (2020)	Źródło
PKB na 1 mieszkańca w PPS	UE27=100	50	2009	60	EUROSTAT
Nakłady na B+R w stosunku do PKB	%	0,23	2009	0,50	GUS
Udział zatrudnionych w B+R w stosunku do pracujących w gospodarce narodowej	%	0,41	2010	0,45	GUS
Liczba udzielonych patentów	liczba	65	2011	nie mniej niż 400 w okresie realizacji Strategii	GUS
Udzielone prawa ochronne wzorów użytkowych	liczba	9	2011	nie mniej niż 50 w okresie realizacji Strategii	GUS
Liczba inkubatorów przedsiębiorczości i parków naukowo - technologicznych	liczba	9	2012	nie zmniejszy się	OCRG
Przedsiębiorstwa innowacyjne: - z sektora usług - przemysłowe	%	13,67 19,33	2010	15 21	GUS
Liczba istniejących klastrów / inicjatyw klastrowych w województwie	liczba	6	2012	wzrost	OCRG
Powierzchnia terenów inwestycyjnych	ha	ok. 5 000	2012	ok. 8 500	OCRG

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
 - samorząd województwa,
 - samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
 - administracja rządowa,
- Agencja Nieruchomości Rolnych,
- dostawcy mediów technicznych (energii elektrycznej, gazu, wody),
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad,
- instytucje otoczenia biznesu,
- instytucje rynku pracy,
- media,
- partnerzy społeczni,
- podmioty gospodarcze,
- Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych,
- Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska,
- podmioty sektora B+R,
- uczelnie wyższe,
- województwa zaangażowane w inicjatywę „Polska Zachodnia 2020”.

CEL STRATEGICZNY 4. Dynamiczne przedsiębiorstwa

W budowaniu pozycji konkurencyjnej i wzmacnianiu potencjału gospodarczego województwa opolskiego ważną rolę pełnią mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, jak również, mniej liczne, duże podmioty gospodarcze. Dlatego tak ważne jest wzmacnianie potencjału rozwojowego sektora przedsiębiorstw. Aktywne i dynamiczne przedsiębiorstwa wpływają, zarówno na wzrost gospodarczy regionu, jak również pozytywnie oddziałują na rynek pracy. W obliczu problemów demograficznych województwa opolskiego, konieczne jest budowanie silnego biznesu, wspieranie przedsiębiorstw, w tym nowoczesnego rzemiosła.

Szansą na skuteczne konkurowanie przedsiębiorstw w warunkach rynkowych jest ich ciągły rozwój, głównie poprzez inwestowanie w nowoczesne technologie i innowacje. Ważna jest przy tym otwartość i nastawienie sektora przedsiębiorstw na gospodarkę opartą na wiedzy, a także gotowość i otwartość na zmiany, m.in. w zakresie organizacji i struktur. Wdrażanie nowych, czy też innowacyjnych rozwiązań wymaga dużych nakładów, w tym w szczególności finansowych. Dlatego konieczne będzie wypracowanie w regionie systemu finansowego wsparcia przedsiębiorstw, wykorzystującego zarówno instrumenty bezzwrotne, czy też te łatwiej dostępne-zwrotne.

Istotnym czynnikiem rozwoju regionu jest sektor usług rynkowych. Ma on bardzo duże znaczenie dla konkurencyjności gospodarki, a także dla jakości życia mieszkańców. Konieczne zatem będzie podjęcie działań na rzecz rozwoju nowoczesnych usług rynkowych, uwzględniających potrzeby ludzi młodych i starzejącego się społeczeństwa.

Dla wzmocnienia przedsiębiorczości w regionie ważne jest rozwijanie krajowej i międzynarodowej współpracy gospodarczej, co przyczyni się do wzmocnienia wizerunku opolskiego biznesu, jako zdolnego do podejmowania współpracy z międzynarodowym środowiskiem gospodarczym, na zasadach wyznaczonych przez najwyższe standardy techniczne i organizacyjne. Jedną z najbardziej skutecznych dróg osiągania wyższego poziomu rozwoju jest wykorzystanie wiedzy innych i otwarcie się na doświadczenia najbardziej rozwiniętych gospodarczo ośrodków. Internacjonalizacja działalności, tak w wymiarze regionalnym, jak i w wymiarze indywidualnym, stanie się okazją do implementacji najlepszych praktyk gospodarczych oraz sposobem na ekspansję regionalnych produktów poza granice województwa.

CEL STRATEGICZNY 4.	CELE OPERACYJNE
Dynamiczne przedsiębiorstwa	4.1. Wsparcie rozwoju przedsiębiorstw i nowoczesnego rzemiosła 4.2. Rozwój sektora usług rynkowych 4.3. Wspieranie współpracy międzynarodowej przedsiębiorstw

Działania dla realizacji celów operacyjnych

CEL OPERACYJNY 4.1. Wsparcie rozwoju przedsiębiorstw i nowoczesnego rzemiosła

- wspieranie poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw m.in. poprzez zwiększenie produktywności i zmiany strukturalne,
- wspieranie przedsiębiorstw w zakresie obniżenia ryzyka i kosztów związanych z wdrażaniem innowacji oraz wzrostu ochrony praw własności intelektualnych,
- wspieranie rozwoju działalności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej w przedsiębiorstwach,
- podnoszenie poziomu kompetencji i umiejętności w zakresie wykorzystania technik informacyjno-komunikacyjnych w sektorze przedsiębiorstw.

CEL OPERACYJNY 4.2. Rozwój sektora usług rynkowych

- wspieranie rozwoju usług rynkowych, w tym świadczonych na rzecz seniorów,
- tworzenie warunków dla powstawania i rozwoju podmiotów gospodarczych w sektorach kreatywnych,
- wspieranie rozwoju rzemiosła o największym potencjale i tradycji regionalnej,
- skonsolidowane działania marketingowe na rzecz regionalnego rzemiosła oraz sektora mikro i MSP.

CEL OPERACYJNY 4.3. Wspieranie współpracy międzynarodowej przedsiębiorstw

- wspieranie przedsiębiorstw w poszukiwaniu partnerów zagranicznych i nawiązywaniu kontaktów gospodarczych,
- rozwijanie sprawnego systemu informacji o rynku regionalnym i rynkach zewnętrznych,
- promocja przedsiębiorstw na rynkach zewnętrznych,
- rozwijanie ponadregionalnej i międzynarodowej współpracy gospodarczej.

Oczekiwania wobec administracji rządowej

- przygotowanie nowych regulacji prawnych sankcjonujących prowadzenie działalności gospodarczej w formie firm rodzinnych,
- nowelizacja ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym,
- promocja środowiska IT oraz możliwości jego efektywnego wykorzystania dla prowadzenia działalności gospodarczej,
- zapewnienie ochrony prawnej podmiotom gospodarczym działającym w wirtualnej przestrzeni gospodarczej.

Wskaźniki dla realizacji celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 4: Dynamiczne przedsiębiorstwa					
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Rok bazowy	Wartość/trend w roku docelowym (2020)	Źródło
Nakłady w sektorze przedsiębiorstw na działalność B+R	mln zł	6,96	2010	wzrost	GUS
Udział podmiotów gospodarczych w nakładach na działalność B+R	%	20,7	2010	30,0	GUS
Zatrudnienie w działalności B+R w sektorze przedsiębiorstw	osoby	91	2010	wzrost	GUS
Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach	mln zł	287,99	2010	wzrost	GUS
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych	%	5,31	2010	7,0	GUS
Wartość dodana brutto na 1 pracującego wg rodzajów działalności:					
- ogółem	Polska=100	95,8	2009	wzrost	GUS
- sektor rolny	Polska=100	116,3	2009	110-120	GUS
- sektor przemysłowy	Polska=100	102,2	2009	nie mniej niż 100	GUS
- sektor budowlany	Polska=100	89,9	2009	wzrost	GUS
- handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja	Polska=100	94,9	2009	wzrost	GUS
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości	Polska=100	94,2	2009	wzrost	GUS
- pozostałe usługi	Polska=100	93,1	2009	wzrost	GUS
Wartość kapitału zagranicznego w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego	mln zł	1 525,60	2011	wzrost	GUS
Udział eksportu w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów	%	22	2011	wzrost	GUS

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
 - samorząd województwa,
 - samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
 - administracja rządowa,
- instytucje finansowe,
- instytucje otoczenia biznesu,
- instytucje rynku pracy,
- media,
- partnerzy społeczni, w tym podmioty ekonomii społecznej,
- podmioty prywatne,
- Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych,
- przedsiębiorstwa energetyczne,
- województwa zaangażowane w inicjatywę „Polska Zachodnia 2020”,
- Wydziały Promocji Handlu i Inwestycji polskich ambasad.

WYZWANIE 3. ATRAKCYJNE OBSZARY DO ZAMIESZKANIA, INWESTOWANIA I WYPOCZYNKU	CEL STRATEGICZNY 5. Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno-kulturalna
	CEL STRATEGICZNY 6. Dobra dostępność rynków pracy, dóbr i usług
	CEL STRATEGICZNY 7. Wysoka jakość środowiska

CEL STRATEGICZNY 5. Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno-kulturalna

Poprawa atrakcyjności województwa opolskiego jako miejsca do życia, prowadzenia działalności gospodarczej i wypoczynku wymagać będzie podejmowania działań na rzecz rozwoju usług społecznych, a także stworzenia interesującej oferty turystyczno-kulturalnej.

Stan zdrowia mieszkańców oraz dostęp do usług zdrowotnych są czynnikami stanowiącymi o jakości życia w regionie. Zdrowe i aktywne społeczeństwo będzie zdolne do dłuższego funkcjonowania na rynku pracy, co jest istotne z punktu widzenia struktury demograficznej regionu i systematycznego starzenia się populacji. Oddziaływanie w tej sferze związane będzie z potrzebą inwestowania w infrastrukturę, specjalistyczny sprzęt, wyposażenie podmiotów świadczących usługi ochrony zdrowia. Jednocześnie konieczne będzie dalsze wspieranie rozwoju e-usług oraz systemu ratownictwa medycznego.

Dostępność do placówek opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci w województwie opolskim należy do najlepszych w kraju, w układzie wewnątrzregionalnym natomiast jest ona mocno zróżnicowana. Dlatego też niezbędne będzie zwiększenie dostępności do żłobków i przedszkoli oraz poprawa ich infrastruktury. Działania te, wraz z sukcesywnym poszerzaniem oferty dotyczącej opieki nad osobami zależnymi, wpłyną na zwiększanie komfortu życia mieszkańców.

Wysoka jakość usług edukacyjnych, wpływa na pozytywny wizerunek regionu. Od jakości tych usług zależy potencjał regionalnego rynku pracy, dlatego tak ważne jest prowadzenie systematycznego monitoringu w tym obszarze na rzecz utrzymania i poprawy jakości kształcenia w województwie opolskim. Mając na względzie poprawę regionalnej oferty edukacyjnej należy zwiększyć inwestycje w regionalną infrastrukturę edukacyjną na każdym poziomie kształcenia, ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia zawodowego, które ma istotny wpływ na gospodarczy rozwój regionu. Wsparcia wymagać będą również inwestycje w infrastrukturę jednostek naukowych oraz placówek kształcenia ustawicznego i praktycznego. Konieczna będzie także poprawa stanu bazy dydaktycznej i wyposażenia oraz dostosowanie ich do współczesnych wymagań i nowoczesnych metod nauczania, głównie poprzez zakup wyposażenia przeznaczonego dla celów dydaktycznych, w tym narzędzi ICT.

Warunkiem świadczenia nowoczesnych usług jest powszechny dostęp do szerokopasmowych sieci oraz rozwój treści i systemów tego typu usług (m.in. w obszarze zdrowia, edukacji, kultury i turystyki) opartych na wieloszczeblowej integracji rejestrów publicznych, dzięki którym możliwy będzie dalszy rozwój społeczeństwa informacyjnego. Działania podejmowane w tej dziedzinie sprzyjać będą podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej województwa istotnej z punktu widzenia pozyskiwania inwestorów oraz funkcjonujących na opolskim rynku podmiotów gospodarczych. Natomiast mieszkańcom pozwolą na satysfakcjonujące funkcjonowanie w sferze społecznej i zawodowej oraz swobodne korzystanie z elektronicznych zasobów informacyjnych w różnych dziedzinach życia.

Atrakcyjność województwa wzrastać będzie wraz ze zwiększaniem konkurencyjności produktów turystycznych i kulturalnych. Niezbędne będzie zatem rozszerzenie oferty turystyczno-kulturalnej regionu m. in. poprzez modernizację i rozbudowę obiektów dziedzictwa kulturowego (m.in. Góra św. Anny w zakresie pełnienia funkcji centrum turystyczno-rekreacyjno-pielgrzymkowego, Zamek w Mosznej), szlaków turystycznych oraz bazy noclegowej i restauracyjnej. Turystyka powinna rozwijać się w oparciu o potencjał regionu, na jaki składają się w szczególności zasoby wodne,

przyrodnicze (m. in. Góry Opawskie, Stobrawski Park Krajobrazowy, wykopaliska archeologiczne w Krasiejowie) i uzdrowiska (Pokój, Głuchołazy).

Kształtowanie sfery turystycznej, podnoszącej wartość przestrzeni publicznej oraz wpływającej na tzw. atrakcyjność otoczenia biznesu, wiązać się będzie z koniecznością szerokiej promocji wydarzeń kulturalnych oraz zwiększeniem dostępności do nowoczesnej infrastruktury kulturalnej, turystycznej i sportowej.

CEL STRATEGICZNY 5.	CELE OPERACYJNE
Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno - kulturalna	5.1. Poprawa jakości i dostępności do usług zdrowotnych, opiekuńczych i edukacyjnych 5.2. Rozwój społeczeństwa informacyjnego 5.3. Rozwój usług turystyki, kultury i sportu oraz ich infrastruktury

Działania dla realizacji celów operacyjnych

CEL OPERACYJNY 5.1. Poprawa jakości i dostępności do usług zdrowotnych, opiekuńczych i edukacyjnych

- wspieranie rozwoju infrastruktury i wyposażenia podmiotów świadczących usługi ochrony zdrowia,
- wspieranie działań profilaktycznych i promocji zdrowia,
- wspieranie rozwoju systemu ratownictwa medycznego,
- wspieranie rozwoju sfery usług uwzględniających i zaspokajających potrzeby starzejącej się populacji,
- wspieranie rozwoju infrastruktury i wyposażenia jednostek opiekuńczych i wychowawczych,
- wspieranie rozwoju mieszkalnictwa socjalnego,
- wspieranie rozwoju infrastruktury i wyposażenia jednostek edukacyjnych.

CEL OPERACYJNY 5.2. Rozwój społeczeństwa informacyjnego

- rozwój dostępu do szybkich sieci nowej generacji poprzez budowę i modernizację sieci ostatniej mili⁷¹ oraz modernizację szkieletowych i dostępowych sieci szerokopasmowych,
- rozwój e-usług,
- wspieranie wdrażania rozwiązań integrujących elektronicznie usługi publiczne i umożliwiających włączenie ich do sieci krajowych i międzynarodowych, rozwój zasobów informacyjnych np. „Opolskie w Internecie”,
- podnoszenie poziomu kompetencji i umiejętności w zakresie wykorzystania technik ICT, w tym kształcenie na potrzeby społeczeństwa informacyjnego.

CEL OPERACYJNY 5.3. Rozwój usług turystyki, kultury i sportu oraz ich infrastruktury

- rozwój i promocja oferty turystycznej, kulturalnej i sportowej regionu,
- inicjowanie i wspieranie współpracy organizacji pozarządowych oraz tworzenie sieci kooperacyjnych, wpływających na rozwój oferty kulturalnej, turystycznej i sportowej regionu,
- tworzenie warunków do rozwoju kompetencji kulturowych w regionie,
- inicjowanie i wspieranie realizacji programów upowszechniania aktywności fizycznej, turystycznej, kulturalnej w różnych środowiskach i grupach społecznych,
- tworzenie warunków do doskonalenia i szkolenia dzieci i młodzieży uzdolnionej sportowo oraz do zapewnienia ciągłości szkolenia sportowego,
- współpraca międzyregionalna w zakresie kreowania zintegrowanych produktów turystycznych,

⁷¹ Ostatnia mila – to odcinek pomiędzy węzłem sieci szkieletowo-dystrybucyjnej a użytkownikiem końcowym.

- budowa, rozbudowa i poprawa stanu oraz dostępności infrastruktury kulturalnej, turystycznej, uzdrowiskowej, rekreacyjnej i sportowej,
- konsolidacja wizerunku województwa opolskiego jako zbioru kierunków turystycznych wysokiej jakości zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju,
- powołanie Regionalnego Centrum Kultury.

Oczekiwania wobec administracji rządowej

- zwiększenie nakładów finansowych na ochronę zdrowia i pomoc społeczną,
- interoperacyjne współdziałanie systemów informatycznych całej administracji publicznej, zarówno rządowej, jak i samorządowej,
- tworzenie i rozwój programów komplementarnych wobec działań regionalnych w zakresie kultury, sportu i turystyki – programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwa Sportu i Turystyki.

Wskaźniki dla realizacji celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 5: Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno - kulturalna					
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Rok bazowy	Wartość/trend w roku docelowym (2020)	Źródło
Wskaźnik umieralności niemowląt	%	0,338	2010	niższy niż w Polsce	GUS
Przeciętne dalsze trwanie życia (w wieku 0 lat): - kobiety - mężczyźni	lata	80,4 73,0	2010	wzrost	GUS
Udział szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu: - podstawowe - gimnazja - ponadgimnazjalne	%	96,31 84,67 61,90	2011	wzrost	GUS
Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do Internetu	%	63,4	2011	75,0	GUS
Przedsiębiorstwa (powyżej 9 pracujących) posiadające własną stronę internetową	%	59,0	2011	wzrost	GUS
Przedsiębiorstwa (powyżej 9 pracujących) posiadające dostęp do internetu przez łącze szerokopasmowe	%	64,7	2010	wzrost	GUS
Liczba turystów (krajowych i zagranicznych) korzystających z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania	tys.	242	2011	260	GUS
Liczba miejsc noclegowych w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania	liczba	8 213	2011	wzrost	GUS
Wydatki jst na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (% wydatków ogółem)	%	4,05	2011	nie mniej niż 3%	GUS
Widzowie w kinach na 1000 ludności	liczba	602	2011	wzrost	GUS
Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców	liczba	182,7	2011	wzrost	GUS
Imprezy organizowane przez domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice	liczba	8376	2011	wzrost	GUS
Ćwiczący w klubach sportowych (bez klubów wyznaniowych i UKS)	liczba	15 492	2010	wzrost	GUS

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
 - samorząd województwa,
 - samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
 - administracja rządowa,
- jednostki organizacyjne pomocy społecznej (publiczne, niepubliczne),
- jednostki oświatowe,
- organizacje pozarządowe,
- podmioty wykonujące działalność leczniczą: stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne (szpitalne, inne niż szpitalne) oraz ambulatoryjne świadczenia zdrowotne,
- prywatne podmioty działające w obszarze kultury i turystyki,
- przedsiębiorcy telekomunikacyjni,
- samorządowe instytucje kultury,
- uczelnie wyższe,
- województwa zaangażowane w inicjatywę „Polska Zachodnia 2020”.

WYZWANIE 3. ATRAKCYJNE OBSZARY DO ZAMIESZKANIA, INWESTOWANIA I WYPOCZYNKU	CEL STRATEGICZNY 5. Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno-kulturalna
	CEL STRATEGICZNY 6. Dobra dostępność rynków pracy, dóbr i usług
	CEL STRATEGICZNY 7. Wysoka jakość środowiska

CEL STRATEGICZNY 6. Dobra dostępność rynków pracy, dóbr i usług

Kluczową rolę dla rozwoju procesów integracyjnych i powiązań funkcjonalnych wewnątrz regionu, ale także niezwykle ważnych powiązań zewnętrznych, w szczególności między aglomeracją opolską, a węzłami sieci krajowej, pełni system transportowy. Dostęp do odpowiedniej jakości, nowoczesnej infrastruktury drogowej, kolejowej oraz do sprawnie zorganizowanego systemu transportu zbiorowego jest – w sytuacji koniecznego nadrobienia zapóźnień w dziedzinie infrastruktury transportowej kraju i regionu – warunkiem decydującym o możliwości wzrostu potencjału rozwojowego, turystyczno-kulturowego, kreatywnego i innowacyjnego województwa.

Pomimo tego, że województwo opolskie położone jest na szlaku III paneuropejskiego korytarza transportowego z autostradą A-4, ze stosunkowo gęstą siecią dróg i linii kolejowych oraz jedyną znaczącą w kraju śródlądową drogą wodną na rzece Odrze, to jednak nie wystarcza to do zapewnienia zadowalającego poziomu integracji i powiązań funkcjonalnych zarówno w układzie regionalnym, jak i krajowym oraz międzynarodowym. Usprawnienie systemu transportowego wymaga powiązania centrum regionu efektywną siecią transportową z głównymi węzłami życia gospodarczego kraju i Europy, w szczególności z sąsiednimi obszarami metropolitalnymi (Wrocławiem, Konurbacją Górnośląską, Ostrawą) oraz Warszawą. Zapewni to możliwość wzrostu intensywności wymiany między obszarami węzłowymi, a tym samym zwiększenie możliwości inwestycyjnych oraz wykształcenie nowych funkcji gospodarczych, edukacyjnych, turystycznych i kulturalnych nie tylko na obszarze aglomeracji opolskiej, ale także całego regionu. Jednocześnie korzyścią ze zwiększenia dostępności w relacjach krajowych i międzynarodowych, zwłaszcza w układzie północ-południe, będzie szansa na rozwój obszaru funkcjonalnego na granicy z Republiką Czeską, którego peryferyjne położenie utrudnia pełne wykorzystanie możliwości rozwojowych południowej części województwa. Poprawa dostępności czasowej ośrodka centralnego województwa sprzyjać będzie mobilności mieszkańców województwa, zarówno tej codziennej (dojazdy do pracy, dostępność do usług), weekendowej (rekreacja), jak i stałej, związanej z możliwością zmiany miejsca zamieszkania w celu poprawy warunków życia i pracy, w tym uzyskania dostępu do wiodących w skali regionu placówek edukacji, ochrony zdrowia i kultury.

Istotną barierą rozwojową jest brak efektywnych rozwiązań w zakresie transportu zbiorowego, co ogranicza mobilność zasobów pracy, wywołuje zwiększenie obciążenia niewydolnego układu komunikacyjnego środkami transportu indywidualnego, powoduje wzrost ilości zanieczyszczeń komunikacyjnych, ale także sprzyja niekontrolowanemu rozlewaniu się zabudowy (suburbanizacja). Budowa zintegrowanego systemu komunikacji zbiorowej wymagać będzie inwestycji w infrastrukturę, w tym tabor drogowy oraz kolejowy do pasażerskiego przewozu zbiorowego, zarówno miejskiego, jak i wykraczającego poza granice miast. Powinien on spełniać m.in. nowoczesne standardy w zakresie emisji spalin, a także zapewniać podróżnym wysoki komfort podróżowania, z wykorzystaniem systemów audio-wizualnej informacji pasażerskiej.

Pomimo, iż w województwie zmniejsza się liczba wypadków drogowych, to nadal konieczne są działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa na szlakach komunikacyjnych. Szczególnie ważne jest oddzielenie ruchu pojazdów od ruchu niechronionych użytkowników drogi (pieszych i rowerzystów), w szczególności na obszarach zurbanizowanych oraz turystycznych.

CEL STRATEGICZNY 6.	Cele operacyjne
Dobra dostępność rynków pracy, dóbr i usług	6.1. Rozwój powiązań transportowych 6.2. Poprawa i integracja dostępności do aglomeracji opolskiej 6.3. Integracja systemu transportu zbiorowego 6.4. Poprawa bezpieczeństwa na szlakach komunikacyjnych

Działania dla realizacji celów operacyjnych

CEL OPERACYJNY 6.1. Rozwój powiązań transportowych

- usprawnienie powiązań, likwidacja barier i ujednolicenie parametrów transportowych z autostradą A4 – korytarzem sieci bazowej TEN-T poprzez:
 - powiązanie węzłów autostradowych z układem dróg krajowych i wojewódzkich,
 - kontynuacja zadań inwestycyjnych na drogach wojewódzkich,
 - rozwój korytarza transportowego na osi północ-południe powiązanego z siecią TEN-T,
- poprawa powiązań transportowych między miastami oraz obszarami funkcjonalnymi regionu:
 - poprawa parametrów technicznych dróg wojewódzkich,
 - budowa i modernizacja dróg lokalnych prowadzących do centrów miast i miejscowości, a także dróg wyższego rzędu,
 - poprawa dostępności komunikacyjnej do istniejących i projektowanych terenów inwestycyjnych,
- likwidacja „wąskich gardeł” na drodze alternatywnej do A4,
- usuwanie niedoborów przepustowości infrastruktury kolejowej,
- wspieranie wykorzystania potencjału rzeki Odry.

CEL OPERACYJNY 6.2. Poprawa i integracja dostępności do aglomeracji opolskiej

- właściwe skomunikowanie aglomeracji opolskiej z autostradą A4 poprzez budowę drugiej jezdni od obwodnicy północnej Opola do węzła Prądy oraz poprawę połączenia Opola z autostradą od strony południowej,
- realizacja pełnego pierścienia obwodowego wokół miasta Opola – budowa obwodnicy południowej miasta,
- budowa dodatkowego węzła autostradowego w rejonie Prószków – Ochodze,
- działania usprawniające powiązanie aglomeracji opolskiej z Namysłowem i Kluczborkiem oraz dalej w kierunku Kępna lub Sycowa (droga S8),
- stworzenie w centrum Opola węzła komunikacyjnego, w którym krzyżują się linie transportowe różnych rodzajów komunikacji,
- organizacja na obszarze aglomeracji opolskiej zintegrowanego systemu transportu zbiorowego oraz ścieżek rowerowych,
- intensyfikacja działań na drogach łączących centrum regionu z zewnętrznymi obszarami województwa, w szczególności z ośrodkami powiatowymi, pogranicza polsko-czeskiego oraz północnej części województwa opolskiego,
- budowa nowych drogowych przepraw mostowych w celu likwidacji „wąskich gardeł” i zatorów w skomunikowaniach wewnętrznych i zewnętrznych aglomeracji opolskiej.

CEL OPERACYJNY 6.3. Integracja systemu transportu zbiorowego

- budowa zintegrowanego systemu komunikacji zbiorowej, na który składają się nowoczesne i ekologiczne pojazdy, przyjazna infrastruktura przystankowa i parkingowa (typu parkuj i jedź), sprawna organizacja ruchu, zintegrowany system dróg rowerowych oraz kompleksowa informacja pasażerska,

- opracowanie i wdrożenie rozwiązań zachęcających do korzystania z komunikacji zbiorowej i zwiększenia mobilności pracowników, młodzieży szkolnej, rodzin z dziećmi i niepełnosprawnych.

CEL OPERACYJNY 6.4. Poprawa bezpieczeństwa na szlakach komunikacyjnych

- dostosowanie istniejącej infrastruktury drogowej i budowa nowych elementów dla poprawy bezpieczeństwa,
- minimalizacja czasu reagowania i skrócenie czasu dotarcia do poszkodowanych w wypadkach komunikacyjnych przez specjalistyczne służby Lotniczego Pogotowia Ratunkowego,
- zwiększenie szybkości i skuteczności działania oraz doposażenie i unowocześnienie zaplecza technicznego służb ratowniczych i policyjno-prewencyjnych,
- promocja i edukacja bezpiecznych zachowań i właściwych postaw wszystkich uczestników ruchu drogowego.

Oczekiwanie wobec administracji rządowej

- włączenie drogi wojewódzkiej z Opola do Namysłowa (nr 454) do sieci dróg krajowych, jako ważnego połączenia Opola z północno-zachodnią częścią województwa obsługującego wzmożony ruch związany m.in. z rozwojem PGE Elektrowni Opole S.A. i otaczających ją terenów inwestycyjnych,
- budowa drogi ekspresowej z Kępna do Lublińca przez Olesno (S11) wraz z rozbudową połączeń z drogami regionalnymi,
- zwiększenie nakładów inwestycyjnych na zadania związane z utrzymaniem i rozwojem infrastruktury technicznej rzeki Odry,
- kreowanie odpowiedniej polityki związanej z bezpieczeństwem ruchu drogowego.

Wskaźniki dla realizacji celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 6: Dobra dostępność rynków pracy, dóbr i usług					
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Rok bazowy	Wartość/trend w roku docelowym (2020)	Źródło
Drogi publiczne ogółem o nawierzchni twardej ulepszonej na 100 km ²	km	82,4	2011	wzrost	GUS
Linie kolejowe eksploatowane na 100 km ²	km	9,2	2011	nie mniej niż 9,2	GUS
Linie regularnej komunikacji autobusowej krajowej	liczba	458	2010	nie mniej niż 458	GUS
Przewozy pasażerów w komunikacji miejskiej	liczba	28,7 mln	2010	nie mniej niż 25	GUS
Liczba ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych	liczba	99	2011	spadek	GUS

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
 - samorząd województwa,
 - samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
 - administracja rządowa,
- firmy świadczące usługi ubezpieczeniowe,
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Opolu,
- jednostki oświatowe,
- Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej,
- organizatorzy transportu zbiorowego,
- przewoźnicy kolejowi,

- przewoźnicy świadczący usługi w zakresie zbiorowego przewozu osób,
- Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej,
- spółki z Grupy PKP SA,
- Państwowa Straż Pożarna, Ochotnicze Straże Pożarne, Policja, Służby Ratownicze, Lotnicze Pogotowie Ratownicze,
- Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych,
- Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego,
- województwa zaangażowane w inicjatywę „Polska Zachodnia 2020”,
- zarządcy dworców i przystanków.

WYZWANIE 3. ATRAKCYJNE OBSZARY DO ZAMIESZKANIA, INWESTOWANIA I WYPOCZYNKU	CEL STRATEGICZNY 5. Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno-kulturalna
	CEL STRATEGICZNY 6. Dobra dostępność rynków pracy, dóbr i usług
	CEL STRATEGICZNY 7. Wysoka jakość środowiska

CEL STRATEGICZNY 7. Wysoka jakość środowiska

Środowisko geograficzne, jego zasoby, stan ilościowo-jakościowy oraz rozmieszczenie stanowią podstawowy czynnik endogeniczny, warunkujący zrównoważony rozwój każdego regionu. Środowiskowe uwarunkowania rozwoju regionu tkwią w jego zasobach naturalnych i ich walorach, a także w zjawiskach i procesach, których źródłem jest środowisko. Cechy przestrzeni przyrodniczej i stan środowiska województwa, bezpośrednio warunkują kierunki jego rozwoju i sposoby organizacji przestrzeni. Dlatego też, osiągnięcie wysokiej jakości środowiska możliwe będzie wyłącznie przy zachowaniu równowagi w działaniach na rzecz kształtowania systemu przyrodniczego i otoczenia społeczno-gospodarczego.

Istniejące zasoby naturalne województwa opolskiego podlegają trwałej eksploatacji, której wynikiem jest postępująca degradacja środowiska. Ochrona środowiska realizowana będzie w sposób kompleksowy, a u jej podstaw leżeć będzie zmiana dotychczasowych wzorców konsumpcji i zachowań, ukierunkowanych na efektywne i racjonalne wykorzystanie i poszanowanie zasobów środowiska. Podstawowe znaczenie posiadać będzie wdrażanie nowoczesnych technologii w infrastrukturze technicznej, zakończenie budowy systemów gospodarki wodno-ściekowej, ze szczególnym uwzględnieniem głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP 333, 335, 332), zwiększenie udziału odzysku oraz wyeliminowanie praktyki nielegalnego składowania odpadów.

Do osiągnięcia poprawy w zakresie jakości środowiska przyczynią się działania ukierunkowane na wsparcie gospodarki niskoemisyjnej, obejmujące poprawę efektywności energetycznej, rozwój i wykorzystanie technologii niskoemisyjnych. Zróżnicowanie zasobów i ich potencjał ilościowo-jakościowy, w szczególności biomasy, wiatru, wody i ciepła pochodzącego z ziemi będą sprzyjać rozwojowi odnawialnych źródeł energii (OZE), co pozwoli na osiągnięcie znaczącej ilości energii z nowoczesnych źródeł energetycznych.

Zapewnienie trwałej równowagi pomiędzy elementami przyrodniczymi, społecznymi i gospodarczymi wymagać będzie działań na rzecz optymalizacji systemu przyrodniczego województwa, tworzenia warunków dla zachowania bioróżnorodności regionu, a także racjonalnego wykorzystania surowców mineralnych i gleb.

W obliczu coraz częściej występujących zagrożeń naturalnych i cywilizacyjnych niezbędne będzie podjęcie działań zmierzających do rozbudowy regionalnego systemu reagowania i usuwania skutków tych zagrożeń. Niezbędna będzie zmiana podejścia do ochrony przeciwpowodziowej polegającej na przebudowie systemu przeciwpowodziowego, a także kontynuacja działań związanych z budową i remontem fragmentów wałów przeciwpowodziowych (w dolinie Odry, Nysy Kłodzkiej, Małej Panwi, Stobrawy, Białej Głuchotaskiej i Opawy) oraz innych budowli hydrotechnicznych. Zwiększenie retencji naturalnej i sztucznej, zadrzewień i zalesień w połączeniu z retencją zbiornikową odgrywać będzie również ważną rolę w przeciwdziałaniu zjawiskom suszy i ograniczania lokalnych deficytów wód w okresach wegetacyjnych.

Istotne będzie również stworzenie systemu wczesnego ostrzegania mieszkańców o występujących zagrożeniach oraz doposażenie jednostek straży pożarnej i innych służb ratunkowych w nowoczesny sprzęt pozwalający usuwać skutki zagrożeń naturalnych i cywilizacyjnych.

CEL STRATEGICZNY 7.	CELE OPERACYJNE
Wysoka jakość środowiska	7.1. Poprawa stanu środowiska poprzez rozwój infrastruktury technicznej 7.2. Wspieranie niskoemisyjnej gospodarki 7.3. Kształtowanie systemu przyrodniczego, ochrona krajobrazu i bioróżnorodności 7.4. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych 7.5. Przeciwdziałanie i usuwanie skutków zagrożeń naturalnych i cywilizacyjnych

Działania dla realizacji celów operacyjnych

CEL OPERACYJNY 7.1. Poprawa stanu środowiska poprzez rozwój infrastruktury technicznej

- budowa, rozbudowa i modernizacja istniejącej sieci elektroenergetycznej, ciepłowniczej i gazowniczej,
- budowa, rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowych i kanalizacyjnych,
- rozwój gospodarki odpadami, w tym regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych oraz budowa gminnych punktów selektywnej zbiórki odpadów.

CEL OPERACYJNY 7.2. Wspieranie niskoemisyjnej gospodarki

- rozwój niskoemisyjnych źródeł energii, w tym budowa, rozbudowa i modernizacja głównych źródeł wytwarzania energii,
- wprowadzenie nowoczesnych, innowacyjnych technologii wytwarzania energii, w tym propagowanie kogeneracji⁷² wytwarzania ciepła i energii elektrycznej,
- rozwój energetyki opartej na OZE, w szczególności energii z biomasy, wiatru, wody, ciepła z ziemi, słońca,
- poprawa efektywności energetycznej obiektów mieszkalnych, użyteczności publicznej i zakładów przemysłowych,
- rozwój innowacyjnych technologii niskoemisyjnych (zgodnie z BAT⁷³),
- poprawa jakości powietrza – wdrażanie programów ochrony powietrza.

CEL OPERACYJNY 7.3. Kształtowanie systemu przyrodniczego, ochrona krajobrazu i bioróżnorodności

- optymalizacja i rozwój obszarów węzłowych systemu przyrodniczego, obejmującego obszarowe formy ochrony przyrody i ostoje europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000,
- tworzenie systemu tzw. zielonej infrastruktury, w tym korytarzy ekologicznych, zapewniających trwałość i ciągłość procesów przyrodniczych oraz spójność przestrzenną systemu,
- ochrona zagrożonych siedlisk i gatunków na obszarach wodno-błotnych, w lasach liściastych oraz w przestrzeni rolniczej,
- dalszy wzrost lesistości w połączeniu z kształtowaniem właściwej struktury gatunkowej i wiekowej zapewniający trwałe zachowanie bogactwa biologicznego, wysokiej produktywności oraz potencjału regeneracyjnego lasu,
- dostosowanie zagospodarowania terenu do naturalnych predyspozycji przestrzeni i walorów krajobrazu kulturowego w połączeniu z regionalnymi tradycjami zabudowy oraz instrumentami planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego,

⁷² Kogeneracja - proces technologiczny jednoczesnego wytwarzania energii elektrycznej i użytkowej energii cieplnej w elektrociepłowni lub innym obiekcie wytwarzającym energię.

⁷³ BAT (Best Available Techniques – Najlepsze Dostępne Techniki) – wg IPPC standard służący określaniu wielkości emisji zanieczyszczeń do środowiska dla dużych zakładów przemysłowych - najbardziej efektywny oraz zaawansowany poziom rozwoju technologii i metod prowadzenia danej działalności w aspekcie ochrony środowiska.

- ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego województwa, zgodnie z Europejską Konwencją Krajobrazową.

CEL OPERACYJNY 7.4. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych

- ochrona gleb, w szczególności o najwyższych klasach bonitacyjnych przed przeznaczaniem na cele niezwiązane z produkcją rolną, niekorzystnymi procesami geodynamicznymi (erozja wietrzna, wodna i liniowa) lub zanieczyszczeniami,
- racjonalne wykorzystanie gleb m.in. poprzez zwiększenie powierzchni terenów objętych rolnictwem ekologicznym i zintegrowanym,
- wdrażanie programów rolno-środowiskowych i dobrych praktyk rolniczych,
- ochrona i racjonalne wykorzystanie udokumentowanych złóż kopalin (w szczególności kluczowych dla przemysłu wapienniczego i cementowego),
- rekultywacja i rewitalizacja terenów zdegradowanych, zdewastowanych i przekształconych antropogenicznie,
- wspieranie lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw rozwojowych prowadzonych w oparciu o udokumentowane zasoby specjalne wód termalnych i mineralnych,
- ochrona ilości i jakości wód podziemnych, w szczególności zbiornika GZWP 333 oraz zalewni Nysy Kłodzkiej i Małej Panwi.

CEL OPERACYJNY 7.5. Przeciwdziałanie i usuwanie skutków zagrożeń naturalnych i cywilizacyjnych

- prewencyjna ochrona przeciwpowodziowa (plany zagospodarowania przestrzennego, mapy zagrożeń i ryzyk powodziowych),
- wdrożenie działań ochrony przeciwpowodziowej (m.in. zwiększenie otwartych przestrzeni rzek, spowolnienie odpływu wód wezbraniowych i opadowych, zwiększenie retencji naturalnej),
- dokończenie budowy i modernizacji niezbędnych wałów przeciwpowodziowych,
- budowa polderów w dolinie Odry oraz budowa zbiorników wielofunkcyjnych i małej retencji,
- budowa, modernizacja i konserwacja podstawowych i szczegółowych urządzeń melioracyjnych,
- doposażenie jednostek państwowej i ochotniczych straży pożarnych w niezbędny sprzęt do usuwania skutków klęsk żywiołowych i zagrożeń cywilizacyjnych,
- rozwój narzędzi monitoringu w tym m.in. stworzenie lokalnego systemu identyfikacji zagrożeń i szybkiego ostrzegania uwzględniającego usługę sms i budowę radaru meteorologicznego,
- podejmowanie starań na rzecz budowy zbiorników przeciwpowodziowych w ościennych województwach zwiększających bezpieczeństwo województwa opolskiego.

Oczekiwanie wobec administracji rządowej

- przygotowanie ustawy o odnawialnych źródłach energii, wprowadzającej racjonalne mechanizmy finansowania OZE,
- aktualizacja ustawy o ochronie przyrody uwzględniająca m.in. stworzenie mechanizmów prawnych dla optymalizacji systemów przyrodniczych i podstaw ochrony ładu przestrzennego, opartych na zasadach Europejskiej Konwencji Krajobrazowej,
- skuteczne wdrożenie instrumentów minimalizujących ryzyko powodziowe (mapy ryzyka powodziowego, plany zarządzania ryzykiem powodziowym) oraz opracowanie systemowych rozwiązań problemu ubezpieczeń powodziowych,
- aktualizacja polityki energetycznej kraju w kontekście wykorzystania energii konwencjonalnej, niekonwencjonalnej oraz odnawialnej,
- wsparcie planowanych do realizacji w regionie inwestycji związanych z poprawą bezpieczeństwa energetycznego i zwiększeniem efektywności energetycznej.

Wskaźniki dla realizacji celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 7: Wysoka jakość środowiska					
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Rok bazowy	Wartość/trend w roku docelowym (2020)	Źródło
Udział ludności z dostępem do sieci gazowej	%	41,6	2010	wzrost	GUS
Udział ludności z dostępem do sieci kanalizacyjnej	%	59,2	2010	wzrost	GUS
Odpady (z wyłączeniem komunalnych) poddane odzyskowi (% ogólnej ilości wytworzonych odpadów)	%	82,9	2011	wzrost	GUS
Zużycie energii elektrycznej na 1 mln zł PKB	GW*h/zł	0,156	2009	spadek	GUS
Emisja zanieczyszczeń pyłowych/gazowych ogółem z zakładów szczególnie uciążliwych (bez dwutlenku węgla)	tys. ton/rok	67,57	2011	spadek	GUS
Emisja dwutlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych	tys. ton/rok	13 901,6	2011	spadek	GUS
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona (% powierzchni ogółem)	%	27,2	2010	nie mniej niż 27,2	GUS
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku: ogółem przemysł rolnictwo i leśnictwo eksploatacja sieci wodociągowej eksploatacja sieci wodociągowej dla potrzeb gosp. domowych	dam3	109527,7 41553 29616 38358,7 29404,7	2011	spadek spadek spadek spadek spadek	GUS
Udział odpadów komunalnych selektywnie zebranych w ogólnej masie odpadów: ogółem gospodarstwa domowe	%	7,02 7,96	2010	wzrost wzrost	GUS
Jakość wód powierzchniowych wg JCP (w danej klasie) wg stanu chemicznego (I-V) stan dobry poniżej stanu dobrego wg stanu /potencjału ekologicznego (I-V) II III IV V	%	13 87 11 66 6	2010 2010	wzrost spadek wzrost wzrost spadek	WIOŚ WIOŚ
Jakość wód podziemnych I II III IV V	pkt pom.	0 1 13 9 6	2011	wzrost wzrost wzrost wzrost spadek	WIOŚ
Pojemność zbiorników wodnych i polderów – retencja zbiornikowa	mln m ³	401,56	2010	wzrost	WZMiUW

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
 - samorząd województwa,
 - samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
 - administracja rządowa,
- administratorzy regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych,
- Lasy Państwowe,
- podmioty gospodarcze,
- przedsiębiorstwa energetyczne,
- Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska,
- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, Gliwicach i Poznaniu,
- Rolnicy,
- spółki wodne,
- Państwowa Straż Pożarna i Ochotnicze Straże Pożarne,
- zakłady komunalne,
- zakłady wydobywcze,
- Zespół Opolskich Parków Krajobrazowych,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska,
- Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Opolu,
- województwa zaangażowane w inicjatywę „Polska Zachodnia 2020”.

WYZWANIE 4. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ AGLOMERACJI OPOLSKIEJ, MIAST I OBSZARÓW WIEJSKICH REGIONU	CEL STRATEGICZNY 8. Konkurencyjna aglomeracja opolska
	CEL STRATEGICZNY 9. Ośrodki miejskie biegunami wzrostu
	CEL STRATEGICZNY 10. Wielofunkcyjne obszary wiejskie

CEL STRATEGICZNY 8. Konkurencyjna aglomeracja opolska

Region opolski dotkliwie odczuwa skutki odpływu ludności i drenażu kapitału intelektualnego. W związku z tym, niezbędne jest podjęcie działań, które wyposażą aglomerację opolską w atuty charakterystyczne dla centrów regionalnych, generujące wzrost oraz stanowiące o sile całego regionu. Konieczne jest wzmacnianie potencjału aglomeracji opolskiej tak, by dzięki swojej sile i zasięgowi stała się centrum rozwoju o znaczeniu ponadregionalnym, mogła oferować wysokiej jakości miejsca pracy, a także tworzyć warunki dla skutecznego prowadzenia działalności gospodarczej. Sprzyjać temu będą działania związane z rozwojem funkcji metropolitalnych, wzmacnianiem zewnętrznych i wewnętrznych powiązań instytucjonalnych, społecznych i infrastrukturalnych oraz intensywnym rozwojem sektora usług.

Istotne znaczenie przypisać należy działaniom związanym z rozwojem i modernizacją infrastruktury transportowej, która warunkuje: zwiększenie powiązań funkcjonalnych w obrębie aglomeracji i poza nią, wykształcenie atrakcyjnego rynku pracy i rynku inwestycyjnego, budowanie kontaktów biznesowych, a także sprzyja rozwojowi funkcji wyższego rzędu.

Szczególnym obszarem, w jakim wzmacniane powinny być funkcje metropolitalne są przemysł kreatywny i kultura. W tej perspektywie aglomeracja opolska powinna przyciągać nowoczesną klasę twórczą, stopniowo przekształcać się w ośrodek otwarty i wykorzystujący potencjał twórczy wielokulturowego społeczeństwa regionu i wartości płynące z dorobku innych kultur. Istotne jest również wspieranie organizacji krajowych oraz międzynarodowych przedsięwzięć o charakterze kulturalnym, sportowym, rekreacyjnym, społecznym i gospodarczym.

Budowa silnego centrum regionalnego wymaga także podjęcia działań na rzecz przyciągnięcia do regionu instytucji sektora publicznego i prywatnego (ważnych gospodarczo, społecznie i politycznie) oraz instytucji sektora B+R i powiązanych z nimi ludzi. Ważną kwestią jest także zapewnienie warunków dla sprawnego funkcjonowania instytucji samorządu terytorialnego wszystkich szczebli.

Zwiększenie atrakcyjności aglomeracji, jako miejsca do pracy i życia wymaga jednocześnie działań związanych z zapewnieniem ładu przestrzennego, przeciwdziałaniem procesom żywiołowej urbanizacji i chaosowi przestrzennemu. Istotne znaczenie będzie miała rewitalizacja dzielnic przemysłowych i mieszkaniowych zmierzająca do przywrócenia utraconych funkcji społeczno-gospodarczych i stworzenia warunków do ponownego zagospodarowania.

Wzmocnieniu powinny ulec również powiązania instytucjonalne wewnątrz aglomeracji m.in. poprzez intensyfikację współpracy jednostek samorządu terytorialnego aglomeracji opolskiej w zakresie planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego oraz realizacji wspólnych i zintegrowanych przedsięwzięć. Działania te sprzyjać będą zwiększeniu integracji wewnętrznej aglomeracji, a tym samym wzmocnieniu jej potencjału rozwojowego.

Kreowanie wizerunku Opola i regionu opolskiego jako obszaru szans i sukcesu powinno stać się jednym z istotniejszych zadań samorządów terytorialnych, ponieważ silna aglomeracja opolska wzmocni pozycję regionu, szczególnie w zakresie kooperacji i konkurencji na różnych płaszczyznach z innymi ośrodkami regionalnymi. Priorytetowymi obszarami komunikacji marketingowej aglomeracji powinny być atrakcyjne i wysokiej jakości miejsca pracy, oferta edukacyjna, kulturalna, rekreacyjna, mieszkaniowa, a także usługi i bezpieczeństwo publiczne.

CEL STRATEGICZNY 8.	CELE OPERACYJNE
Konkurencyjna aglomeracja opolska	8.1. Rozwój i wzmacnianie funkcji metropolitalnych 8.2. Rozwój przestrzeni aglomeracji wraz ze wzmacnianiem powiązań instytucjonalnych i społecznych 8.3. Kreowanie pozytywnego wizerunku aglomeracji i rozwój współpracy z ośrodkami regionalnymi

Działania dla realizacji celów operacyjnych

CEL OPERACYJNY 8.1. Rozwój i wzmacnianie funkcji metropolitalnych

- wzmacnianie pozycji konkurencyjnej aglomeracji opolskiej w obszarze usług rynkowych i nierynkowych poprzez rozwijanie funkcji wyższego rzędu:
 - gospodarczych poprzez rozwój współpracy gospodarczej aglomeracji na poziomie krajowym i międzynarodowym, wspieranie lokalizacji siedzib przedsiębiorstw oraz instytucji finansowych,
 - naukowych poprzez wzmacnianie potencjału badawczo – naukowego,
 - komunikacyjnych (poprawa drogowych i kolejowych połączeń transportowych w układzie wewnętrznym i zewnętrznym),
 - w obszarze turystyki, kultury, sportu i zdrowia.

CEL OPERACYJNY 8.2. Rozwój przestrzeni aglomeracji wraz ze wzmacnianiem powiązań instytucjonalnych i społecznych

- wykorzystanie instrumentów planowania i zagospodarowania przestrzennego do realizacji wspólnej polityki przestrzennej aglomeracji,
- rewitalizacja zdegradowanych dzielnic przemysłowych i mieszkaniowych,
- restrukturyzacja i rewitalizacja stref kluczowych dla rozwoju aglomeracji,
- racjonalizacja wykorzystania obszarów przyspieszonej urbanizacji,
- wspieranie działań związanych z tworzeniem kreatywnej przestrzeni miejskiej,
- współpraca jest m.in. w zakresie zaopatrzenia w wodę, odprowadzania ścieków, zasilania w energię i ciepło, dostępu do sieci teletechnicznych, prowadzenia gospodarki odpadami, transportu zbiorowego, wspólnych inicjatywy oświatowych, kulturalnych i sportowych oraz spójnej promocji.

CEL OPERACYJNY 8.3. Kreowanie pozytywnego wizerunku aglomeracji i rozwój współpracy z ośrodkami regionalnymi

- wypracowanie wspólnego i jednolitego sposobu komunikowania się aglomeracji z otoczeniem,
- zintegrowanie działań na rzecz wypromowania aglomeracji,
- budowanie poczucia identyfikacji wśród mieszkańców aglomeracji,
- rozwój współpracy z ośrodkami regionalnymi z wykorzystaniem sieciowania działań.

Oczekiwania wobec administracji rządowej

- dofinansowanie budowy elementów infrastruktury drogowej i kolejowej poprawiającej dostępność aglomeracji z regionu i z zewnątrz,
- wspieranie rozwoju wykształconych już funkcji metropolitalnych, w tym wzmacnianie funkcji uniwersyteckich i naukowo-badawczych,
- wzmacnianie i rozbudowa regionalnych systemów transportowych integrujących rynek pracy.

Wskaźniki dla realizacji celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 8: Konkurencyjna aglomeracja opolska					
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Rok bazowy	Wartość/trend w roku docelowym (2020)	Źródło
Stopień pokrycia terenu aglomeracji opolskiej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	%	42,8	2010	wzrost	UMWO
Zarejestrowane podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców na terenie aglomeracji opolskiej	liczba	111,0	2011	wzrost	GUS
Zasoby mieszkaniowe w aglomeracji opolskiej (mieszkania na 1000 mieszkańców)	liczba	334,9	2010	wzrost	GUS
Liczba studentów na 1000 mieszkańców w aglomeracji opolskiej	liczba	98,0	2011	wzrost	GUS
Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania w aglomeracji opolskiej	liczba	42	2011	wzrost	GUS

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
 - samorząd województwa,
 - samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
 - administracja rządowa,
- instytucje kultury,
- instytucje otoczenia biznesu,
- jednostki oświatowe,
- klasy,
- media,
- organizacje pozarządowe,
- podmioty gospodarcze,
- prywatne jednostki działające w zakresie przemysłów kreatywnych i kultury,
- podmioty sektora B+R,
- środowisko artystyczne,
- uczelnie wyższe,
- województwa zaangażowane w inicjatywę „Polska Zachodnia 2020”.

WYZWANIE 4. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ AGLOMERACJI OPOLSKIEJ, MIAST I OBSZARÓW WIEJSKICH REGIONU	CEL STRATEGICZNY 8. Konkurencyjna aglomeracja opolska
	CEL STRATEGICZNY 9. Ośrodki miejskie biegunami wzrostu
	CEL STRATEGICZNY 10. Wielofunkcyjne obszary wiejskie

CEL STRATEGICZNY 9. Ośrodki miejskie biegunami wzrostu

Miasta województwa opolskiego są zróżnicowane ze względu na potencjał rozwojowy budujący ich atrakcyjność lokalizacyjną i osiedleńczą. Instrumenty kreowania i wzmacniania ich atrakcyjności powinny być dostosowane do specyfiki, problemów i znaczenia konkretnych miast oraz powinny uwzględniać zależności pomiędzy ośrodkami miejskimi różnej rangi i funkcji. Silne i atrakcyjne ośrodki miejskie wymagają innych działań niż ośrodki małe czy depresyjne, inny powinien być także charakter działań względem miast centralnych i przygranicznych.

Kluczowym ośrodkiem miejskim oddziałującym na tempo i dynamikę całego regionu jest Opole. Istotne znaczenie dla równomiernego i zrównoważonego rozwoju województwa mają także miasta powiatowe, a szczególnie ośrodki subregionalne: Brzeg, Nysa, Kędzierzyn – Koźle i Kluczbork. Wzmocnienie wielofunkcyjnych ośrodków powiatowych w zakresie kreowania korzystnych warunków do zamieszkania, zatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej poprawi związki funkcjonalne z ich otoczeniem, co z kolei pozwoli uniknąć koncentracji ludności w mieście wojewódzkim kosztem wyludniania wsi. Małe miasta natomiast powinny pełnić funkcję lokalnych biegunów wzrostu, które umożliwią lepszą integrację aglomeracji opolskiej i układu regionalnego poprzez zapewnienie dostępu do dóbr i usług mieszkańcom przyległych obszarów wiejskich. Pożądane jednocześnie będzie rozwijanie specjalizacji mniejszych ośrodków miejskich.

Zwiększeniu konkurencyjności miast województwa opolskiego sprzyjać będzie także rozwój zasobów ludzkich i kapitału społecznego, rozwój przedsiębiorczości oraz atrakcyjna oferta inwestycyjna. Istotne znaczenie będzie miał dostęp do dobrej jakości usług publicznych z zakresu edukacji, zdrowia, kultury i sportu. Dostęp do usług publicznych determinuje warunki życia mieszkańców i może wpływać na decyzje inwestorów, którzy wysoko oceniając atrakcyjność miasta, jako miejsca do zamieszkania dla swoich rodzin (w tym korzyści dla osób starszych) i potencjalnych pracowników, podejmują decyzję o lokalizacji działalności gospodarczej.

Wzmacnianie konkurencyjności miast województwa opolskiego odbywać się powinno także z myślą o kwestiach takich jak zmiany klimatyczne i świadomość ograniczenia dostępności zasobów. Wszelkie działania związane z poprawą warunków społeczno-gospodarczych powinny uwzględniać konsekwencje środowiskowo-przestrzenne, zgodnie z koncepcją rozwoju zrównoważonego.

Jednym z głównych problemów rozwoju miast województwa opolskiego jest występowanie obszarów kumulacji negatywnych zjawisk społecznych (wysoka stopa bezrobocia, niski poziom aktywności gospodarczej, wyższe natężenie występowania zjawisk patologicznych), które powodują, że w przestrzeni coraz mocniej zaznacza się nierówność społeczna, a podstawowe potrzeby mieszkańców na tych obszarach nie są zaspokajane. Dlatego też oprócz wzmacniania potencjału gospodarczego miast, niezbędne jest podjęcie działań na rzecz poprawy ładu przestrzennego i rewitalizacji obszarów zdegradowanych.

CEL STRATEGICZNY 9.	CELE OPERACYJNE
Ośrodki miejskie biegunami wzrostu	9.1. Wspieranie potencjału gospodarczego i społecznego miast 9.2. Poprawa ładu przestrzennego i rewitalizacja na obszarach miejskich

Działania dla realizacji celów operacyjnych

CEL OPERACYJNY 9.1. Wspieranie potencjału gospodarczego i społecznego miast

- wspieranie tworzenia infrastrukturalnych i instytucjonalnych warunków do zwiększania poziomu inwestycji i powstawania nowych miejsc pracy, rozwój specjalizacji i funkcji gospodarczych,
- rozwijanie i poprawa dostępności do dobrej jakości usług publicznych dostosowanych m.in. do potrzeb starzejącego się społeczeństwa,
- modernizacja infrastruktury społecznej tj. edukacyjnej, zdrowotnej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej,
- przeciwdziałanie skutkom zmian klimatycznych m.in. poprzez optymalizację zarządzania zasobami wody, lepsze wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, poprawę efektywności energetycznej, racjonalizację gospodarki odpadami, zwiększenie powierzchni obszarów zielonych.

CEL OPERACYJNY 9.2. Poprawa ładu przestrzennego i rewitalizacja na obszarach miejskich

- zwiększanie koordynacji i współpracy pomiędzy jst w zakresie planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego w obrębie miejskich obszarów funkcjonalnych,
- przeciwdziałanie zjawiskom niekontrolowanej suburbanizacji i chaosu przestrzennego,
- poprawa atrakcyjności centrów miast,
- rewitalizacja obszarów miejskich poprzez przywracanie warunków dla zamieszkania, prowadzenia działalności gospodarczej i rozwoju usług,
- aktywizacja obszarów zdegradowanych, w tym rozwijanie funkcji społeczno-gospodarczych.

Oczekiwania wobec administracji rządowej

- wzmacnianie i podtrzymywanie funkcji usługowych (sektor publiczny i jego instytucje) w ośrodkach subregionalnych i miastach powiatowych.

Wskaźniki dla realizacji celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 9: Ośrodki miejskie biegunami wzrostu					
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Rok bazowy	Wartość/trend w roku docelowym (2020)	Źródło
Wskaźnik urbanizacji	%	52,3	2011	nie dotyczy	GUS
Pracujący w miastach (bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie; bez fundacji, stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społecznych, organizacji pracodawców, samorządu gospodarczego i zawodowego oraz duchownych, województwo = 100%)	%	77,68	2011	wzrost	GUS
Wskaźnik zatrudnienia (15 lat i więcej) w miastach	%	49,4	2011	wzrost	GUS
Zarejestrowane podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców na terenach miejskich	liczba	123,2	2011	wzrost	GUS

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
 - samorząd województwa,
 - samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
 - administracja rządowa,
- instytucje otoczenia biznesu,
- jednostki oświatowe,
- organizacje pozarządowe,
- podmioty gospodarcze,
- podmioty gospodarcze,
- uczelnie wyższe,
- województwa zaangażowane w inicjatywę „Polska Zachodnia 2020”.

WYZWANIE 4. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ AGLOMERACJI OPOLSKIEJ, MIAST I OBSZARÓW WIEJSKICH REGIONU	CEL STRATEGICZNY 8. Konkurencyjna aglomeracja opolska
	CEL STRATEGICZNY 9. Ośrodki miejskie biegunami wzrostu
	CEL STRATEGICZNY 10. Wielofunkcyjne obszary wiejskie

CEL STRATEGICZNY 10. Wielofunkcyjne obszary wiejskie

Wielofunkcyjność obszarów wiejskich powinna być budowana poprzez szereg działań wykorzystujących potencjał opolskiego rolnictwa, ale również możliwości rozwojowe, jakie tkwią w sferze aktywności pozarolniczej. Nieodłącznym elementem takiego procesu są ludzie, którzy na obszarach wiejskich województwa wykazują od lat wysoką świadomość potrzeby współdziałania i aktywizacji środowisk lokalnych.

W województwie opolskim prowadzony jest od 1997 r. Program Odnowy Wsi - największy i najdłużej działający w Polsce regionalny program aktywizacji społeczności lokalnych, służący budowaniu więzi społecznych, gospodarczych i kulturowych w środowisku wiejskim. Ważne jest poszukiwanie nowych bodźców w obszarze tego programu, dalszy jego rozwój i promocja dotychczasowych efektów.

Restrukturyzacja rolnictwa, bezrobocie, marginalizacja wielu obszarów wiejskich wymagają rozwoju przedsiębiorczości w sferze pozarolniczej, jako alternatywnej formy zarobkowania. Rozwój takiej przedsiębiorczości wpłynąć powinien na tworzenie nowych miejsc pracy, zagospodarowanie wolnych zasobów, a także przyczynić się do ograniczenia zjawiska migracji zarobkowych.

Ukształtowanie terenu sprzyjające uprawom oraz korzystne warunki klimatyczne i glebowe sprawiają, że jedną z kluczowych dziedzin rozwoju gospodarczego regionu jest wysokotowarowe rolnictwo. Jako jedna z wiodących branż regionalnej gospodarki, powinno ono dążyć do specjalizacji produkcji rolnej, w tym produkcji żywności o wysokiej jakości również ekologicznej. Istotna jest również identyfikacja i promocja produktów wytwarzanych tradycyjnie na terenie województwa. Branża rolno-spożywcza zaliczana jest do sektorów o strategicznym znaczeniu dla rozwoju gospodarki województwa opolskiego. Jej rola powinna podlegać dalszemu wzmocnieniu, a podejmowane działania powinny zmierzać do zwiększenia poziomu konkurencyjności tego sektora.

W województwie opolskim istotne znaczenie odgrywa sektor rybacki, który dysponuje dużym potencjałem rozwojowym. W tym zakresie niezbędne będzie podjęcie działań mających na celu poprawę stanu technicznego i jakości wód stawów rybnych, czy dostosowanie produkcji i infrastruktury do rosnącego popytu na niektóre gatunki ryb, w tym m.in. wprowadzenie nowych gatunków ryb występujących kiedyś w regionie, jak np. troć i jesiotr. Bardzo ważną kwestią powinna stać się promocja obszarów zależnych od rybactwa, a także uświadomienie korzyści zdrowotnych ze spożywania ryb.

Kluczowe będzie stymulowanie innowacyjności i tworzenie korzystnych wzorców współpracy pomiędzy różnymi sektorami. Pożądane będzie tworzenie sieci kooperacji i współpraca z sektorem B+R, co powinno sprzyjać rozwojowi nowoczesnego przemysłu rolno-spożywczego wykorzystującego innowacyjne zastosowania w dziedzinie biotechnologii i genetyki oraz nowe technologie konserwacji i produkcji żywności. Aktywny udział sektora B+R będzie również niezbędny w działaniach służących certyfikacji jakości wyrobów.

Zagospodarowanie obszarów wiejskich, jako niezbędnego elementu budowania spójności terytorialnej, wymaga realizacji działań wykorzystujących instrumenty planowania przestrzennego. Polityka inwestycyjna powinna obejmować także aktywizację centrów miejscowości i obszarów zdegradowanych.

CEL STRATEGICZNY 10.	CELE OPERACYJNE
Wielofunkcyjne obszary wiejskie	10.1. Wsparcie pozarolniczej aktywności gospodarczej i inicjatyw lokalnych 10.2. Rozwój wielofunkcyjnego rolnictwa i rybactwo 10.3. Rozwój sektora rolno-spożywczego 10.4. Racjonalne gospodarowanie przestrzenią

Działania dla realizacji celów operacyjnych

CEL OPERACYJNY 10.1. Wsparcie pozarolniczej aktywności gospodarczej i inicjatyw lokalnych

- tworzenie warunków na rzecz rozwoju lokalnej społeczności (Program Odnowy Wsi, podejście Leader),
- rozwój i promocja pozarolniczej działalności gospodarczej m. in. w obszarze działalności agroturystycznej i rekreacyjnej,
- kreowanie lokalnych usług publicznych,
- identyfikacja i promocja regionalnych produktów tradycyjnych.

CEL OPERACYJNY 10.2. Rozwój wielofunkcyjnego rolnictwa i rybactwo

- wzmacnianie potencjału i specjalizacji rolnictwa w zakresie produkcji żywności i mleka,
- rozwój rolnictwa zrównoważonego, w tym tworzenie i wykorzystanie obszarów ekologicznych dla wzmocnienia wielofunkcyjnego rolnictwa,
- różnicowanie funkcji wsi i tworzenie lokalnych rynków pracy,
- wspieranie procesu konsolidacji gospodarstw rolnych,
- rozwój współpracy grup producentów rolnych,
- rozwój rybactwa, w tym rozwój akwakultury i pozaprodukcyjnych walorów stawów karpowych, promowanie i rozwój sprzedaży bezpośredniej oraz spożywania ryb regionalnych i polskich.

CEL OPERACYJNY 10.3. Rozwój sektora rolno-spożywczego

- wspieranie wysokiej jakości produkcji rolno-spożywczej z wykorzystaniem surowców rolnych regionu oraz jej specjalizacji w zakresie przetwórstwa mięsa oraz przetwórstwa owocowo-warzywnego,
- wspieranie rozwoju przedsiębiorczości w zakresie produkcji rolno-spożywczej z wykorzystaniem sprzedaży bezpośredniej,
- wspieranie współdziałania sektora rolno-spożywczego z sektorem badawczo-rozwojowym w regionie.

CEL OPERACYJNY 10.4. Racjonalne gospodarowanie przestrzenią

- wzmocnienie polityki przestrzennej z wykorzystaniem planistycznych instrumentów rozwoju (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego),
- hamowanie rozpraszania działalności inwestycyjnej (inwestycje wielofunkcyjne),
- przeciwdziałanie procesom rozpraszania zabudowy wiejskiej,
- rewitalizacja centrów miejscowości i aktywizacja obszarów zdegradowanych,
- wzmocnienie znaczenia walorów krajobrazowych.

Oczekiwania wobec administracji rządowej

- przeciwdziałanie nierolniczemu wykorzystaniu dobrej jakości obszarów rolniczych,
- koncentracja lokalnych usług na obszarach wiejskich w lokalnych ośrodkach (małych miastach),
- przeciwdziałanie odpływowi sektora publicznego w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich.

Wskaźniki dla realizacji celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 10: Wielofunkcyjne obszary wiejskie					
Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Rok bazowy	Wartość/trend w roku docelowym (2020)	Źródło
Liczba miejscowości uczestniczących w programie Odnowa Wsi Opolskiej	liczba	676	2011	wzrost	DRW (UMWO)
Liczba gospodarstw rolnych nieprowadzących działalności rolniczej	liczba	8,0 tys.	2010	nie mniej niż 8,0	GUS
Udział rolnictwa, łowiectwa, leśnictwa i rybactwa w WDB	%	4,2	2009	od 3,2 do 5,2	GUS
Liczba gospodarstw ekologicznych z certyfikatem	liczba	49	2010	wzrost	GUS
Zarejestrowane podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców na terenach wiejskich	liczba	66,6	2011	wzrost	GUS

Podmioty zaangażowane w realizację celu strategicznego

- administracja publiczna:
 - samorząd województwa,
 - samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne,
 - administracja rządowa,
- instytucje doradcze,
- instytucje otoczenia biznesu,
- jednostki oświatowe,
- Lokalne Grupy Działania,
- organizacje pozarządowe,
- ośrodki kultury,
- podmioty gospodarcze,
- rolnicy,
- rzemieślnicy,
- podmioty sektora B+R,
- uczelnie wyższe.

4.4. Spójność Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego z innymi dokumentami strategicznymi

Proces przygotowania nowej Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. realizowany był w okresie, gdy najważniejsze ustalenia krajowych i unijnych polityk zostały już zdefiniowane. Pozwoliło to na zachowanie niezbędnej spójności Strategii z priorytetami i celami określonymi w strategicznych i programowych dokumentach wyższego rzędu (tabela 13). Kluczowe wskazania wpływały dla Strategii przede wszystkim z Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie oraz ze Strategii Europa 2020. Poniższa tabela pokazuje spójność przyjętych w Strategii celów strategicznych z celami i kierunkami działań zidentyfikowanymi w KSRR oraz celami tematycznymi określonymi w projektach rozporządzeń Komisji Europejskiej realizującymi priorytety Strategii Europa 2020.

Tabela 13. Spójność Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. z dokumentami strategicznymi poziomu krajowego i unijnego

CEL STRATEGICZNY SRWO	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie		Strategia Rozwoju Kraju 2020		Strategia Europa 2020
	Cele polityki regionalnej	Kierunki działań polityki regionalnej w ramach celu	Obszar strategiczny	Cele strategiczne	Cele tematyczne, realizujące określone priorytety Strategii Europa 2020
1. KONKURENCYJNY I STABILNY RYNEK PRACY	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne	Konkurencyjna gospodarka	Rozwój kapitału ludzkiego	Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników
			Spójność społeczna i terytorialna	Integracja społeczna	Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem
					Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie
2. AKTYWNA SPOŁECZNOŚĆ REGIONALNA	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Budowa podstaw konkurencyjności województwa – działania tematyczne	Sprawne i efektywne państwo	Przejęcie od administrowania do zarządzania rozwojem	Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów
	Tworzenie warunków do skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie	Wspomaganie budowy kapitału społecznego dla rozwoju regionalnego w oparciu o sieci współpracy między różnymi aktorami polityki regionalnej	Sprawne i efektywne państwo	Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela	Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji
3. INNOWACYJNA I KONKURENCYJNA GOSPODARKA	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne	Konkurencyjna gospodarka	Zwiększenie innowacyjności gospodarki	Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji
		Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększenia ich absorpcji poza miastami wojewódzkimi		Wzrost wydajności gospodarki	Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji

CEL STRATEGICZNY SRWO	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie		Strategia Rozwoju Kraju 2020		Strategia Europa 2020
	Cele polityki regionalnej	Kierunki działań polityki regionalnej w ramach celu	Obszar strategiczny	Cele strategiczne	Cele tematyczne, realizujące określone priorytety Strategii Europa 2020
	Tworzenie warunków do skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie	Wspomaganie budowy kapitału społecznego dla rozwoju regionalnego w oparciu o sieci współpracy między różnymi aktorami polityki regionalnej			
4. DYNAMICZNE PRZEDSIĘ-BIORSTWA	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Budowa podstaw konkurencyjności województwa – działania tematyczne	Konkurencyjna gospodarka	Wzmocnienie stabilności makro-ekonomicznej	Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji
					Podnoszenie konkurencyjności MSP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury
5. NOWOCZESNE USŁUGI ORAZ ATRAKCYJNA OFERTA TURYSTYCZNO – KULTURALNA	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Budowa podstaw konkurencyjności województwa – działania tematyczne	Konkurencyjna gospodarka	Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych	Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych
	Tworzenie warunków do skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie	Wspomaganie budowy kapitału społecznego dla rozwoju regionalnego w oparciu o sieci współpracy między różnymi aktorami polityki regionalnej	Spójność społeczna i terytorialna	Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych	Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem
6. DOBRA DOSTĘPNOŚĆ RYNKÓW PRACY, DÓBR I USŁUG	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Tworzenie warunków do rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększenia ich absorpcji poza miastami wojewódzkimi	Konkurencyjna gospodarka	Zwiększenie efektywności transportu	Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych
	Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych	Zwiększanie dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich na obszarach o najniższej dostępności			
7. WYSOKA JAKOŚĆ ŚRODOWISKA	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Budowa podstaw konkurencyjności województwa – działania tematyczne	Konkurencyjna gospodarka	Efektywność energetyczna i poprawa stanu środowiska	Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów
					Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych
					Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach
					Promowanie dostosowania do zmiany klimatu, zapobiegania ryzyku

CEL STRATEGICZNY SRWO	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie		Strategia Rozwoju Kraju 2020		Strategia Europa 2020
	Cele polityki regionalnej	Kierunki działań polityki regionalnej w ramach celu	Obszar strategiczny	Cele strategiczne	Cele tematyczne, realizujące określone priorytety Strategii Europa 2020
					i zarządzania ryzykiem
8. KONKURENCYJNA AGLOMERACJA OPOLSKA	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Wzmocnienie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych	Spójność społeczna i terytorialna	Wzmocnienie mechanizmów dyfuzji oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych	
		Budowa podstaw konkurencyjności województwa – działania tematyczne			
	Tworzenie warunków do skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie	Wspomaganie budowy kapitału społecznego dla rozwoju regionalnego w oparciu o sieci współpracy między różnymi aktorami polityki regionalnej			
9. OŚRODKI MIEJSKIE BIEGUNAMI WZROSTU	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Tworzenie warunków do rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększenia ich absorpcji poza miastami wojewódzkimi	Spójność społeczna i terytorialna	Wzmocnienie mechanizmów dyfuzji oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych	Podnoszenie konkurencyjności MSP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury
	Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych	Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze			
10. WIELOFUNKCYJNE OBSZARY WIEJSKIE	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Tworzenie warunków do rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększenia ich absorpcji poza miastami wojewódzkimi	Spójność społeczna i terytorialna	Wzmocnienie mechanizmów dyfuzji oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych	Podnoszenie konkurencyjności MSP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury
	Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych	Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe	Konkurencyjna gospodarka	Wzrost wydajności gospodarki	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie krajowych i unijnych dokumentów strategicznych.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

System realizacji Strategii

5.1. Zasady realizacji Strategii

Realizacja Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. przebiegać będzie z poszanowaniem zasad obowiązujących w ramach Polityki Spójności UE oraz zasad wskazanych w krajowych dokumentach strategicznych, m.in. w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020.

Głównymi zasadami przygotowania i realizacji Strategii są⁷⁴:

- **zasada koncentracji (geograficznej i tematycznej)** – oznaczająca skoncentrowanie ograniczonych zasobów finansowych i organizacyjnych na wyodrębnionych obszarach geograficznych, w których potrzebna jest zewnętrzna interwencja dla pełnego wykorzystania potencjałów rozwojowych, jak również polegająca na skoncentrowaniu interwencji na działaniach zorientowanych na strategiczne dziedziny decydujące o konkurencyjności regionów/terytoriów w dłuższym horyzoncie czasowym lub ograniczeniu interwencji do określonych działań/projektów;
- **zasada partnerstwa i współpracy** – rozumiana jest jako współudział, współdecydowanie i współodpowiedzialność podmiotów publicznych (tj. instytucji krajowych, regionalnych, lokalnych) i niepublicznych za realizację celów Strategii, jak również współpraca (oparta na wzajemnym zaufaniu) w realizacji wspólnych przedsięwzięć, a także monitorowaniu i ewaluacji działań w ramach realizacji Strategii;
- **zasada koordynacji** – oznaczająca ścisłe i kompleksowe powiązanie działań różnych podmiotów publicznych i niepublicznych realizujących zróżnicowane przedsięwzięcia rozwojowe za pośrednictwem zespołu instrumentów o charakterze instytucjonalnym, prawnym i planistycznym;
- **zasada subsydiarności** – zakładająca planowanie i realizację celów Strategii przez różne podmioty, na możliwie najniższym poziomie administracyjnym gwarantującym najwyższą efektywność jej realizacji;
- **zasada wieloszczeblowego zarządzania procesami rozwoju regionalnego** – odnosząca się do zinstytucjonalizowanej sieci powiązań na poziomie europejskim – krajowym – regionalnym – lokalnym, umożliwiającej większe zaangażowanie partnerów społeczno-gospodarczych w realizację Strategii;
- **zasada zintegrowanego podejścia terytorialnego** (place-based approach) – dotycząca lepszego wykorzystania ukrytych lub niewłaściwie wykorzystywanych zasobów (w tym zasobów ludzkich), oraz specjalizacji terytoriów o różnym poziomie rozwoju bazująca na wewnętrznym (endogenicznym) potencjale rozwojowym i odpowiadająca na specyficzne potrzeby województwa oraz umożliwiająca realizację interwencji odpowiadających na wyzwania rozwojowe dostosowane do lokalnych uwarunkowań;
- **zasada podejmowania decyzji w oparciu o rzetelne informacje** – gwarantująca realizację Strategii w kontekście obiektywnych faktów, danych, wniosków i rekomendacji oraz ekonomiczno-społecznych teorii naukowych (*evidence based policy*) za pomocą przejrzystego i sprawnego systemu monitorowania i ewaluacji;
- **zasada zrównoważonego rozwoju** – oznaczająca integrowanie celów i wymogów ochrony środowiska z innymi politykami, strategiami i działaniami.

⁷⁴ Zob. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020, dz.cyt., s. 73-80.

5.2. Model realizacji Strategii

Model realizacji Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. korzysta z rozwiązań ujętych w nowym podejściu do prowadzenia polityki rozwoju w Polsce oraz będących efektem dyskusji dotyczącej nowego kształtu polityki spójności po 2014 r.

Między strukturą i sposobem funkcjonowania instytucji odpowiedzialnych za realizację Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r., a skutecznością działania jej instrumentów istnieje ważny związek. To właśnie instytucje posługują się określonym instrumentarium, a ich status, uprawnienia oraz umiejętności determinują w praktyce efektywność przyjętej polityki regionalnej.

Skuteczność wdrażania Strategii będzie uzależniona od czynników wewnętrznych i zewnętrznych, do których należą:

- powiązanie polityki rozwoju prowadzonej przez samorząd województwa z politykami wdrażanymi na poziomie krajowym i unijnym,
- uwzględnienie w strategiach rozwoju lokalnego opracowanych przez jednostki samorządu terytorialnego z terenu województwa opolskiego, kierunków rozwoju województwa przyjętych w Strategii,
- koordynacja działań wszystkich partnerów procesu wdrażania Strategii,
- konsekwencja władz regionalnych kolejnych kadencji w realizacji przyjętych kierunków rozwoju województwa,
- stopień utożsamiania się mieszkańców województwa i aktorów regionalnych ze Strategią,
- stabilność sytuacji społeczno-gospodarczej kraju oraz w poszczególnych państwach Unii Europejskiej i świata.

Realizacja Strategii opierać się będzie na trzech wymiarach: ludzie, gospodarka, przestrzeń. Tworzyć to będzie swoisty model realizacji wizji rozwoju regionu do 2020 roku (schemat 8). Proces realizacji odbywać się będzie poprzez programy i strategie. Najważniejszym z punktu widzenia wyzwania horyzontalnego będzie Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim.

Schemat 8. Model realizacji Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne.

Dla skutecznej realizacji Strategii wykorzystane zostaną mechanizmy w zakresie zarządzania, współpracy i koordynacji, jak również monitorowania i ewaluacji uwzględnione w dotychczasowych dokumentach planistycznych, jak również na podstawie rozwiązań sformułowanych w ramach nowego podejścia do polityki rozwoju m.in.:

- **sprawny system zarządzania** obejmujący m.in. instrumenty wykonawcze (tj. strategie sektorowe i programy), instrumenty instytucjonalne, instrumenty prawne i administracyjne (tj. m.in. umowy i porozumienia);
- **sprawny system współpracy i koordynacji** uwzględniający:
 - instrumenty zapewniające spójność działań podejmowanych w regionie z krajowymi politykami publicznymi, tj. m.in. kontrakt terytorialny,
 - narzędzia na rzecz wzmocnienia partnerstwa oraz dialogu międzypoziomowego (pomiędzy rządem, Samorządem Województwa Opolskiego i samorządem lokalnym) i międzyterytorialnego (pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego i innymi podmiotami z różnych obszarów regionu) poprzez Regionalne Forum Terytorialne,
 - narzędzia na rzecz podnoszenia świadomości i zwiększania udziału mieszkańców województwa oraz aktorów regionalnych w osiąganiu celów rozwojowych regionu, w tym także rozwijanie partnerskiej współpracy.
- **sprawny system monitorowania i ewaluacji** pozwalający na bieżącą i rzetelną weryfikację stopnia osiągania celów strategicznych województwa opolskiego.

5.3. Podmioty zaangażowane w realizację Strategii

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. będzie realizowana z udziałem wielu instytucji, organizacji, podmiotów działających w regionie i na rzecz regionu oraz na poziomie kraju jak również w przestrzeni międzynarodowej, w szczególności w Unii Europejskiej. Podmiotem odpowiedzialnym za realizację, wdrażanie i osiąganie zamierzonych celów Strategii jest Samorząd Województwa Opolskiego, w imieniu którego działa Zarząd Województwa Opolskiego.

W realizację Strategii włączone będzie szerokie grono partnerów reprezentujących m.in. jednostki samorządu terytorialnego, administrację rządową, szkoły wyższe, organizacje pozarządowe, partnerów społeczno-gospodarczych, przedsiębiorców i instytucje otoczenia biznesu. Departamenty i biura Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego oraz wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, poprzez swoje plany pracy, zobowiązane będą do wdrażania zapisów ujętych w Strategii. Współpraca wymienionych środowisk jest warunkiem koniecznym dla osiągnięcia celów w niej założonych.

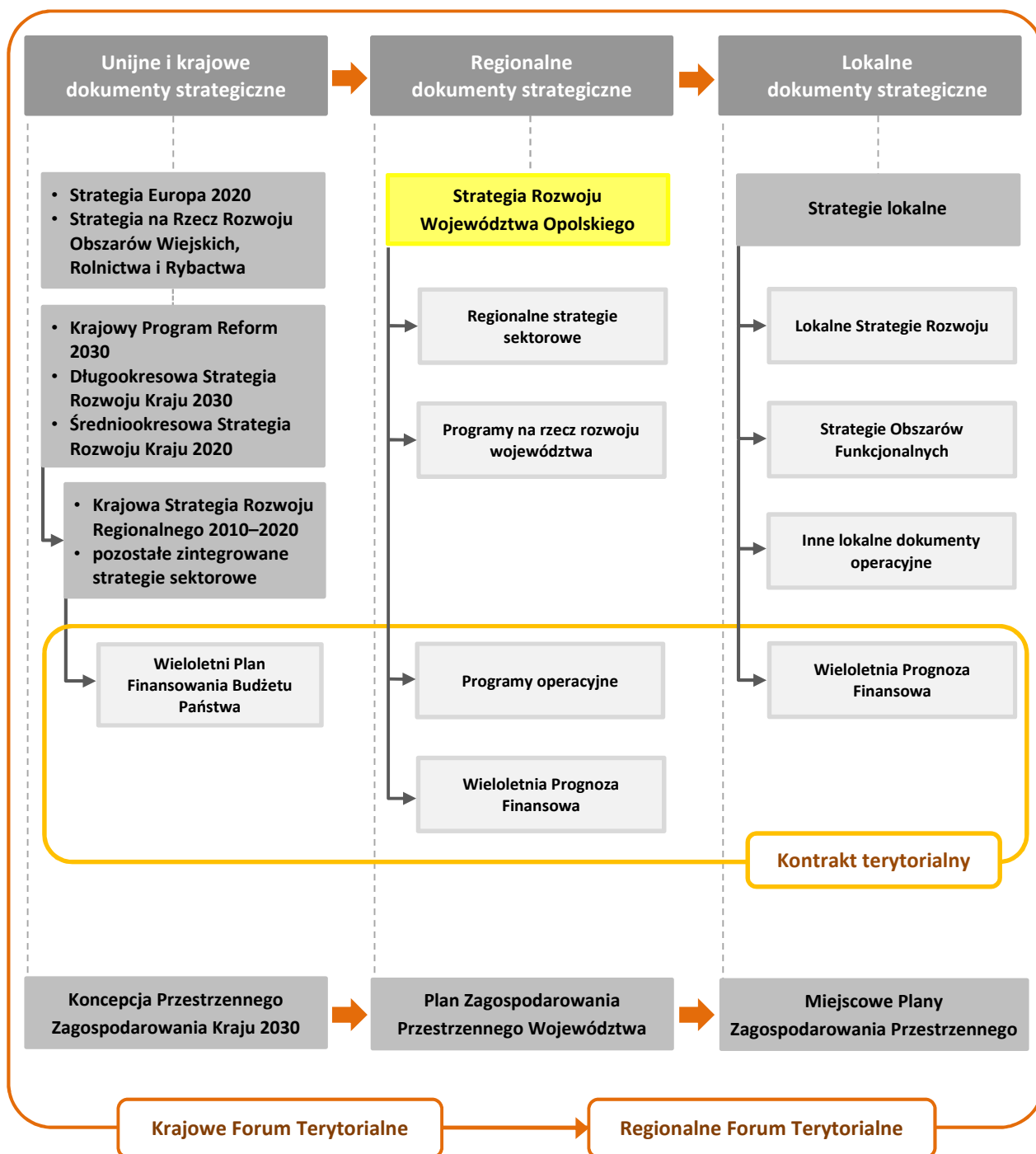
Ważnym partnerem Samorządu Województwa Opolskiego będzie administracja rządowa. To z Ministrem Rozwoju Regionalnego Zarząd Województwa Opolskiego podpisze Kontrakt terytorialny – umowę, która będzie określała środki finansowe Unii Europejskiej oraz budżetu państwa dla województwa na lata 2014-2020. Wskazane zostaną w nim także inne strategiczne przedsięwzięcia rozwojowe dla regionu. Kontrakt da możliwość koordynacji wsparcia finansowego z poziomu krajowego i regionalnego w osiąganiu celów Strategii.

5.4. Instrumenty realizacji Strategii

Instrumenty realizacji Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. podlegają zmianom wynikającym z przyjętych rozwiązań w polityce rozwoju. Dla osiągnięcia celów Strategii niezbędne jest wykorzystanie obecnie obowiązujących instrumentów. W województwie opolskim przyjęto podział instrumentów na planistyczne, programowe, finansowe i instytucjonalne (schemat 9):

- planistyczne:
 - **regionalne strategie sektorowe** - to dokumenty, które określają kierunki rozwoju województwa w poszczególnych obszarach działalności samorządu, np. zdrowie, turystyka, rynek pracy, innowacyjność. Zarząd Województwa Opolskiego będzie podejmował decyzje o ewentualnym przygotowaniu każdej z tematycznych strategii;
- programowe:
 - **programy na rzecz rozwoju województwa** – to dokumenty doprecyzowujące Strategię i zwiększające skuteczność jej realizacji. Zarząd Województwa Opolskiego będzie podejmował decyzje o ewentualnym przygotowaniu programu. Zakłada się, że najważniejszym programem będzie *Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim* postulujący objęcie regionu specjalnym zestawem działań przeciwdziałających dalszemu jego wyludnieniu;
 - **programy operacyjne** – to główne instrumenty realizacji Strategii w określonych jej obszarach. Programami tymi będą w szczególności Regionalny Program Operacyjny, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Program Operacyjny w zakresie rybołówstwa. Źródłem ich finansowania będą środki UE;
- finansowe:
 - **środki publiczne i prywatne** – ujęte w wieloletnich prognozach finansowych jednostek samorządu terytorialnego, wieloletnim planie finansowym budżetu państwa, a także budżetach podmiotów gospodarczych;
- instytucjonalne:
 - **Regionalne Forum Terytorialne** - instrument wspierający dyskusję o strategicznych kierunkach rozwoju regionu oraz działaniach związanych z realizacją polityki rozwoju przez samorząd województwa. Regionalne Forum Terytorialne pełnić będzie funkcję platformy dla wymiany informacji i doświadczeń między aktorami polityki regionalnej z terenu województwa. Zarząd Województwa Opolskiego utworzy RFT oraz określi Regulamin jego funkcjonowania po wprowadzeniu niezbędnych regulacji prawnych na poziomie kraju;
 - **Opolskie Obserwatorium Terytorialne** – instrument stanowiący element krajowego systemu obserwatoriów terytorialnych, którego zadaniem jest monitoring i ewaluacja interwencji publicznej w regionie oraz dostarczanie bieżących i usystematyzowanych informacji na temat rozwoju regionalnego;
 - **Komitet Monitorujący** – grono osób opiniujących wdrażanie programów na poziomie regionalnym.

Schemat 9. Instrumenty realizacji Strategii w powiązaniu z unijnymi, krajowymi oraz lokalnymi poziomami planowania.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie unijnych, krajowych, regionalnych i lokalnych dokumentów strategicznych.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego wyraża kluczowe kierunki rozwoju regionu. Lokalne dokumenty strategiczne powinny wpisywać się w założenia przyjętej polityki regionalnej, co sprzyjać będzie zwiększeniu jej skuteczności. Nie jest to równoznaczne z ograniczeniem swobody działania i brakiem możliwości realizacji przedsięwzięć rozwojowych przyjętych na poziomie lokalnym.

5.5. Finansowanie realizacji Strategii

Założenia realizacyjne polityki rozwojowej na poziomie regionalnym w perspektywie roku 2020 w zakresie wielopoziomowego i partnerskiego podejścia do rozwoju⁷⁵, jak również szeroki zakres celów strategicznych i operacyjnych zidentyfikowanych w Strategii wymagają zaangażowania i współpracy wszystkich partnerów regionalnych, tj. zarówno samorządów terytorialnych, podmiotów gospodarczych, organizacji pozarządowych oraz innych instytucji. Umożliwia to włączenie w realizację Strategii wielu źródeł finansowania (schemat 10).

Ogólny i kierunkowy charakter dokumentu, niezakończona dyskusja na temat nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej oraz wstępne projekcje w zakresie alokacji środków krajowych na rozwój regionalny sprawiają, że sposób finansowania realizacji Strategii można określić jedynie w sposób ramowy poprzez wskazanie przyszłych źródeł finansowania oraz wskazanie uwarunkowań ich pozyskania i absorpcji.

Finansowanie realizacji Strategii będzie oparte w szczególności o:

- publiczne środki zagraniczne, w tym pochodzące z funduszy europejskich oraz instrumentów finansowych UE,
- publiczne środki regionalne i krajowe, w tym środki budżetu województwa, budżetu państwa (w tym fundusze celowe), budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz innych jednostek sektora finansów publicznych,
- środki prywatne.

Schemat 10. Źródła finansowania Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne.

⁷⁵ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020..., dz.cyt., s. 191.

Publiczne środki zagraniczne

Publiczne środki zagraniczne - uwzględniając horyzont czasowy Strategii, tj. rok 2020 - to przede wszystkim środki funduszy europejskich pozostałe do dyspozycji w okresie programowania 2007-2013 oraz w szczególności środki dostępne w latach 2014-2020, tj. m. in.:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego 2014-2020 (Europejski Funduszu Rozwoju Regionalnego⁷⁶ i Europejski Fundusz Społeczny⁷⁷),
- krajowe programy, finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności⁷⁸, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich⁷⁹ i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego⁸⁰, ustalone m.in. w wyniku uzgodnień kontraktu terytorialnego oraz pozyskane przez podmioty z regionu.
- programy współpracy transgranicznej, ponadregionalnej i międzynarodowej.

Ponadto, wśród środków europejskich, które będą mogły wspierać realizację Strategii do 2020 r. należy wymienić:

- środki programów i inicjatyw europejskich, tj. m.in. „Łącząc Europę” (infrastruktura drogowa), „Horyzont 2020” (badania naukowe i innowacje), „Erasmus dla wszystkich” (kształcenie i szkolenia), „Leonardo da Vinci” (kształcenie i szkolenie zawodowe; innowacje społeczne), LIFE (środowisko, zmiany klimatu), Program Unii Europejskiej na rzecz Zmian Społecznych i Innowacji, Program na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw i MŚP (COSME) 2014–2020,
- środki Europejskiego Banku Inwestycyjnego, przeznaczone na finansowanie instrumentów, tj. kredyty bezpośrednie, kredyty z gwarancjami rządowymi, linie kredytowe uruchamiane za pośrednictwem banków (kredyty bezpośrednie i z gwarancją Skarbu Państwa) oraz tzw. globalne kredyty (kredyty dla banków na pożyczki dla beneficjentów),
- instrumenty inżynierii finansowej Europejskiego Banku Inwestycyjnego i Komisji Europejskiej m.in. JESSICA⁸¹ i JEREMIE⁸².

⁷⁶ Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego to fundusz, którego celem jest wspieranie regionów poprzez wyrównywanie różnic w stosunku do regionów bogatszych i lepiej rozwiniętych. Wspiera obszary m.in. takie jak: inwestycje infrastrukturalne, wzmocnienie MŚP, innowacyjność i B+R, turystykę i kulturę, społeczeństwo informacyjne, ochronę środowiska.

⁷⁷ Europejski Fundusz Społeczny to fundusz stworzony dla poprawy jakości i dostępności miejsc pracy i możliwości zatrudnienia w Unii Europejskiej. EFS zajmuje się dziedzinami m.in. w zakresie: wsparcia polityki zatrudnienia i rynku pracy, kształcenia ustawicznego, doskonalenia kadr gospodarki, promocji przedsiębiorczości, włączenia społecznego, edukacji.

⁷⁸ Fundusz Spójności jest instrumentem polityki strukturalnej Unii Europejskiej, lecz nie zalicza się do funduszy strukturalnych. Fundusz wspiera duże inwestycje w sektorze transportu i środowiska. Pomoc z Funduszu Spójności otrzymują kraje, a nie regiony, tak jak to jest w przypadku EFS i EFRR.

⁷⁹ Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich jest instrumentem Wspólnej Polityki Rolnej UE, ukierunkowanym na wsparcie regionów krajów członkowskich o strukturze typowo rolniczej. Fundusz finansuje m.in. projekty mające na celu zrównoważony rozwój sektorów rolnictwa i leśnictwa, poprawę konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej, poprawę stanu środowiska, rozwój turystyki, rozbudowę infrastruktury, ułatwienie dostępu do usług oraz podniesienie jakości życia na terenach wiejskich.

⁸⁰ Europejski Fundusz Morski i Rybacki jest nową inicjatywą KE na lata 2014-2020, związaną z Reformą Wspólnej Polityki Rybołówstwa. Jego celem jest m.in. wsparcie przechodzenia na zrównoważone rybołówstwo i osiągania dobrych wyników gospodarczych przez sektor. Fundusz będzie wspierał m.in. inwestycje produkcyjne, innowacyjne oraz szkoleniowe i edukacyjne. Instrument zastąpi Europejski Fundusz Rybacki.

⁸¹ Inicjatywa JESSICA jest instrumentem inżynierii finansowej opracowanym przez Komisję Europejską, Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) oraz Bank Rozwoju Rady Europy (CEB) przeznaczonym na wspieranie inwestycji na obszarach miejskich. JESSICA pozwala na wykorzystanie funduszy strukturalnych UE w systemie zwrotnym, czyli oferuje odnawialne instrumenty finansowe (pożyczki, gwarancje), dając możliwość lepszego wykorzystania środków funduszy strukturalnych i pozyskania udziału instytucji finansowych, banków i przedsiębiorców.

⁸² Inicjatywa JEREMIE (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises) jest wspólnym przedsięwzięciem KE i Grupy EBI służącym ułatwieniu dostępu do kapitału dla mikro- oraz małych i średnich przedsiębiorstw. JEREMIE stanowi schemat wdrażania środków strukturalnych, wychodzący poza system dotacji i zakładający wsparcie działań wykorzystujących instrumenty inżynierii finansowej, zgodnie z art. 44 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006.

W finansowanie Strategii mogą zostać włączone również inne środki zagraniczne np. środki bezzwrotne międzynarodowych instytucji finansowych, tj. Banku Światowego, środki bezzwrotne krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego dostępne np. w ramach obecnej i kolejnych edycji m.in. Norweskiego Mechanizmu Finansowego, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz środki Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy.

Publiczne środki regionalne i krajowe

Na poziomie regionu bezpośrednim narzędziem finansowania realizacji Strategii będzie budżet województwa⁸³. Zakłada się, iż Strategia będzie podstawą dla planowania wydatkowania środków budżetu województwa oraz opracowania wieloletnich planów inwestycyjnych. Ponadto, podjęte zostaną działania na rzecz silniejszego powiązania wydatków budżetowych z celami Strategii.

Kolejnym źródłem finansowania realizacji Strategii będą środki budżetu państwa uzyskane w wyniku negocjacji kontraktu terytorialnego⁸⁴ oraz pośrednio w wyniku aktywności władz regionalnych, lokalnych i podmiotów z regionu. Wśród nich można wymienić m.in. środki pochodzące z krajowych funduszy celowych, środki ministerstw sektorowych, środki pochodzące z poręczeń i gwarancji Skarbu Państwa i inne.

Alokacja środków krajowych, które będą mogły zostać przeznaczone na realizację Strategii w województwie opolskim zostanie określona w oparciu o zapisy KSRR 2010-2020. Największa pula środków krajowych (63%) zostanie przeznaczona na zagadnienia prorozwojowe służące wsparciu konkurencyjności regionów. Na wsparcie działań wyrównawczych i restrukturyzacyjnych zostanie przeznaczonych ok. 30% środków, zaś na usprawnienie realizacji polityk publicznych o znaczeniu terytorialnym ok. 7%⁸⁵.

W finansowanie realizacji Strategii zostaną włączone środki jednostek samorządu terytorialnego z obszaru województwa opolskiego oraz środki innych podmiotów sektora finansów publicznych, które zostaną przeznaczone na realizację przedsięwzięć wpływających na osiągnięcie celów województwa opolskiego.

Środki prywatne

Oprócz wykorzystania środków publicznych, efektywna realizacja Strategii będzie wymagała wypracowania nowych rozwiązań, umożliwiających zwiększenie zaangażowania finansowego podmiotów prywatnych m.in. w realizację projektów infrastrukturalnych, jak również poprawę dostępności do środków finansowych dla podmiotów prywatnych.

Działania te pozwolą na zwiększenie inwestycji przedsiębiorstw, a tym samym efektywny rozwój gospodarki regionalnej. Zaangażowanie środków prywatnych pozostaje poza bezpośrednim wpływem władz regionu, jednak podjęte zostaną inicjatywy na rzecz zwiększenia ich udziału w finansowaniu realizacji Strategii m.in. poprzez takie narzędzia jak:

- partnerstwo publiczno-prywatne – będące mechanizmem pobudzenia inwestycji sektora publicznego, zwłaszcza infrastrukturalnych, poprzez stworzenie optymalnych warunków dla realizacji przedsięwzięć publicznych z udziałem partnerów prywatnych.
- fundusze pożyczkowe i poręczeniowe dla MŚP, tj. instrumenty, które mają na celu zwiększenie dostępności do zewnętrznych źródeł finansowania, wzrost aktywności inwestycyjnej oraz wzrost aktywności na polu podejmowania działalności gospodarczej.

⁸³ Patrz: Ustawa o finansach publicznych z dn. 27 sierpnia 2009 r., Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1240, z późn. zm.

⁸⁴ Kontrakt terytorialny to programowy instrument koordynacji służący poprawie efektywności działań rozwojowych (głównie inwestycyjnych) ukierunkowanych terytorialnie, realizowanych przez różne podmioty publiczne i ustalonych w procesie negocjacji pomiędzy stroną rządową i samorządową.

⁸⁵ *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego...*, dz. cyt., s. 196.

Ponadto, w finansowanie realizacji Strategii mogą zostać włączone inne środki prywatne, które zostaną przeznaczone na przedsięwzięcia spójne i komplementarne z przedsięwzięciami publicznymi istotne dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa opolskiego.

Zaangażowanie wszystkich opisanych powyżej źródeł finansowania oraz wielkość środków będzie uwarunkowane m.in. ostatecznym podziałem funduszy europejskich i krajowych na politykę regionalną po 2013 r., potencjałem inwestycyjnym i administracyjnym podmiotów z województwa opolskiego oraz efektywną współpracą sektora publicznego i prywatnego na rzecz realizacji celów Strategii.

5.6. Monitoring i ewaluacja Strategii

Wdrożenie efektywnych oraz skutecznych rozwiązań zapewniających monitorowanie i ewaluację Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. pozwoli na bieżącą ocenę zachodzących procesów rozwojowych w województwie. Działania te będą miały miejsce m.in. poprzez zbudowanie zintegrowanego procesu monitorowania i ewaluacji Strategii oraz zintegrowanych działań podmiotów realizujących te dwa procesy.

Monitoring realizacji Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. to proces systematycznego zbierania i analizowania danych. Służyć będzie zagwarantowaniu realizacji Strategii z przyjętymi założeniami i celami, wykorzystując przede wszystkim system wskaźników określonych dla każdego celu strategicznego SRWO⁸⁶.

Ewaluacja Strategii Rozwoju Województwa rozumiana będzie jako oszacowanie wartości i ocena efektów Strategii dokonywana na wszystkich etapach jej wdrażania.

System monitorowania i ewaluacji Strategii w województwie opolskim oparty zostanie o poniższe zasady:

- integralność procesu monitorowania i ewaluacji polityki rozwoju z procesem ewaluacji funduszy strukturalnych, w szczególności programów operacyjnych wdrażanych w ramach okresu programowania 2007-2013⁸⁷ oraz w ramach okresu programowania 2014-2020;
- obiektywność realizacji strategii i polityk w kontekście wiarygodnych faktów, danych i ekonomiczno-społecznych teorii naukowych (evidence based policy);
- komplementarność planowanych działań monitoringowych i ewaluacyjnych;
- przejrzystość realizowanych badań i analiz, w tym upowszechnianie ich szerokiemu gronu odbiorców;
- partnerstwo i współuczestnictwo różnych instytucji oraz podmiotów w tworzeniu polityki regionalnej, w tym w procesie monitorowania i ewaluacji (zarówno na poziomie regionalnym, jak i krajowym) – schemat 11.

Budowa i koordynacja rozwiązań instytucjonalno-organizacyjnych odpowiedzialnych za wdrożenie właściwych mechanizmów monitorowania i ewaluacji w województwie opolskim odbywać się będzie za pośrednictwem: Regionalnego Forum Terytorialnego oraz Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego (Opolskiego Obserwatorium Terytorialnego - OOT).

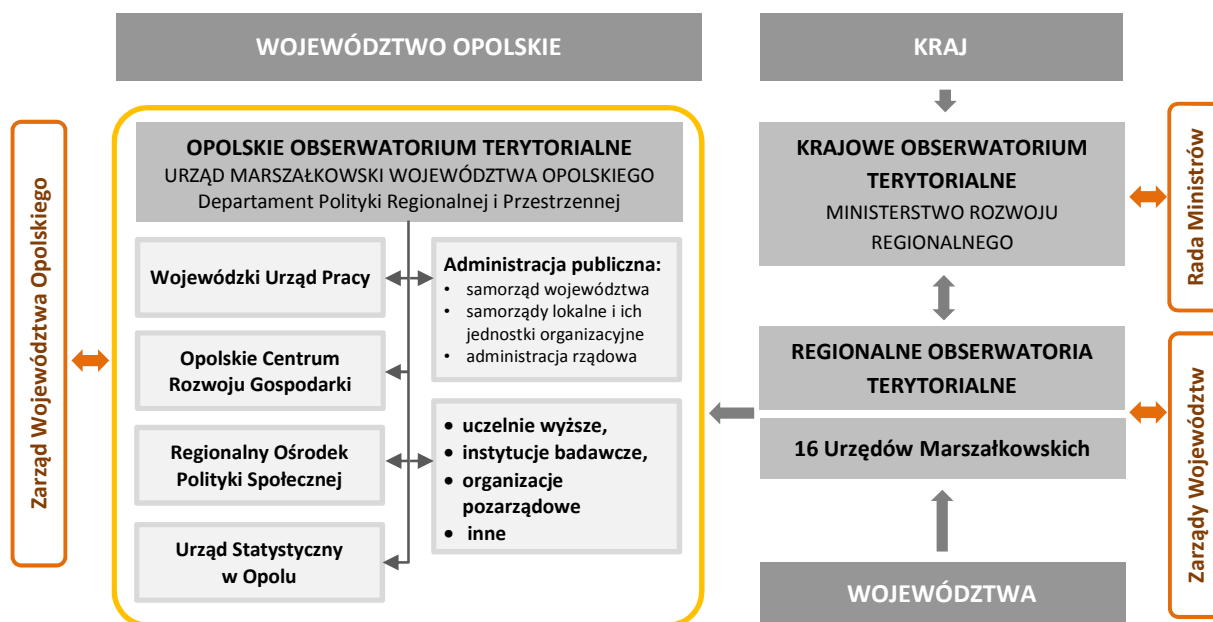
⁸⁶ Lista wskaźników może ulegać ewentualnym modyfikacjom przede wszystkim z uwagi na dostępność danych. Ponadto w procesie monitorowania SRWO zbiór wskazanych w dokumencie wskaźników będzie mógł być poszerzany np. o wskaźniki jakościowe.

⁸⁷ Praktyka ewaluacyjna zainaugurowana została w województwie opolskim wraz z uruchomieniem programów unijnych w okresie 2007-2013. Wówczas to rozpoczęła się systematyczna i zintegrowana ocena efektywności i skuteczności stosowanych instrumentów, działań administracji, a także ocena oddziaływania funduszy strukturalnych na sytuację społeczno-gospodarczą, w szczególności w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 oraz komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Do zadań *Opolskiego Obserwatorium Terytorialnego* należeć będzie w szczególności:

- Budowa i rozwój odpowiedniego systemu monitorowania regionalnych procesów rozwojowych i efektów prowadzonej polityki rozwoju;
- Prowadzenie badań, ewaluacji i analiz dotyczących sytuacji, trendów oraz prognozowania scenariuszy rozwoju województwa w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym.
- Monitorowanie i ocena postępów w realizacji priorytetów rozwojowych określonych na poziomie regionalnym, w tym przygotowanie raportu o rozwoju województwa (min. raz na trzy lata) oraz bieżące opracowanie ekspertyz i analiz regionalnych.
- Analizowanie kierunków interwencji regionalnych wyznaczonych na etapie programowania, w tym formułowanie rekomendacji do zmian przyjętej polityki zgodnie z zasadą evidence based policy.
- Aktywne współdziałanie w ramach sieci wymiany doświadczeń i informacji z instytucjami systemu monitorowania polityki regionalnej w województwie, jak również bilateralna współpraca z *Krajowym Obserwatorium Terytorialnym* oraz z innymi regionalnymi obserwatoriami terytorialnymi utworzonymi w poszczególnych województwach⁸⁸.

Schemat 11. Podmioty zaangażowane w system monitorowania i ewaluacji polityki regionalnej (poziom krajowy i regionalny)

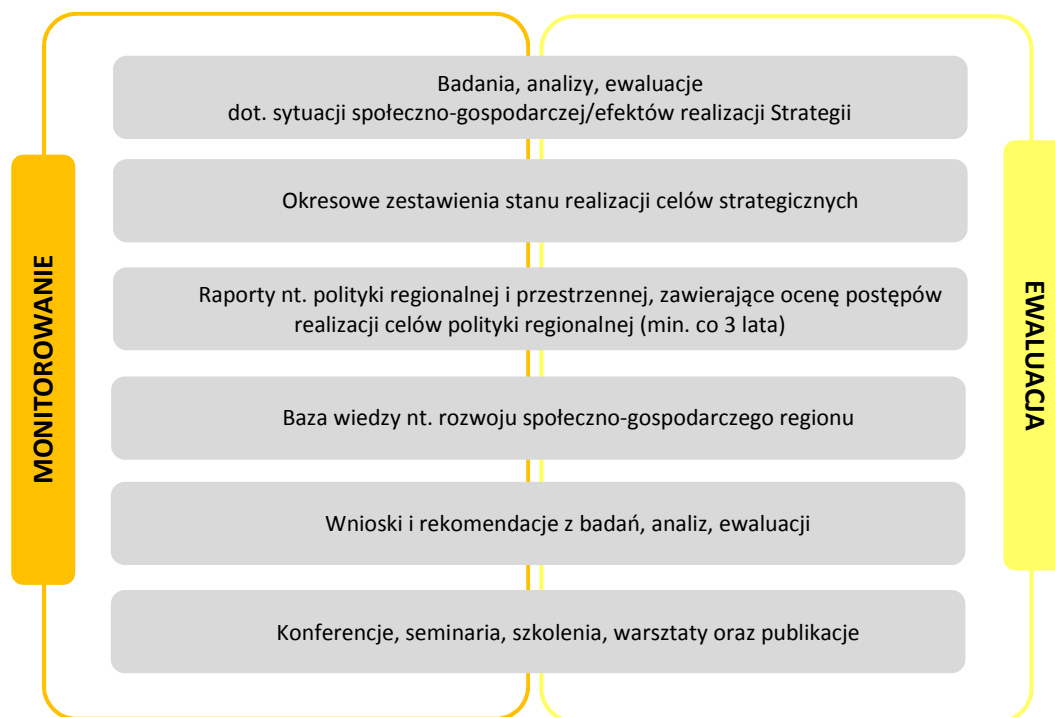

Źródło: Opracowanie własne.

System monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r., generować będzie powstawanie różnego rodzaju produktów użytecznych z perspektywy programowania, wdrażania i rozliczania interwencji publicznych. Najważniejsze z nich prezentuje schemat 12.

⁸⁸ Zob. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego...*, dz. cyt., s. 169-170 oraz P. Żuber, *System monitorowania polityk publicznych w ujęciu terytorialnym w oparciu o system krajowych i regionalnych obserwatoriów terytorialnych (KOT) i (ROT)*, I posiedzenie Krajowego Obserwatorium Terytorialnego, Departament Koordynacji Polityki Strukturalnej, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 16 maj 2012 r.

Schemat 12. Produkty monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne.

Zakłada się, że jednym z zadań powyższych systemów będzie zarządzanie zasobem danych i informacji oraz formułowanie trafnych i użytecznych rekomendacji dla potrzeb procesu decyzyjnego.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Załączniki

Załącznik nr 1

Przebieg prac nad Strategią Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Zarząd Województwa Opolskiego przystąpił do procesu przygotowania nowego regionalnego dokumentu strategicznego mając na względzie liczne przesłanki, do których zaliczyć należy przede wszystkim nowe uwarunkowania rozwojowe województwa, fundamentalne zmiany w sposobie prowadzenia polityki rozwoju zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym, a także tzw. uwarunkowania formalno-prawne wynikające ze zmian związanych z obowiązującym porządkiem instytucjonalnym i prawnym. Uruchomienie procesu opracowania nowej Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. zostało poprzedzone:

- analizą wniosków wynikających z Raportu z Monitoringu Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego za okres 2004-2007,
- przygotowaniem Raportu o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego. Diagnoza strategiczna (luty 2011 r.),
- zapoznaniem się z rozwiązaniami proponowanymi przez MRR w dwóch dokumentach:
 - Przewodniku do aktualizacji strategii rozwoju województw z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych i unijnych,
 - Wytycznych do opracowania strategii rozwoju wskazanych w Planie uporządkowania strategii rozwoju,
- analizą założeń nowej koncepcji polityki regionalnej oraz nadrzędnych unijnych i krajowych dokumentów strategicznych,
- analizą zmian, jakie zaszły w otoczeniu prawnym, tj.:
 - w ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. *o samorządzie województwa* (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.)
 - w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. *o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712 z późn. zm.).

Zasady opracowania Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Zarząd Województwa Opolskiego w procesie przygotowania Strategii uwzględniał niżej wymienione zasady, które determinowały sposób realizacji całego przedsięwzięcia:

- **zasadę partnerstwa i współpracy**, która sprawiła, że do prac nad Strategią włączeni zostali reprezentanci różnych środowisk regionalnych oraz przedstawiciele instytucji i podmiotów wskazanych w art. 12 *ustawy o samorządzie województwa*;
- **zasadę spójności**, dzięki której założenia i cele Strategii, uwzględniając specyficzne uwarunkowania rozwojowe, zachowują spójność z przyjętymi rozwiązaniami w polityce spójności i polskiej polityce rozwoju;
- **zasadę otwartości**, zgodnie z którą zarówno na etapie prac diagnostycznych, jak i postulatycznych prowadzony był dialog ze społecznością regionalną na temat ważnych spraw dla dalszego rozwoju województwa;
- **zasadę przejrzystości** gwarantującą transparentność podejmowanych działań i stałe informowanie społeczności regionalnej o przebiegu prac nad przygotowaniem Strategii.

Ramy prawne procesu przygotowania nowej Strategii

- Uchwała Sejmiku Województwa Opolskiego Nr IV/65/2011 z 22 lutego 2011 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania strategii rozwoju województwa opolskiego, która powierzyła Zarządowi Województwa Opolskiego odpowiedzialność za koordynację i przeprowadzenie całego procesu oraz przygotowanie projektu nowej Strategii.
- Uchwała Zarządu Województwa Opolskiego Nr 402/2011 z 8 marca 2011 r. w sprawie przystąpienia do aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego, która uruchomiła proces przygotowania nowego dokumentu, określając jednocześnie szczegółowy harmonogram prac przewidzianych w ramach tego przedsięwzięcia. Uchwała była zmieniana w celu zabezpieczenia stosownego czasu na poszczególne etapy prac, zmiany dokonywane były poprzez następujące uchwały Nr 1164/2011 z 7 września 2011 r., Nr 1989/2012 z 20 marca 2012 r., Nr 2240/2012 z 17 maja 2012 r.
- Uchwała Zarządu Województwa Opolskiego Nr 623/2011 z 26 kwietnia 2011 r. w sprawie powołania Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego, którego rolą było wspieranie Zarządu Województwa Opolskiego w procesie przygotowania nowego dokumentu. Uchwała została zmieniona Uchwałą Nr 1165/2011 z 7 września 2011 r. w związku z uzupełnieniem składu Zespołu.
- Zarządzenie Marszałka Województwa Opolskiego Nr 104/2011 z 24 czerwca 2011 r. w sprawie powołania Podzespołu ds. diagnozy strategicznej i analizy SWOT działającego w ramach Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego.
- Uchwała Zarządu Województwa Opolskiego Nr 941/2011 z 14 lipca 2011 r. w sprawie przyjęcia Założeń aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego, które określiły sposób realizacji poszczególnych etapów przygotowania Strategii.
- Zarządzenie Marszałka Województwa Opolskiego Nr 8/2012 z 9 stycznia 2012 r. w sprawie powołania tematycznych grup roboczych funkcjonujących w ramach Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego, których zadaniem było wypracowanie części postulatywnej nowej Strategii.
- Zarządzenie Marszałka Województwa Opolskiego Nr 119A/2012 z 13 lipca 2012 r. w sprawie powołania Zespołu redakcyjnego ds. opracowania tekstu nowej Strategii rozwoju województwa opolskiego działającego w ramach Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego.
- Uchwała Zarządu Województwa Opolskiego Nr 2733/2012 z 12 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Regulaminu konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.
- Uchwała Zarządu Województwa Opolskiego Nr 2799/2012 z 1 października 2012 r. w sprawie przyjęcia projektu Strategii rozwoju województwa opolskiego do 2020 r.

Organizacja prac w procesie przygotowania Strategii

Zarząd Województwa Opolskiego, przygotowując się do opracowania Strategii, zorganizował warsztaty, których adresatami byli pracownicy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego i jednostek organizacyjnych samorządu województwa. Warsztaty służyły zwiększeniu wiedzy z zakresu planowania strategicznego, jego roli w polityce rozwoju i polityce spójności, a także właściwemu zrozumieniu złożoności procesu przygotowania dokumentu planistycznego w nowych uwarunkowaniach rozwojowych. Spotkania warsztatowe miały miejsce zgodnie z poniższym harmonogramem przedstawionym w tabeli 1.

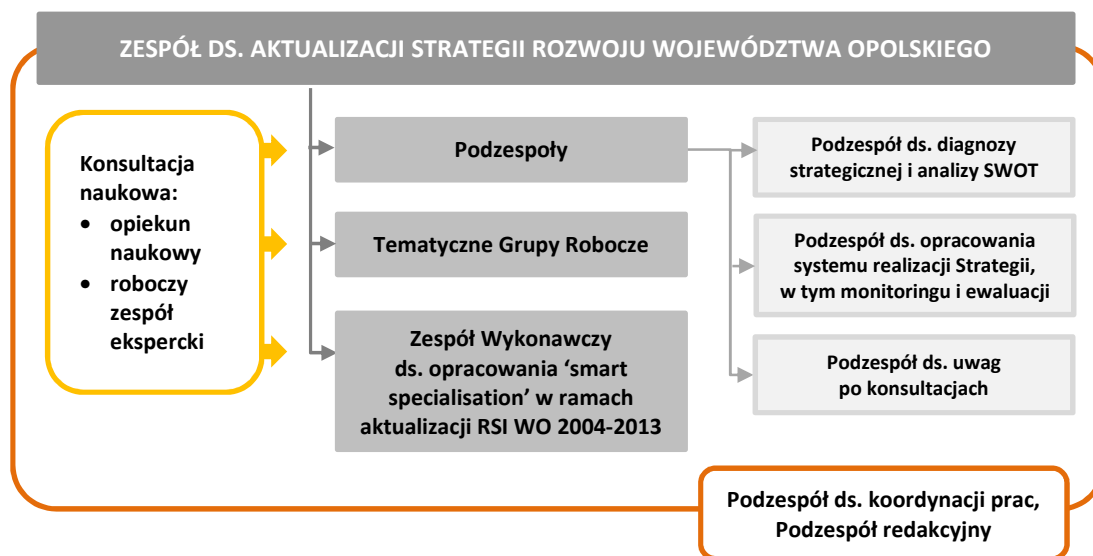
Tabela 1. Harmonogram spotkań w ramach warsztatów strategicznych

Grupa szkoleniowa	Termin
Kadra zarządzająca UMWO	12 kwietnia 2011 r. i 27 kwietnia 2011 r.
Kadra kierownicza jednostek organizacyjnych samorządu województwa	12 kwietnia 2011 r.
Kadra kierownicza UMWO	13 kwietnia 2011 r.
Zespół ds. koordynacji prac w ramach aktualizacji SRWO (pracownicy DRP)	30-31 marca 2011 r. i 27 kwietnia 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne.

Proces przygotowania nowej Strategii, jako wielomiesięczne i szeroko zakrojone przedsięwzięcie, wymagał dokonania wielu rozstrzygnięć proceduralnych, formalnych i merytorycznych, a także właściwego zaplanowania poszczególnych etapów jego realizacji. Zarząd Województwa Opolskiego przyjął *Założenia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego* - dokument, który wyznaczył główne etapy procesu, przesądził o istotnych dla tego przedsięwzięcia rozstrzygnięciach m.in. w odniesieniu do horyzontu czasowego Strategii, jej struktury i zakresu. Określił ponadto sposoby realizacji poszczególnych etapów opracowania Strategii począwszy od działań przygotowawczych, przez etap formułowania poszczególnych części dokumentu, po procesy towarzyszące temu przedsięwzięciu, tj. m.in. ocenę oddziaływania na środowisko i konsultacje społeczne. Uporządkowanie, rozpisanie i sformalizowanie działań przewidywanych do wdrożenia w ramach tego procesu oraz ich dostosowanie do przyjętego przez Zarząd Województwa harmonogramu prac miało na celu umożliwienie prawidłowej i skutecznej koordynacji procesu. Poniższy schemat obrazuje sposób organizacji prac przyjęty w *Założeniach...* oraz uwzględniający późniejsze decyzje Zarządu Województwa Opolskiego w tym zakresie.

Schemat 1. Organizacja prac w ramach przygotowania nowej Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Uchwały Zarządu Województwa Opolskiego nr 941/2011 z 14 lipca 2011 r. w sprawie przyjęcia *Założeń aktualizacji strategii rozwoju województwa opolskiego* oraz decyzji podjętych w trakcie prac.

Zarząd Województwa Opolskiego mając na uwadze potrzebę uspołecznienia prac nad przygotowaniem Strategii, zaprosił do współpracy przedstawicieli różnych środowisk, którzy wspierali pracowników Urzędu Marszałkowskiego swoją wiedzą i doświadczeniem. W tym celu powołał Zespół

ds. aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego oraz działające w jego ramach Podzespoły zadaniowych. Opiekunem naukowym prac był prof. dr hab. Krystian Heffner.

Zespół ds. aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego

W pracach nad Strategią udział wzięli przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego i administracji rządowej, samorządu gospodarczego, środowiska naukowego, kulturalnego, i rolniczego oraz pracownicy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego. Najważniejszymi zadaniami członków Zespołu był udział w spotkaniach poświęconych dyskusji na temat kierunków rozwoju województwa w perspektywie 2020 roku, sformułowanie rekomendacji dla prac tematycznych grup roboczych, opiniowanie wyników prac, a także zgłaszanie uwag i postulatów do projektu Strategii.

Podzespół ds. diagnozy i analizy SWOT

Zadaniem członków Podzespołu było zapewnienie wsparcia merytorycznego w trakcie prac nad częścią diagnostyczną Strategii i analizy SWOT, udostępnianie danych jakościowych i ilościowych na potrzeby prac, a także formułowanie uwag do przygotowywanych w Departamencie Polityki Regionalnej i Przestrzennej materiałów diagnostycznych.

Podzespół ds. opracowania systemu realizacji Strategii, w tym monitoringu i ewaluacji

Zadaniem członków Podzespołu było wypracowanie koncepcji systemów realizacji i monitoringu strategii poprzez udział w pracach koncepcyjnych i analitycznych poświęconych w szczególności dyskusji na temat modelu rozwoju województwa oraz doborowi wskaźników adekwatnych do zaprojektowanych w dokumencie poziomów planowania strategicznego.

Podzespół ds. koordynacji prac

Zadaniem członków Podzespołu było prowadzenie i koordynacja całości prac w ramach procesu przygotowania Strategii, opracowanie materiałów postulatywnych na podstawie efektów prac Tematycznych Grup Roboczych i przygotowanie wstępnego projektu Strategii na potrzeby konsultacji i ostatecznego do zatwierdzenia przez Sejmik Województwa Opolskiego.

Podzespół ds. rozpatrzenia uwag po konsultacjach

Zadaniem członków Podzespołu będzie analiza uwag i opinii zgłoszonych do projektu Strategii w toku konsultacji społecznych oraz przygotowanie rekomendacji dla Zarządu Województwa Opolskiego, który dokonywać będzie ostatecznych rozstrzygnięć.

Roboczy zespół ekspercki

Zarząd Województwa Opolskiego ściśle współpracował także z opolskim środowiskiem naukowym, którego przedstawiciele uczestniczyli w roboczych spotkaniach eksperckich zwoływanych doraźnie w sytuacjach wymagających konsultacji naukowej.

Tematyczne Grupy Robocze

Do prac nad formułowaniem Strategii zaproszeni zostali specjaliści z różnych dziedzin życia społeczno-gospodarczego reprezentujący szereg instytucji i podmiotów funkcjonujących w regionie, a także departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego. Prace poszczególnych grup koordynowali wyznaczeni przez Zarząd Województwa Opolskiego koordynatorzy współpracujący ściśle z Departamentem Polityki Regionalnej i Przestrzennej. Obszary, w których pracowały TGR zostały zdefiniowane na podstawie diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego, analizy SWOT oraz wniosków z debaty nad kształtem polityki spójności po 2013 r. (Europa 2020, projekty rozporządzeń) i były to:

- innowacyjna i oparta na wiedzy gospodarka,
- kapitał ludzki i społeczny oraz nowoczesny rynek pracy,
- dostępność komunikacyjna i warunki życia,
- spójność terytorialna.

W okresie od stycznia do kwietnia odbyło się 28 spotkań. Efektem prac TGR były ustalenia strategiczne oraz dokumentacja opisowa, które zostały wykorzystane do przygotowania wstępnego projektu Strategii.

Spotkania w powiatach

Realizując przyjęte zasady otwartości i przejrzystości opracowania Strategii w okresie od stycznia do marca 2012 r. Zarząd Województwa Opolskiego przy współpracy z samorządami lokalnymi zorganizował konsultacje społeczne diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego oraz wyników analizy SWOT. Efektem spotkań przeprowadzonych w powiatach województwa było pozyskanie szeregu uwag i opinii do obu konsultowanych materiałów, a także możliwość dokonania hierarchizacji czynników zidentyfikowanych w analizie SWOT. Spotkania odbyły się zgodnie z harmonogramem przedstawionym w tabeli 2.

Tabela 2. Harmonogram spotkań w powiatach województwa opolskiego

DATA	MIEJSCE	POWIATY
27 stycznia 2012 r.	Brzeg	brzeski, namysłowski
8 lutego 2012 r.	Kędzierzyn-Koźle	kędzierzyńsko-kozielski, strzelecki
20 lutego 2012 r.	Nysa	głubczycki, nyski, prudnicki
29 lutego 2012 r.	Kluczbork	kluczborski, oleski
1 marca 2012 r.	Krapkowice	krapkowicki, opolski
15 marca 2012 r.	Opole	Miasto Opole

Źródło: Opracowanie własne.

Zespół Wykonawczy ds. opracowania 'smart specialisation' w ramach aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego na lata 2004-2013

Zespół działał w ramach prac związanych z aktualizacją Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego na lata 2004-2013. Zadaniem jego członków było m.in. wyznaczenie specjalizacji regionalnych, które będą mogły stanowić podstawę do rozwoju smart specialisation.

Zespół redakcyjny

Zadaniem Zespołu było opracowanie i zredagowanie tekstu projektu Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. na podstawie wyników prac poszczególnych grup i zespołów.

W procesie przygotowania Strategii bardzo ważną rolę pełnili pracownicy Departamentu Koordynacji Programów Operacyjnych, którzy dysponując wiedzą z zakresu nowego okresu

programowania UE aktywnie uczestniczyli w przygotowaniu części postulatycznej dokumentu. Współpraca ta umożliwiła synchronizację prac związanych z opracowaniem regionalnego programu operacyjnego dla województwa opolskiego na lata 2014-2020 oraz zapewnia podstawę do spójności obu dokumentów.

Tabela 3. Kalendarium wydarzeń procesu przygotowania Strategii

DATA	WYDARZENIE
2011 r.	
22 lutego 2011 r.	Przyjęcie przez Sejmik Województwa Opolskiego Uchwały Nr IV/65/2011 <i>w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania strategii rozwoju województwa opolskiego</i>
luty 2011 r.	Rozpoczęcie prac nad przygotowaniem diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej w ujęciu strategicznym dla województwa opolskiego
8 marca 2011 r.	Przyjęcie przez Zarząd Województwa Opolskiego Uchwały Nr 402/2011 <i>w sprawie przystąpienia do aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego</i> . Uchwała była zmieniana w celu zabezpieczenia stosownego czasu na poszczególne etapy prac, zmiany dokonywane były poprzez następujące uchwały Nr 1164/2011 z 7 września 2011 r., Nr 1989/2012 z 20 marca 2012 r., Nr 2240/2012 z 17 maja 2012 r.
marzec – kwiecień 2011 r.	Warsztaty strategiczne
26 kwietnia 2011 r.	Przyjęcie przez Zarząd Województwa Opolskiego Uchwały Nr 623/2011 <i>w sprawie powołania Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego</i> . Uchwała została zmieniona Uchwałą Nr 1165/2011 z 7 września 2011 r. w związku z uzupełnieniem składu Zespołu.
13 czerwca 2011 r.	Inauguracyjne spotkanie Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego
14 czerwca 2011 r.	Inauguracyjne spotkanie Podzespołu ds. diagnozy strategicznej i analizy SWOT
24 czerwca 2011 r.	Zarządzenie Marszałka Województwa Opolskiego Nr 104/2011 <i>w sprawie powołania Podzespołu ds. diagnozy strategicznej i analizy SWOT działającego w ramach Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego</i>
14 lipca 2011 r.	Przyjęcie przez Zarząd Województwa Opolskiego Uchwały Nr 941/2011 <i>w sprawie przyjęcia Założeń aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego</i>
14 lipca 2011 r.	Przyjęcie przez Zarząd Województwa Opolskiego „Materiału roboczego do wypracowania diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego w ramach procesu przygotowania strategii rozwoju województwa opolskiego”
20 lipca 2011 r.	Spotkanie Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego poświęcone wstępnej wersji diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej
wrzesień 2011 r.	Rozpoczęcie prac nad przygotowaniem analizy SWOT
15 września 2011 r.	Spotkanie Podzespołu ds. diagnozy strategicznej i analizy SWOT działającego w ramach Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego
19 września 2011 r.	Zaakceptowanie przez Zarząd Województwa Opolskiego „Materiału roboczego do wypracowania diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego w ramach procesu przygotowania strategii rozwoju województwa opolskiego” wraz z projektem syntezy
29 września 2011 r.	Spotkanie Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego i Podzespołu ds. diagnozy strategicznej i analizy SWOT poświęcone omówieniu kolejnej wersji diagnozy uwzględniającej m.in. uwagi zgłoszone przez członków Zespołu.
24 listopada 2011 r.	Akceptacja przez Zarząd Województwa Opolskiego czterech obszarów, w których będą pracowały Tematyczne Grupy Robocze
2 grudnia 2011 r.	Spotkanie robocze zespołu ekspertów w sprawie analizy SWOT
7 grudnia 2011 r.	Spotkanie robocze zespołu ekspertów w sprawie analizy SWOT
13 grudnia 2011 r.	Spotkanie Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego i Podzespołu ds. diagnozy strategicznej i analizy SWOT w sprawie diagnozy i analizy SWOT
16 grudnia 2011 r.	Inauguracyjne spotkanie koordynatorów Tematycznych Grup Roboczych
20 grudnia 2011 r.	Konferencja regionalna poświęcona prezentacji wstępnych wyników analizy SWOT oraz zintegrowanego podejścia do rozwoju, jako nowej formy współdziałania w kolejnej perspektywie UE 2014-2020.

DATA	WYDARZENIE
2012	
3 stycznia 2012 r.	Przyjęcie przez Zarząd Województwa Opolskiego „Materiału roboczego do wypracowania diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego w ramach procesu przygotowania strategii rozwoju województwa opolskiego”
9 stycznia 2012 r.	Zarządzenie Marszałka Województwa Nr 8/2012 w sprawie powołania tematycznych grup roboczych funkcjonujących w ramach Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego
11 stycznia 2012 r.	Spotkanie robocze zespołu ekspertów w sprawie analizy SWOT
23 stycznia 2012 r.	Akceptacja przez Zarząd Województwa Opolskiego wyników analizy SWOT
24 stycznia 2012 r.	Prezentacja diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego Radnym Województwa Opolskiego
styczeń – marzec 2012 r.	Spotkania konsultacyjne w powiatach województwa opolskiego poświęcone diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego i analizie SWOT.
styczeń – kwiecień 2012 r.	Prace Tematycznych Grup Roboczych
11 kwietnia 2012 r.	Zapoznanie się Zarządu Województwa Opolskiego z propozycją hierarchizacji zapisów analizy SWOT
20 kwietnia 2012 r.	Spotkanie robocze zespołu ekspertów w sprawie analizy SWOT.
kwiecień – wrzesień 2012 r.	Prace merytoryczne i redakcyjne nad przygotowaniem projektu Strategii
13 lipca 2012 r.	Zarządzenie Marszałka Województwa Opolskiego Nr 119A/2012 w sprawie powołania Zespołu redakcyjnego ds. opracowania tekstu nowej Strategii rozwoju województwa opolskiego działającego w ramach Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego
3 sierpnia 2012 r.	Spotkanie robocze zespołu ekspertów w sprawie konspektu Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.
wrzesień – listopad 2012 r.	Przygotowanie prognozy oddziaływania na środowisko projektu Strategii
12 września 2012 r.	Przyjęcie przez Zarząd Województwa Opolskiego Uchwały Nr 2733/2012 w sprawie przyjęcia Regulaminu konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.
1 października 2012 r.	Uchwała Zarządu Województwa Opolskiego Nr 2799/2012 w sprawie przyjęcia projektu Strategii rozwoju województwa opolskiego do 2020 r.
5 października – 12 listopada 2012 r.	Konsultacje społeczne projektu Strategii uwzględniające m.in. spotkania w powiatach

Źródło: Opracowanie własne.

Załącznik nr 2

Informacja o ocenie oddziaływania na środowisko

Informacja zostanie uzupełniona po zakończeniu postępowania w sprawie przygotowania prognozy oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020.

Załącznik nr 3

Informacja o konsultacjach społecznych

Informacja zostanie uzupełniona po zakończeniu procesu konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020.

Załącznik nr 4

Lista osób zaangażowanych w przygotowanie Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Uchwała Sejmiku Województwa Opolskiego Nr IV/65/2011 z 22 lutego 2011 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania strategii rozwoju województwa powierzyła Zarządowi Województwa Opolskiego odpowiedzialność za koordynację i przeprowadzenie całego procesu oraz przygotowanie projektu nowej Strategii. Wszystkie działania podejmowane w procesie przygotowania nowego dokumentu odbywały się pod kierunkiem i w konsultacji z Zarządem Województwa Opolskiego, w imieniu którego działał Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej. Opiekunem naukowym procesu był prof. dr hab. Krystian Heffner, Kierownik Katedry Polityki Regionalnej na Wydziale Ekonomii i Zarządzania Politechniki Opolskiej.

Zarząd Województwa Opolskiego

Józef Sebesta – Marszałek Województwa Opolskiego
Tomasz Kosuś – Wicemarszałek Województwa Opolskiego
Roman Kolek – Wicemarszałek Województwa Opolskiego
Barbara Kamińska – Członek Zarządu Województwa Opolskiego
Antoni Konopka – Członek Zarządu Województwa Opolskiego

Zarząd Województwa Opolskiego do współpracy przy opracowaniu Strategii zaprosił ekspertów reprezentujących różne środowiska regionalne, których wiedza i doświadczenie stanowiły znaczące wsparcie dla pracowników Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego w realizacji poszczególnych etapów procesu. Eksperci włączeni zostali do prac Zespołu ds. aktualizacji Strategii rozwoju województwa opolskiego, powołanego Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego Nr 623/2011 z 26 kwietnia 2011 r. z późn. zmianą dokonaną Uchwałą Nr 1165/2011 z 7 września 2011 r. w związku z uzupełnieniem składu Zespołu.

W ramach Zespołu funkcjonowały Podzespoły tematyczne ds. diagnozy strategicznej i analizy SWOT, ds. opracowania systemu realizacji Strategii w tym monitoringu, ds. koordynacji prac, Tematyczne Grupy Robocze odpowiedzialne za przygotowanie materiału postulatywnego Strategii, Zespół Wykonawczy ds. opracowania 'smart specialisation' w ramach aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego na lata 2004-2013 oraz Zespół redakcyjny.

Eksperci z zewnątrz biorący udział w opracowaniu Strategii rozwoju województwa opolskiego do 2020 r.

Lesław Adamczyk
Andrzej Balcerek
dr Danuta Berlińska
dr Anna Bruska
Anna Czabak
Herbert Czaja
prof. dr hab. inż. Krystyna Czaja
Karol Cebula
Bernard Dembczak
prof. dr hab. Marian Duczmal

dr Brygida Solga
Rafał Nowowiejski
Tomasz Pieszyński
dr Katarzyna Postrzednik-Lotko
dr Witold Potwora
dr Daniel Puciato
Ewa Rurynkiewicz
Andrzej Rybarczyk
Wojciech Skawina
prof. dr hab. inż. Jerzy Skubis

dr inż. Łukasz Dymek
Ryszard Dziubandowski
Zbigniew Figas
dr Marek Gogołowicz
Janusz Granat
Ireneusz Hebda
prof. dr hab. Krystian Heffner
prof. dr hab. Romuald Jończy
Piotr Jurkowski
Aleksander Juszczyk
Jarosław Kielar
dr inż. Brygida Klemens
Paweł Kozerski
dr hab. Stanisław Koziarski, prof. UO
dr Andrzej Krueger
dr inż. Tomasz Malczyk
dr hab. Krzysztof Malik, prof. PO
ks. dr hab. Piotr Paweł Maniurka, prof. UO

prof. dr hab. Janusz Słodczyk
Paweł Smolarek
dr hab. Teresa Sołdra-Gwiżdż, prof. PIN
Aurelia Stępień
Józef Swaczyna
dr Urszula Szachowicz
dr Edyta Szafranek
dr hab. Kazimierz Szczypiński, prof. PO
dr inż. Marzena Szewczuk-Stępień
dr Ewa Szkic-Czech
Zygmunt Szulc
Henryk Tchórzewski
Danuta Wesołowska
Ryszard Wilczyński
dr inż. Piotr Woźniak
Henryk Zamojski
Ryszard Zembaczyński
Grzegorz Żymła

Radni Województwa Opolskiego oddelegowani do prac przy opracowaniu nowej Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego

Bogusław Wierdak – Przewodniczący Sejmiku Województwa Opolskiego
Jerzy Czerwiński
Teresa Karol
Józef Kotyś
Ewa Marzec
Andrzej Mazur
dr inż. Andrzej Namysło
Andrzej Olech
Norbert Rasch

Pracownicy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego oraz jednostek organizacyjnych samorządu województwa biorący udział w opracowaniu Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.

Justyna Barcz
dr inż. Karina Bedrunka
Mariusz Bogucki
Sylwester Brząkała
Andrzej Brzezina
Maja Byrdak
Renata Cygan
Piotr Dancewicz
Bogusław Dawidow
Anna Dudek
Mateusz Figiel
Jolanta Fila
Manfred Grabelus
Joanna Harus
Bartłomiej Horaczuk
Ewa Jagusiak-Dziubandowska
Piotr Jósko

Magdalena Matyjaszek
Stanisław Mazur
Iwona Mąkolska-Frankowska
Michał Mehlich
Maja Michniewicz
Aneta Miskurek
Łukasz Ostrowski
Jolanta Paszkiewicz
Milena Piechnik
Karina Piziak
Izabela Podobińska
Barbara Pomianowska
Danuta Rospond-Bednarska
Adam Różycki
Violetta Ruszczewska
Katarzyna Rybak
Jagoda Sokołowska

Janusz Kamiński
Tomasz Karaczyn
Jacek Kichman
Krzysztof Kiełbasa
Elżbieta Kluba
Tomasz Konina
Małgorzata Kotowska
Marianna Kowalska
Dariusz Kozak
Wiesław Kryniewski
Katarzyna Kuraś
Maciej Kwiatkowski
dr Katarzyna Lotko-Czech
Stanisław Łągiewka
Adam Maciąg
Ilona Malińska
Dorota Matuszewska

Zdzisław Stefaniak
Małgorzata Stelnicka
Jacek Suski
Mariola Szachowicz
Grzegorz Szymański
dr Iwona Święch-Olender
Jacek Tabor
Arkadiusz Tkocz
Lesław Tomczak
Agnieszka Trela
Tadeusz Troszyński
Aleksandra Waleska
Remigiusz Widera
Janusz Wójcik
Waldemar Zadka
Urszula Zająchkowska

Składam Państwu serdeczne podziękowania za pomoc i wsparcie w wielomiesięcznym, trudnym procesie przygotowania nowej Strategii rozwoju województwa opolskiego do 2020 r., która ma być drogowskazem dla władz regionu w prowadzeniu skutecznej polityki rozwoju i realizacji nowych wyzwań, jakie czekają nasze województwo w nadchodzących latach.

Zaangażowanie wielu osób, dla których ważne są dobro i przyszłość regionu, nadało projektowi strategii obecny wymiar i kształt. Bez Państwa wysiłku i trudu włożonego w prace nad dokumentem, nie udałooby się przeprowadzić tak ogromnego przedsięwzięcia i zakończyć go sukcesem w postaci opracowania nowej Strategii rozwoju województwa opolskiego do 2020 r.

W imieniu Zarządu Województwa Opolskiego

Józef Sebesta

Marszałek Województwa Opolskiego